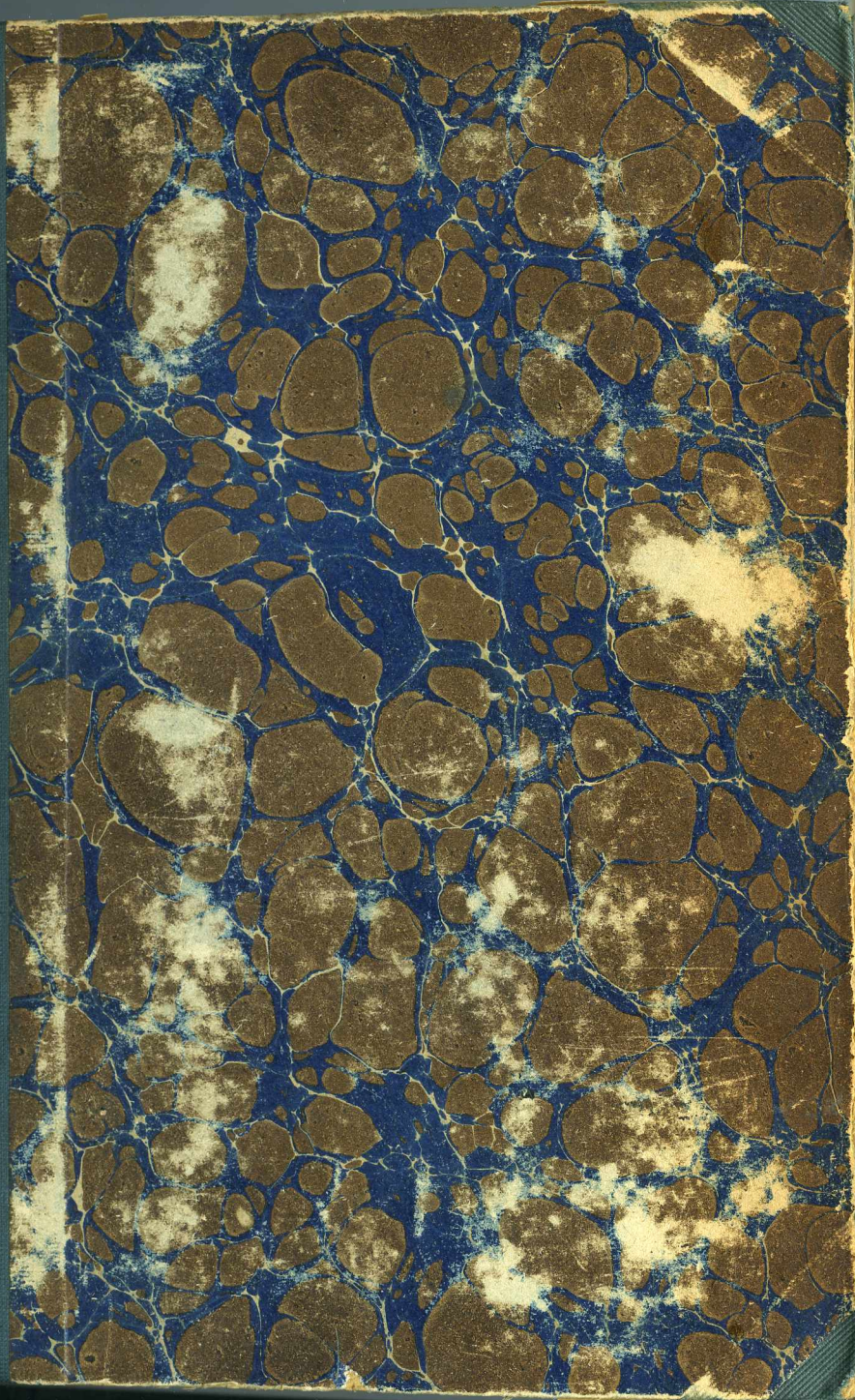

Politikai
répiratok.

109.

*109
883
Tiszkelettel
Külföldi*

A BUDAPESTI
KOMMUNISTA-PÖR.

SZERKESZTETTE

KÜLFÖLDI VIKTOR.

4.

Ára 80 kr.

BUDAPEST, 1880.

Tettey Nándor és Társa bizománya

váczi utca 27. sz.

A BUDAPESTI
KOMMUNISTA-PÖR.

SZERKESZTETTE

KÜLFÖLDI VIKTOR.

BUDAPEST, 1880.

A „NÉPSZAVA“ KIADÓSÁGA.

Ferencz-József-rakpart 19. sz.

DE BALLAGI GÉZA.

A gyáva faj, a törpe lelkek,
Kik nem szégyenlik magokat
Sápadni, ha kezemben a lant
Egy-egy merészebb hangot ad,
Ha a közelgő viharnek
Megérint hirmondó szele.

— — — — —
A vész csak készülóban van még —
— — — — —

Hah, majd ha minden erejével
Fog dúlni és üvöltöni!

— — — — —
Mit mondotok, mit tesztek akkor,
Ha a világnak sarkai
— — — — —

Többől meg fognak ingani,
— — — — —

S én vérbe mártott lantomat majd
Véres kezekkel pengetem!

P E T Ő F I.

Magyarország közművelődési történelme egy kiváló jellegű lappal gazdagított az 1879-ik évben: a Budapesten megjelenő „Népszava“ ellen a magyar királyi főügyészség 1879-ik évben sajtópört indított — kommunisztikus lázítás miatt! Oly nevezetes esemény ez, hogy méltó arra, miszerint azt összes előzményeivel, lefolyásával és közvetlen erkölcsi eredményeivel e füzetben, mint egy rendkívüli kulturai mozzanat nyomait a magyar szabadszellemeű kortársaknak s általok az utókor-
nak közvetítsük.

Az 1879-ik évi őszutó 6-ik napján a budapesti esküdtszék mint sajtóbíróság előtt a „Népszava“ ellen letárgyalt sajtópör oly emlékezetes és jellemző politikai és „igazságügyi“ esemény, minőt ezeréves fennállása óta Magyarország soha nem tapasztalt alkotmányos bíróság ítélőszéke előtt — csak a magyar szabadság hőhérai, kik 1848 után nem csak alkotmányunkat és ősi szabadságunk vértanúit verték bilincsekbe, hanem a szabad szellemet, a gondolatokat, szokat; a szabadságvágyat, a jog és szabadság előtti tiszteletet is kegyetlen kényúri módon kinnpaddal, börtönnel és bitófával fenytették, — mon-

dom: csak a magyar szabadság hőhérai büszkélkedhettek azzal, hogy az emberi szellem képzelmi termékeit törvényszékek elé hurczolták akkor, midőn a nemzet dísze-virága, a nemzet forró szivű és szikrázó eszű férfiai érzelmeknek és gondolatoknak adának kifejezést, melyeknek tartalma és alakja nem volt ínyére a hatalmasoknak és bérenczeiknek.... Elfeledtétek-e, mily botrányos és szívdermesztő jeleneteket közölt Jókai Mór, Tóth Kálmán és mások a rémuralom korszakából?

És most lásd, egy Tisza Kálmán és királyi főügyésze mint szentesítik a feketesárga kényuralom gázságait, midőn most, a magyar alkotmány helyreállítása óta első ízben egy költemény miatt mozgósítják a bíróságot, hogy vegye üldözőbe a politikai és elvi ellenfelet — de nem ám a költemény hatalmas szárnyakon repdeső magasztos szelleme miatt, hanem a költemény végzetes címe: „Kommunisták Riadója“ előli rettegése miatt. Hiszen a „kommunismus“ szó valóságos rém ezen urak szemében! De valamint a Bach-huszárok, hogy zsarnokaiknak kedvébe járjanak, a költőket, írókat tuczat számra tömlöczökbe vetették, épúgy Tisza Kálmán, mint a Prottmann-féle véredek méltó ivadéka, a kapitalismus martalóczai kedvéért lázítónak vádol egy „kommunistikus“ költeményt, hogy a költemény szerzőjében élő áldozatot rakhasson a tözspolgárság aranyborjas oltárára, épen akkor, midőn a zsírjában dőzsölő tözspolgárságnak még eszéágába sem jut az éhező tömegek lázadási mozgalma....

Sem a „Népszava“ lázítással vádolt szerkesztői, sem ezeknek barátai és elvtársai nem vették komolynak az egész sajtóbíróági vizsgálatot, hanem inkább oly tüneményeknek, minők gavallér-politikusaink szeszélyeskedő kormányzásánál fogva politikai életünk tarka és változatos hullámmása közt fel-felszökkelnek. Midőn azonban a vádlevél kezünkhöz juttatott, meg valánk győződve, hogy a hatalom kezelői merényletet czéloznak a gondolat- és sajtószabadság ellen! A „Népszava“ ekkor a következőket írta:

„A „Népszava“ ellen indított sajtóbíróági vizsgálati eljárást lidércznek véltük — mert a sajtó törvényes szabadságát addig félteni nem volt okunk, most azonban, midőn a törvényhozás alelnökére, a belügyministeri államtitkárra, szóval majdnem valamennyi államképviselő és államigazgató főhivatalok több kiváló embereire oly botrányos és a „törvényes rendet“ fellázító cselekmények bizonyultak, — most nem hittük már, miszerint az állami főügyészségnek erkölcsi bátorsága legyen, az ellenünk célba vett sajtópört tovább feszegetni, azzal mintegy a kormányzók s legfőbb állami képviselők gáztettei által fellázított „törvényes rendet“ helyreállítani akarván... Nem csak mi, de minden józan eszű ember lidércznek vélte; hiszen azon meggyőződésben élünk, hogy a magyar sajtószabadság nem humbug, nem ámtás, és hogy a közvádlóval csak azon esetben „lesz szerencsénk megbarátkozni“, ha a szabad szót anyagi tett követné; de nem úgy van ám — nálunk már a költő képzelmi elmefuttatása is tilos és ha a dicső nagy Petőfi élne, azt az állami főügyészség Tisza uramék kedvéért kétségtelenül kétszer is felakasztatná, bármennyire lelkesüljön is prófétai elmeszikiaráért a magyar nemzet. — Ám

légyen! A „Népszava“ elleni sajtópör nem ez államt ugyan, de valószínűleg a Népszavát magát fogja „megmenteni“; az ily tendencziósus pörök soha nem ártottak azon pártoknak, kik ellen intéztettek, s magunk is reméljük, hogy föllendülésünkben ezen pör sem fog nyom nélkül maradni...“

Szintoly nézetben vala akkor a független magyar sajtó nagyobb része is a kormánynak a szabad sajtó elleni ármánykodása felől. Egyik szabadszelleme magyar fővárosi lap következően nyilatkozott:

„Csak kormánypárti elvekkel szabad nálunk lopni, hazudni, törvényt szegni. Bakonyban élünk, uraim! Mi a Tisza-kormány galádságaihan szerves összefüggést találunk. — Portéka lettünk, melyet Tiszáék vesztegetnek árleengedéssel. Jaj neked, édes nemzetem, ha t ú r ö d egyetlen hatalmad — s z a b a d sajtó d elnémitását!“

A Magyarországi Munkáspárt elvtársaiban is csak újabb lelkesedést szült a „Népszava“ elleni hivatalos hadjárat. A lap szerkesztője, egyetértve annak igazgató bizottságával, a pör megindításakor új választás alá bocsátotta a szerkesztői állomást, mely alkalommal a pártértekezlet, hogy részéről a hatalom üldözésére feleletet adjon, az addigi szerkesztőt a lapvezérséggel, Csorba Gézáat pedig a felelős szerkesztőséggel tisztelte meg, azon indoklással, hogy Csorba Gézában oly férfiút ismer, „ki úgy képzettségére mint jellembeli tulajdonságaira és a párt elveit teljesen átölelő világnézetére nézve megbízható és hivatott egyéniség a párt programjának képviselésére.“ Így tehát a Csorba Géza ellen s általa a párt ellen intézett sajtópörre a munkáspárti értekezlet azt a feleletet adta a kormánynak

és az államügyésznek, hogy a párt szellemi érdekképviselője élére bizalomteljesen odaállította — Csorba Gézát!

A kommunista-pör alapját képező költemény eredeti szövege a következő:

A kommunisták riadója.

A „Népszava“ számára írta egy magyar kommunista.

Fel, fel, a nagy munkára, te nép!

A türelemből úgy is elég . . .

Ércz a karod és izmod erős:

Soha se' léssen gyáva, ki hős. —

Mondd ki a jelszót: „Éljen a jog s a szabadság!“

S rá milliókkal zúgjon a bércz, meg a síkság:

„Esküszünk, hogy kiúrtjuk a gázt —

Szívünknek ez ád csupán vigaszt!“

Látod, e szép föld s rajt' a mi van:

Völgye, vizével s halmaival —

Mind a mienk, az embereké

— Zsarnoki kény tagadni meré —;

Amde jogunk gúny tárgya továbbra ne légyen,

Istenítélet dörgjön a szerte vidéken:

„Esküszöm, hogy kiúrtom a gázt,

Szívemnek ez ád csupán vigaszt.“

Nemde, szabadság szült ez a föld?

És te, szabadság, a gáz előtt,

S bár ha kivételt nem tesz a jog:

Zsarnoki kény rád jármot adott! . . .

Tűzd ki a zászlót és riadozzon a vészkiált

S rá a morajló nép dúke rázza a légiúrt:

„Esküszünk, hogy kiúrtjuk a gázt,

Szívünknek ez ád csupán vigaszt!“

*S a javakért, mit létre hozasz:
Szent jogaidtól foszt meg a gaz ; —
Lám, a bitangé mind, a mi kincs,
És a tiéd, munkás: a bilincs!
Amde nem is lesz irgalom néki, ki így mert
Típrani, szent jog, téged! A faja kivész; mert:
„Esküszünk, hogy kiirtjuk a gatz,
Szívünknek ez ád csupán vigaszt!”*

*Rajta tehát, fel, munkaerő!
Most — a ki nem fél, álljon elő! . . .
Vesszen a zsarnok, — éljen a jog, —
Végre legyünk mink is szabadok!
Légy viharoknak menyköve, nép, s haragodban
Szórjad a zsarnok-fókere a vést szakadatlan . . .
„Esküszünk, hogy kiirtjuk a gatz —
Szívünknek ez ád csupán vigaszt!”*

A sajtóügyi birói vizsgálat.

A „Kommunisták riadója“ elleni sajtóügyi birói vizsgálat 1879. június 26-ikán vette kezdetét, a buda-pesti kerületi kir. sajtóügyi vizsgáló-bíró 153/1879. s. v. b. szám alatti levelével:

„Tekintetes Külföldi Viktor urnak, mint a „Népszava“ Magyarországi Munkáspárt közlönye felelős szerkesztőjének, Budapesten.

Kozma Sándor kir. főügyész ur ő méltósága mint közvádoló a „Népszava“ Magyarországi Munkáspárt közlönyének f. évi ápril hó 13-án kiadott 37. számában „A kommunisták riadója“ felirással és aláírás nélkül megjelent költeményben foglaltak állított sajtóvétség miatt panaszt emelvén, az ennek tárgyában megindított vizsgálat során felhivom uraságodat, mint az említett „Népszava“

czímű közlőny felelős szerkesztőjét, miként a fenn körülírt közlemény szerzőjének esetleg beküldőjének lakását a közleményre vonatkozó kézirat csatolása mellett jelen felhívásom vételétől számítandó 3 nap alatt hivatalomba (Budavár, Fortuna-utca 127. sz., I. emelet, 4. ajtó sz. alatt) írásbelileg bejelenteni sziveskedjék. — Budapest, 1879. évi június 26-án. — Csery Kálmán, kerületi kir. sajtóügyi vizsgáló-bíró.

E hivatalos felhívásra a szerkesztőség július 1-jén átiratilag bejelentette a vizsgáló-bírónak, hogy „a hivatolt költeménynek beküldője Csorba Géza, hites köz- és váltótörvényszéki ügyvéd, lakik: Budapesten, üllői-út 23. sz. a.“, de az eredeti kéziratot csak július 8-án küldte fel, mivel a szerkesztő fekvő beteg lévén, azt a tömérdek kéziratokból előbb ki nem kereshette.

A szerkesztőségi bejelentés alapján a vizsgáló-bíró július 7-ikére kihallgatás céljából megidézte Csorba Gézát, ki jegyzőkönyvileg beismerte, hogy a Kommunisták Riadóját ő írta és a „Népszava“ szerkesztőjének közlés végett átadta s hogy a Riadóban foglaltakért a törvény értelmében elvállalja a felelősséget, megjegyezvén egyúttal, hogy a czímben foglalt alcímet: „A Népszava számára írta egy magyar kommunista“, valamint a költemény 2-ik versszakának 6-ik sorában találató szó „dörgjön“, úgyszintén az 5-ik versszak 4-ik sorában foglalt szó „mink“ nem tőle ered.

A tényállás kiderítése végett a szerkesztő július 16-kára a sajtóügyi bíróhoz kihallgatásra megidéztetett, hol beismerte, hogy a kérdéses alcímet ő írta s hogy az említett két szót az eredetiek helyett költészettani tekinteteből ő illesztette be, s ha a kir. főügyészség e változtatásokban sajtóügyi vétségeket látna, azokért a törvényes felelősséget magára vállalja.

E két rendbeli birói kihallgattatás után a csodálkozó világ s még néhány szomszéd csárda kíváncsian leste a kormányelnök ő nagyméltóságának és ennek nyomán az állami főügyész úr ő kisméltóságának bölcs elhatározását, vajjon a biróilag kiderített tényállás alapján megindítja-e, és ki ellen, az esküdtszékieleg eldöntendő rendes sajtópört. A királyság államrendjét s a polgári társadalom magántulajdonát őrző e két méltóságteljes királyi ügynök végre abban állapotodott meg, hogy a „Népszava“ kommunisztikus lázításától okvetlenül „meg kell menteni“ a társadalmat; de valószínűleg minthogy a harmadik évnegyedben szolgálattételre hivatott esküdtektől nem várhattak elmarasztaló ítéletet, a főügyésség a vádiratot csak az év negyedik negyedében adta be a budapesti királyi törvényszék fenytő osztályának esküdtszékieleg való elbírálásra.

A királyi főügyésség vádlevele.

Tek. esküdtszéki sajtóbíróság!

7259/1879. A Budapesten, Khór és Wein nyomdájában (Dorottya-utca 14. sz.) megjelenő „Népszava“ a Magyarországi Munkáspárt közlönye“ című hirlap f. évi ápril 13-án kiadott 37-ik számában: „A kommunisták riadója“ felirat alatt névtelenül egy közlemény jelent meg, mely a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázítván és így az 1848: XVIII. t.-cz. 11. §-a értelmében büntetendő sajtóvétséget állapítván meg: közvádlói kötelességemben áll, hogy a magyar kir. ministeriumnak az 1848: XVIII. t.-cz. 19. §-a alapján kiadott meghatalmazása és megbízása értelmében az említett közleményben foglalt sajtóvétség törvényszerű megtorlása végett eljárjak.

Az indítványomra teljesített vizsgálatból kitűnik, hogy az említett közleménynek szerzője Csorba Géza és hogy ő küldötte azt be közlés végett a „Népszava“ című hirlap szerkesztőjének, végre hogy a felelősséget érte elvállalja.

Kitűnik továbbá, hogy a feliratban olvasható ezen szavakat: „A „Népszava“ számára írta egy magyar kommunista“, a lap szerkesztője Külföldi Viktor írta, valaminthogy némely kisebb változtatásokat is ejtett, a mi által szerzőtársképen sorakozik az első szerzőhöz.

Ennek alapján a következő vádat terjeszttem elő:

Az 1848: XVIII. t.-cz. szerint büntetendő lázítás forog fenn, a mennyiben a közbéke és csend erőszakos megzavarására való lázítás rejlik abban, midőn a „Kommunisták riadója“ ezeket mondja:

*„Esküszünk, hogy kiértjük a gázt —
Szívünknek ez ad csupán vigaszt!“*

Ugy szintén a közbéke és csend erőszakos megzavarására való lázítás rejlik abban, midőn a „Kommunisták riadója“ utóbb ezeket mondja:

*„Tűzd ki a zászlót és riadozzon a vészkiért
S rá a morajló nép dühe rázza a légiért:
Esküszünk stb.“*

Ugyancsak a közbéke és csend erőszakos megzavarására való lázítás rejlik abban, midőn a „Kommunisták riadója“ alantabb ezeket mondja:

*„S a javakért, mit létrehozasz:
Szent jogaidtól foszt meg a gáz; —
Lám, a bitangé mind, a mi kincs,
És a tied, munkás, a bilincs!
Amde nem is lesz irgalom néki, ki így mert
Típrani szent jog téged! A faja kivész; mert
Esküszünk stb.“*

Végre a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít a „Kommunisták riadója“, midőn így zárja be a közleményt:

*„Légy viharoknak menyköve, nép, s haragodban
Szórjad a zsarnok-főkre a vést szakadatlan...
Esküszünk stb. stb.“*

Vádolom tehát Csorba Géza ügyvédet, budapesti lakost, és Külföldi Viktor szerkesztőt, mint szerzőket az 1848: XVIII. t.-cz. 9. §-a szerint lázítás miatt; tiszteletteljesen azon kérelmet terjesztvén elő, hogy ezen vád tárgyalására határidőt kitűzni és erre a vádlottakat megidézni, engem pedig értesíteni méltóztassék. Budapest, 1879. szeptember 14-én. K o z m a S á n d o r s. k., királyi főügyész.

* * *

A vádlevélben hivatolt törvénycikkek szövege a következő: 1848: XVIII. t.-cz. 11. §.: „Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót hivatalos tetteire vonatkozólag rágalmakkal illet, egy évig terjedhető fogsággal és 600 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.“ (Hogy ez a 11. §. miként juthatott e vádlevélbe, arról még lesz szó e füzetben.) 1848: XVIII. t.-cz. 9. §.: „Ki a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít, két évig terjedhető fogsággal és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.“

* * *

A budapesti kir. törvényszék mint sajtóbíróság október 10-én tartott ülésében a vádlevél érdemében 17.393/1879. sz. a. következő végzést hozta:

Ezen vádlevélben foglalt sajtóvétségi vádnak a budapesti kir. e. f. törvényszék mint sajtóbíróság termébe (I. ker., Fortuna-utca 127. sz. a. 11. ajtó) szóbelileg és nyilvánosan eszközölni kívánó tárgyalására és elbírálására az esküdtszéki ülés 1879. évi november hó 6-ik napjának délelőtti 9 órájára tüzetik ki s ezen határidőre vádlottak Csorba

Géza és Külföldi Viktor urak az 1867. évi május hó 17-én kibocsátott igazságügyministeri rendeletben kijelentett következmények terhe alatt a vádlevél II.- és III.-adlatára vezetett jelen végzéssel megidéztetnek. Kozma Sándor m. kir. főügyész mint közvádoló úr ugyanerről a vádlevél IV. példányán idézőleg értesítetik. — Végül azon budapesti esküdtek névsora, kik jelen ügyben eskügszéki szolgálattételre hivatvák, al. alá mellékelten közölitetik.

Budapesten, 1879. október 10-én.

A budapesti királyi törvényszék mint sajtóbiróság.

Frenreisz István,
alelnök helyettes.

* * *

Az 1879. év IV-ik negyedében szolgálattételre és különösen a „kommunista-pör“ elbírálására hivatott budapesti esküdteknek az 1867. év május hó 17-én kelt igazságügyministeri rendelet 29. §-a értelmében összeállított névjegyzéke a következő: Trebitsch Ignác, Vághy Lajos, dr. Lovik Adolf, dr. Rexa Pál, Sigray Pál, Müller Vilmos, Urváry Lajos, dr. Takáts Lajos, Komócsy József, Rupp Zsigmond, Nemeshegyi József, Jasovitz Mór, Medrey Zsigmond, dr. Krajcsik Ferencz, Lechner József, Kollárich Jenő, Diviaczky János, Emich Gusztáv, Szilágyi Virgil, Wahrmann Sándor, dr. Vida Lajos, Mandl Ignác J., dr. Mezei Mór, Kollerich Pál, Korányi Adolf, dr. Friedmann Bernát, dr. Küncz Jenő, Jálics Kálmán, dr. Brode Lipót, Márkus Ignác, Pucher József, id. Muraközy László, Heinrich Ödön, Tömöry György, dr. Neuoffer János, Freyberger Pál.

Az esküdtszéki tárgyalás.

A kommunista-pör elbírálására kitűzött napon, november 6-ikán, már jóval 9 óra előtt élénken sűrögtek-forogtak a lázítási pör iránt érdeklődők, Budán azon épület komor folyosóin, melyet mintegy gúnyúl a benne szerencsétlenül szenvedőkre még most is „Fortuna-(szerencse-)épület“-nek neveznek. Az „esküdtszéki tanácssterem“-nek csúfolt barlangban azonban, hol a szolgálattételre berendelt 36 esküdt a tárgyalás előtt „megalakulandó“ volt, csak lassan fejlődtek a dolgok. A megalakulás alatt a folyosók mindinkább megteltek közönséggel; közte a vádlottak elvtársai és családtagjai, írók, ügyvédek s tanárok, a szabadszellemű mozgalom ősz bajnoka Táncsics Mihály és családja, Csorba József ügyvédné Komáromból, a nem-választópárt képviselői stb., — a hallgatóság részére elkülönített teremrész zsúfolásig el volt foglalva s a teremből kiszorult többi közönség a folyosókon várta be a végzetes tárgyalás eredményét. Végre fél 10 órakor együtt volt már a 36 esküdttől annyi, hogy a bíróság a kisorsolást megkezdhette.

A tárgyalást vezető törvényszék követ kező bírákból állt: elnök Kriszt János, törvényszéki alelnök; ülnökök: Frenreisz István és Matovovszky Arthur, törvényszéki tanácsnokok; Krenedics Gyula, jegyző. — A budapesti kir. főügyészség a tárgyaláson leendő képviselőt (mely eleve dr. Löw Tóbiás főügyész-helyettesre volt bízva) leiratlag a budapesti kir. ügyészségre ruházta át, a mely dr. Bökk János alügyészt bízta meg a közvádlo tiszt-ségével.

A vádlottak részéről személyesen jelen volt: Csorba Géza és Külföldi Viktor, és védőül dr. Dell'Adami Rezső ügyvéd.

A törvény értelmében a 36 esküdtből kisorsolandó 12 személyből álló esküdtszék megalakításánál úgy a közvádlónak mint a vádlottaknak joga levén, 12—12 esküdtet visszavethetni, a közvádló ezen jogával nem élt, a vádlottak részéről pedig — előzetes megállapodásuk szerint — csak azok fogadtattak el, kiknek magas intelligenciájáról és jómódú vagyonos helyzetéről vagy társadalmi rangfokozatáról eleve föltehették, hogy a megbírálásukra bocsátott nagy elvi kérdések felett lehetőleg függetlenül itélni képesek lesznek.

A kisorsolásnál a vádlottak által esküdtekül részint elfogadtattak és (miután visszavetési jogukat 12 személy ellenében kihasználták) részint rájuk maradtak: 1. Emich Gusztáv, lovag, tőkepenzes, háztulajdonos; 2. dr. Rexa Pál, ügyvéd; 3. dr. Mezei Mór, ügyvéd, vagyonos; 4. dr. Friedmann Bernát, ügyvéd, híres jodtudós és író, föld- és háztulajdonos; 5. Wahrmann Sándor, fővárosi képviselő, tőkepenzes, földbirtokos; 6. dr. Vida Lajos, ügyvéd, háztulajdonos; 7. Péts Ödön, vagyonos; 8. Komócsy József, író, a „Pesti Napló“ belmunkatársa; 9. Diviaczky János, kereskedő; 10. Freiberger Pál, tőkepenzes, nagykereskedő; 11. dr. Takáts Lajos, egyetemi magán-tanár, a magyar hitelbank vezértitkára, vagyonos; 12. Mandl S. J., birtokos. — Esküdtszéki póttagokul sorsoltattak ki: Müller Vilmos és Umbach Rezső.

Az intelligencia és vagyonosság ezen felsorolt kiváló képviselői voltak hivatva, mint sajtóügyi esküdtszék ítéletet mondani a kommunisztikus lázítás igaz vagy nem igaz volta felett! Ítéletök vagy a vádlott kommunistákat vagy a vádló királyi kormányt, illetőleg a királyi főügyészt fogja elítélni.

A kisorsolásra következett meghiteltetéskor az esküdtek „az igaz élő istenre“ s talán még néhány ismeretlen szentre „esküdtek“, hogy részrehajlatla-

nul, lelkiismeretesen és a megbirálásukra bocsátandó tények és körülmények komoly és igazságos megfontolása után a fenforgó peres ügyben ítéletet fognak mondani.

Ezután elnök Kriszt János, bemutatván dr. Dell'Adami Rezső ügyvédet, mint a vádlottak által meghatalmazott védő-ügyvédet megnyitja a tárgyalást és miután a hallgató közönséget felkérte, hogy az esküdtszéki tárgyalás méltóságához képest viselkedjék s esetleg úgy tetszés- mint nem-tetszésnyilvánításoktól tartózkodjék, az általános kérdéseket intézi előbb Csorbához, aztán Külföldihez születésük, koruk stb. iránt, mire ezek felelnek:

Csorbá Géza született Komárommegye Ekel községében, 30 éves, római katolikus felekezetű, lakhelye és illetősége Budapest, ügyvéd, feddetlen előéletű és eddig sajtóbíróságilag vád alatt nem állott. — Az elnök kérdésére beismeri, hogy mint már a vizsgáló-bíró előtt nyilatkozott, az inkriminált költeménynek ő a szerzője és kész a törvényes felelősséget érte viselni.

Külföldi Viktor született Stuttgart melletti Thalheimban, 36 éves, vallás-felekezetenkívüli, lakhelye és illetősége Budapest, szerkesztő, feddetlen előéletű és eddig sajtóvétség miatt büntetve nem volt. — Az elnök kérdésére beismeri, hogy a költemény alcímét, valamint a 3-ik és 5-ik versszakban költészettani szempontból egy-egy szót módosított a költeményen s hogy ezért kész a törvényes felelősséget magára vállalni.

Jegyző Krenedics felolvassa a budapesti kir. főügyészség vádlevelét (lásd szövegét a 10. lapon) s utána a bepanaszolt „Kommunisták riadója“ költemény teljes szövegét (lásd a 7. lapon).

Elnök megindítja a bizonyítási eljárást, felszólítván a feleket, ha nincs-e kívánságuk, álláspontjuk védelmére bizonyító adatokat felhozni.

Védő-ügyvéd dr. Dell'Adami Rezső véden-
cei megbízásából kéri a törvényszéket, olvastatná
fel a „Népszava“ 32., 33., 40. és 49. számaiban meg-
jelzett részeket, továbbá a „Szegedi Hírlap“ 1849-ik
évi július 27-iki száma vezércikkének megjelzett ré-
szét, végre Petőfi Sándor „Akaszszátok fel a kirá-
lyokat!“ című költeményét és Csorba Gézának „A
demokratia mint a közjólét megvalósítója és bizto-
sítéka“ című műve III-ik füzetének elején és közé-
pén megjelzett részeket; — ezeknek felolvastatását
a védelem érdekében azért is kéri, hogy az esküd-
tek a „Népszava“ tendenciájáról információt nyer-
hessenek, a vádlottak politikai irányáról és kommu-
nisztikus elveinek minőségéről magukat tájékozthassák
és másrészt hogy emlékezetükbe juttassa, minő
nézetben volt Magyarország közvéleménye a közel-
múlt időkben válságos viszonyok között a kommu-
nistákról, s végre hogy az inkriminált költeménynek
más hason irányú, sőt forradalmiabb és lázítóbb
hangon szóló, de nem inkriminált költeményekkel
való összehasonlításából meggyőződjenek az esküd-
tek, miszerint Csorba Riadója ellen csak azért in-
dítottatott meg e sajtópör, mert azt a munkáspárt
közlönye számára írta . . .

* * *

A vádlottak s illetőleg képviselőjük részéről
felolvastatni kért iratok a következők:

1) A „Népszava“ 32-ik számából: az első
magyarországi munkás-kongresszus a magyar orszá-
gos képviselőházhoz intézett kérvényének *) utolsó
részeit:

„Tisztelt országos képviselőház! A munkás-
kongresszus határozatai sorából, vaiamint az emlí-
tett nyilvános munkásgyűlés határozatából, me-

*) Lásd teljes szövegét „A munkások követelése“
című röpiratunkban.

lyekért a tisztelt képviselőház bölcs méltatását kérjük, világosan kiderül, hogy a munkásnép helyes felfogással bír úgy a maga osztálya mint az egész társadalom jólléte iránt; és azon körülmény, hogy a sérelmek orvoslásáért s jobb, igazságosabb helyzet előhozásáért az ország törvényhozóihoz folyamodik, tanúságot tesz arról, hogy a munkások az egyedüli igazi útát is ismerik, mely a roszaknak ismert jelenlegi intézmények üdvös átalakításához vezethet. — A magyarországi munkásnép egy részének ezennel tiszteletteljesen felterjesztett óhajtásaiból a magas törvényhozó-testület egyszersmind azt is fogja meríthetni, hogy az érdekeik elősegéléseért mozgalomban levő munkások e küzdelmökben csak egy eszközt ismernek: ez a törvény; csak egy célra törekednek: ez a jog; és csak egy küzdbért sovárognak: s ez a szabadság! — Kelt Budapesten, 1879. évi télhóban. — (Aláírva:) Az I. magyarországi munkás-kongresszus elnöksége: Külföldi Viktor, a kongresszus elnöke. Bokros József, alelnök. Kátser Flóris, Horváth János, Heckmann István, Böhm Ármin, a kongresszus jegyzői.“

Ezen okmányból az leendett kiderítve, hogy a „Népszava“ elvei köré sorakozó politikai párt s különösen vádlott Külföldi Viktor, ezen okmány szerzője, még bizik a munkáspárt elveinek törvényes úton való keresztülvitelében, s hogy e szerint a lázítási szándék alanyilag neki fel nem róvható.

2. A „Népszava“ 33-ik számából: a munkás-kongresszus elnökségi tagjai „Magyarország munkásaihoz“ intézett terjedelmesebb szövegének következő része:

„Ezen szempontból indult ki a munkáskongresszus, midőn az összes munkásoknak országos párttá alakítását elhatározta. És mert az egye-

sülésnek más üdvös módja, több eredményt biztosító és eszélyesebb módja nem ígérkezik mint a törvényes alapon való tömörülés, ugyanezért ezt az utat választottuk is; mert mi sem károsabb és méltatlanabb egy igazságos és szent ügyre, mint a rejtekekbeni titkolózás; és mi sem nemtelenebb, mint nemes célért nemtelen eszközökkel küzdeni. — Nyíltan és becsületesen akarjuk céljainkat kiküzdeni; nyíltan és bátran ellenségeinkkel megmérkőzni! És már azért is nyerni fog pártunk tiszteletben és erkölcsi erőben, mert a munkások ellenségei gyakran nemtelen eszközökkel és alattomosan harcolnak a munkáspárt ellen, mi okból becsületes polgártársak tiszteletét kell hogy elveszítsék.“

E szöveget, mely szintén Külföldi tollából folyt, bizonyítékul szolgált volna arra nézve, hogy a munkáspárt úgy szervezkedésében mint nyilvános actióiban a törvényes korlátok között akar mozogni s elvei megvalósításáért nyílt és becsületes küzdelmet folytatni, tehát vádlott Külföldi Viktornak a lázítás mint cél fel nem róvható.

3. A „Népszava“ ugyanazon 33-ik számából: vádlott Csorba Gézának hosszabb tárczaczikke „A társadalmi közösségről“, melyben szerző sajátképeni nézeteit a kommunismus lényege-, célja- és eszközeiről fejtegeti; e tárczaczikk bizonyítékul szolgál arra, hogy vádlott Csorba Géza a kommunismus életbeléptetését nem lázadás útján véli megvalósítandónak.

4. A „Népszava“ 40-ik számából: a „Báró Eötvös József a kommunismusról“ című vezérczikkből a következő töredékek:

„Világhírű jeles tudósunk és államférfiunk. báró Eötvös József, következőkép nyilatkozik a socialismus- és kommunismusról: „„A kommunismus csupán azon alapelvek logikai to-

vábbfejlesztése, melyeken a jelenkor minden állodalmi intézményei nyugszanak. Innen van, hogy egy, számra csekély iskola tanai aránylag kevés idő alatt nagy pártok jeligéi lettek, hogy korunk socialistái, mint a fenálló rend ellenei, gondosan kerülnek az erőszakos összeütközést, míg e rend védői óhajtták azt, s a törvényhozás konservatív többsége kénytelennek érzi magát, azon alkotmányt, melynek lételét köszöni, alapjában — a választási törvényekre nézve — változtatni, hogy a felforgató pártnak eszközül ne szolgálhasson. Lehetetlen a kommunizmust elvben megtámadni, a nélkül, hogy egyszersmind azon állami intézmények alapelveit is meg ne ingassuk, melyeket fen akarunk tartani, s nem marad elvégre az államnak egyéb övszere a rejtélyes tanok ellenében, mint — az anyagi erő (!?)..... A vádak között, melyeket a socialismus ellen emelnek, egy sincs, melyet egykor a kereszténység ellen nem használtak volna..... Állítani pedig, hogy a kommunismus elvei bizonyos módosításokkal sem férnek össze az ujabbkori állodalommal, sőt általában minden rendezett államszerkezettel — igen nagy tévedés; mert nem igaz, hogy oly társadalmi viszonyok, minőket a kommunismus akar, állodalmaiban és pedig nagy államokban soha sem léteztek volna.“

Báró Eötvös ezen nézetei, ha az esküdteknek tudomására hozattak volna, bizonyára azon, általunk a felolvasatással célba vett felismerést idézendeték volna elé, hogy a kommunisztikus tanok a tudomány eszközeivel meg nem czáfolhatók; hogy a kommunisták „kerülik“ elveik „erőszakos“ érvényrejtetését; hogy tulajdonkép a kommunuisták ellenségei „óhajtták“ az erőszakos összeütközést, és végre a kommunisták üldöztetése nem egyéb mint

a kapitalisztikus és egoisztikus államhatalom nyers erőszakoskodása

4. A „Népszava“ 49-ik számából: Csorba Géának, mint a pártlap újon választott szerkesztőjének szózata „A Magyarországi Munkáspárthoz!“, mely vezérczikk a többi közt a következő részeket is tartalmazza:

„Elvtársak! Megmutattátok, hogy tudtok önállólag gondolkodni. Bebizonyítottátok, hogy bírtok lelkesedni. Mutassátok meg, hogy képesek vagytok gyűlölni is! Gyűlölni az igazságtalanságot, a gőgöt, a hatalmaskodást; megvetni az aljaslelkűséget, ármánykodást s a farizeusokat. Bizonyítsátok be azt is, hogy kitartók és állhatatosak vagytok. Ne ijesszenek vissza az akadályok; küzdjeteك férfiasan a nehézségekkel és ne hagyjátok magatokat eltántorítani. Ti szocialisták vagytok! Legyetek az igazságnak őszinte apostolai, az elveknek buzgó hívei, az erkölcsiség hű őrei, és az erényeknek önzetlen követői. Minekünk az a szerep jutott, a mi háboruban a hidászoknak: az ellenség legirtózatossabb golyózápora, tüzelése daczára felépíteni a hidat, mely átvezet az ellentáborba. Meg kell alkotnunk az átmeneti korszakot a jövő nemzedékek számára! Ti vagytok a világszabadság polgári gárdája; legyen jelszavatok ti néktek is: „A gárda meghal, de meg nem adja magát!“

E cikk tanúságot tesz arról, hogy Csorba igenis „lázít“, — lázít az igazságtalanság, a gőg, a hatalmaskodás ellen; lázít az aljaslelkűség ármánykodás és a farizeusok megvetésére, de nem lázít „a közbéke és csend erőszakos megzavarására“; hanem magasztos elveink és világnézetünk jövőbeni érvényrejuttatásával „átmeneti korszakot“ akar a jövő nemzedék számára létrehozni — daczára ellenéseink üldözésének

5. Tóth Mihály, szegedi főbíró tulajdonában kiadott „Szegedi Hírlap“ napilap 1849-ik évi július 27-ikén megjelent 33. számából: Ludasi Mór egy „Erélyt, vagy elveszünk!“ czímirattal ellátott cikk, melyben következőket írja, szavait a nemzet képviselőihez intézve:

„Határozatok, határozatok gyorsan, szilárdan és szigoruan!!.... Híjjátok vissza a kebletekbe a miniszteriumot, alakítsatok egy honvéd kormányt, adjátok át Görgeinek a fővezérséget stb.... A honvéd kormány három férfiuból álljon: neveik: Kossuth, Aulich és Nyáry. Ezen három férfiu pedig fő tényezőül, fő eszközül vegye maga mellé Tán csicsot! Aulich birja az összes hadsereg bizalmát és tiszteletét. Nyáry római jellem, melynek egyszerűsége és szilárdsága előtt meghajlik az egész művelt Magyarország. Tán csicsot pedig a „nép“ úgy szereti, hogy Kossuthunk után nálánál nincs kedvesebb embere. Tudom, lesznek emberek, kik Nyárytól egy régi nótát fognak eldudálni, mely így hangzik: „Volt egy idő Debreczenben!“ Tudom, lesznek, kik azt mondják, hogy isten bocsáss, hiszen Tán csics — kommunista. Én pedig azt mondom, hogy közülök egy sem jobb hazafi, egyik sem szereti hobbén hazáját, mint ezen két férfiú, és ha még oly hosszú véres tollat visel is. Én pedig azt mondom, hogy nekünk most félre kell tennünk az elvvitákat, és nézni azt, ki legalkalmasabb a hazamegmentésére!“

Az első magyar reszpublika korszakából származó „Szegedi Hírlap“ ezen száma (melynek eredeti példányát Szécsen Manó barátunk szíves volt védelmünk céljából rendelkezésünkre bocsátani, s mely szivességeért itt is köszönetünket fejezzük ki) fényesen bizonyítja, hogy a kommunismus képviselőivel éppen a magyar nép legmele-

gebben rokonszenvez, azokat bizalmával ki-
tünteti és válságos viszonyok közt tőlök reményli
a haza megmentését! A magyar népnek azért
volt Táncsics Mihály a legkedvesebb embere, mert
a kommunisztikus elveken alapuló valóságos nép-
szabadságért lelkesedett, küzdött és szenvedett, ezen
szabadságért lángolt az 1849-iki magyar köztársaság
népe is. Ludasi csak a nép hamisítatlan érzüle-
tének adott nyílt és bátor kifejezést. — A fenti
cikkből legalább is azt a meggyőződést meríthet-
ték volna az esküdtek, hogy a magyar nép soha,
sem békés, sem forrongós és válságos időben nem
irtózik a kommunisztikus elvektől!...

6. „Petőfi Sándor összes költeményei“ ké-
pes népkiadásából (az Athenäum részvény-társulat
1879-iki kiadása): a 376. lapon találtató költemény:

„Akasszátok föl a királyokat!“

„Lamberg szívében kés, Latour nyakán
Kötél, s utánok több is jön talán,
Hatalmas kezdesz lenni végre, nép!
Ez mind igen jó, mind valóban szép,
De még ezzel nem tettetek sokat —
Akasszátok föl a királyokat!

Kaszálha'd a fűt világ végeig,
Holnap kinő az, ha ma lenyesik;
Tördelheted le a fa lombjait,
Idő jártával újra kivirít;
Tövestül kell kitépni azokat —
Akasszátok föl a királyokat!

Vagy nem tanultad még meg, oh világ,
Gyűlölni méltóképen a királyt?
Oh, hogyha szétönthetném köztetek
Azt a szilaj veszett gyűlöletet,
Mitől keblem mint a tenger dagad! —
Akasszátok föl a királyokat!

*Szívöknek minden porczikája rosz
Már anyja méhéből gabszgot hoz,
Vétek, gyalázat teljes élete.
Szemétől a levegő fekete
S megromlik a föld, melyben elrohad —
Akaszszátok föl a királyokat!*

*Ezer felé bús harczmező a hon,
Arat rajt' a halál irtóztatón,
Itt egy falu, emott egy város ég,
Százczerek zajdtól zúg a lég;
S haldl, rablás mind a király miatt —
Akaszszátok föl a királyokat!*

*Hiába ömlik, hösök, véretek,
Ha a koronát el nem törítetek.
Fejét a szörny ismét fölemeli.
S akkor megint elől kell kezdeni.
Hiába lenne ennyi áldozat?
Akaszszátok föl a királyokat!*

*Mindenkinek barátság, kegyelem,
Csak a királyoknak nem, soha sem!
Lantom s kardom kezemből eldobom,
A hóhérságot majd én folytatom,
Ha kivülem rá ember nem akad —
Akaszszátok föl a királyokat!*

Dicső Petőfink ezen remek republikánus költeménye, párhuzamba hozva Csorba Riadójának tendenciájával, a royalisták szempontjából kétségkívül „méltóbb“ volt volna a monarchikus kormány királyi főügyészének üldözésére; mindazonáltal az utóbbi abban nem hogy nem látott felségsértést vagy lázítást, hanem annak szabad kinyomatására vonatkozólag ő maga, a „királyi“ főügyész határozottan kinyilatkoztatta, hogy Petőfinek ezen és hasonló forradalmi költeményei kinyomatása és terjesztése

ellen nincs kifogása, mely tényállás a költemény felolvasásával arra birta volna az esküdteket, hogy a Riadót kevésbé lázítónak és így szerzőjét kétségtelenül fel is menthetőknek találják vala.

7. Csorba Géza „A demokratia“ című művének III-ik füzetéből: a 217., 218., 221., 222., 248., 249. és 250. lapon megjelzett részek.

* * *

Az itt közlött és a védelem okadatolása és indokolása céljából felolvastatni kért iratok tartalmát a törvényszékhez intézett kérelemben nem lévén szabad akár csak röviden is körülírni, az iratoknak csak címei és szerzői neveztetek meg.

Közzéadó dr. Böck ellenzi ez iratok s általában minden írott bizonyíték felolvastatását, mert a királyi ügyészség sem a „Népszava“ előbbi számai, sem a „Szegedi Hírlap“ cikke, sem pedig Petőfi költeménye ellen nem emelt vádat s mert a jelen sajtópör ezen iratokkal semmi nemű benső oki összefüggésben nem áll: kéri a törvényszéket, ne engedné meg a kért felolvasást.

Védő dr. Dell'Adámi megczáfolván a közzéadó érvelését, fentartja kérelmét s annál is inkább kéri az iratok felolvastatását, mivel ennek megtagadásával a vádlottak védelmére az egyedüli támasz elejtetnék.

A törvényszék visszavonul, hogy a kérdésben határozatot hozzon.

Rövid tanácskozás után a törvényszék megjelenvén, Kriszt János elnök kijelenti, hogy a bíróság a kérdéses közlemények felolvastatását, miután ezek sem nem vizsgálati iratok, sem pedig összefüggésben nincsenek a jelen pörrel, nem engedi meg. A felolvastatni kért közleményeket tartalmazó hírlapokat azonban elnök „netaláni használat végett“ visszatartja. (Megjegyzendő, hogy a „netaláni használat“ valószínűleg azon esetre vétetett kilátásba,

ha a vádlottak netalán elmarasztaltatnának, hogy a büntetés kiszabásánál ezen iratok az alanyi enyhítő vagy súlyosbító körülmények beszámításánál zsinórmértékül szolgálhassanak.)

Elnök Kriszt János erre a bizonyítási eljárást befejezettnek jelenti ki és felszólítja a királyi ügyészt mint közvádlót a vád előterjesztésére.

Dr. Bökk János kir. ügyész: Mindenekelőtt kijelentem, hogy az e sajtópörben Külföldi Viktor ellen emelt vádat elejtem. (Mozgás a hallgatóságban.)

Elnök Kriszt: Miután a királyi ügyész ur nyilatkozata szerint a Külföldi Viktorra vonatkozó vád tárgytalanná lett, Külföldi ur elhagyhatja a vádlott helyét.

Külföldi elhagyja a vádlottak padját s visszahúzódik a közönség közé, hol az őt üdvözlő hirlapírók között foglal helyet.

Dr. Bökk János kir. ügyész elmondja Csorba Géza ellen a vádbeszédet, melynek főbb mozzanatait — följegyzéseink nyomán — a következőben közöljük.

A királyi ügyész vádbeszéde.

Tekintetes Esküdtszék és Sajtóbíróság!

Előrebocsátom, hogy itt nem közönséges, mindennapi sajtóperről van szó, melyben egyesek vagy osztályok valódi vagy vélt jogaiknál fogva egyes nyilvános intézmények ellen politikai pártszempontokból fölingereltetnek. A vádolt közlemény intencziói a mi alkotmányos életünk keretén egészen kívül mozognak; nincsenek politikai irányai és a sajtóper nem is politikai jellegű. De a mit Csorba Géza írt, az sokkal veszedelmesebb a politikai támadásoknál, mert alapgondolatai mélyebben fekszenek. Csorba közleménye épen azt támadja meg, a mi

évszázadok óta szent és sértetlen volt, miként maga az állam eszméje; azt támadja meg, a mi az államéletnek épen gyökereit képezi, a tulajdont, a jogot és a közbiztonságot! A ki ezen tényezők ellen ingerel, lázít, az nagyobb bűnt követ el, mint a ki egyes bár gyakran jelentékeny államintézmények ellen lázít. — A vádolt közlemény a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít, midőn azt mondja:

*„Esküszünk, hogy kiúrtjuk a gázt;
Szívünknek ez ad csupán vigaszt.“*

midőn arra ösztönöz:

*„Tűzd ki a zászlót és riadozzon a vészkiúrt
S rá a morajló nép dühe rázza a légiúrt!“*

És a közleménynek minden során vörös fonalként húzódik keresztül az eszme, mely ellen irányulva, intézve van. Megtámadja a tulajdont, midőn így szól:

*„Látod e szép föld s rajt' a mi van,
Völgye, vizével s halmaival —
Mind a mi en k, az embereké,
Zsarnoki kény tagadni meré.“*

Az osztokodási tant hirdeti a tulajdonjog ellenében, holott nem igaz az, hogy minden a mi en k, mert a tulajdonosoké; — azt állítja, hogy a zsarnokság tagadja a vagyon-közösséget, pedig a törvény tagadja. Így harczra ingerli a vagyontalan osztályokat a vagyonos osztályok ellen, midőn ily képet tár eléjük:

*„S a javakért, mit létrehozasz,
Szent jogadtól foszt meg a gaz.
Lám a bitangé mind, a mi kincs,
És a tiéd, munkás, a — bilincs!
Ámde nem is lesz irgalom néki, ki így mert
Típrani, szent jog, téged! A faja kivész, mert:
Esküszünk stb.“ —*

A vagyonos osztályoknak tehát még a fáját is ki akarja irtani!

Óva intem tehát a tisztelt esküdt urakat: komolyan fontolják meg a dolgot és lássák be, hogy itt vészes következményű ügygyel állnak szemközt. Elismerem ugyan, hogy a kérdéses költeményben közvetlen veszedelmet nem látok; de olyannak tekintem azt, mely végeredményeiben veszélyessé és végzetessé válhatik és iránya a jövőben káros következményeket szülhet! Az ilyenféle veszedelmes irányu tanokat pedig mindjárt csirájában kell elfojtani, hogy kárhozatos gyümölcsöket ne teremhessenek.

De annál károsabb eredményüvé válhatnak az ilyen lázítások, ha a tudatlan alsóbb néposztályokhoz vannak azok intézve, mint a jelen közlemény, mely a munkás-lapban közölve, a munkás-osztályhoz intéztetik. Tudni való, hogy az ilyen emberek a munka által el vannak foglalva s ha tudnának sem érnének rá a gondolkodásra, s efféle irányu verseket olvasva, vakon rohannak vezéreik és tanítóik után!

Ismételve figyelmeztetem a tisztelt esküdt urakat az engedékenységből rejlő veszélyekre és kérem, mondják ki, miszerint a vádbeli közlemény az 1848: XVIII. t.-cz. 9. §-ába ütköző sajtóvétséget képez!

* * *

A közvádló beszéde befejezte után elnök a védő dr. Dell'Adami Rezső ügyvédet hívja fel a véd-beszéd tartására.

Dr. Dell'Adami Rezső védbeszéde.

Tisztelt Esküdtszék!

A bizonyítási eljárás folyamán czélom volt, némely nyomtatvány felolvastatása által a tisztelt Esküdtszéket e pör szülő okai, előzményei és helyes felfogása iránt tájékozni. Ez által azon helyzetbe jutottak volna Önök, uraim, hogy a törvény értelmében a vád alapját képező közlemény okait is mérlegelvén, lelkiismeretök teljes megnyugtatásával alaposan ítélhettek volna veszély és vétség léte vagy nem-léte felett. A t. kir. ügyészség, a törvény hivatott öre, megtagadta tőlem e cél megvalósítását; a nélkül, hogy csak betekintett volna a felolvastatni kért nyomtatványokba, tiltakozott használatuk ellen, tiltakozott minden bizonyítás és minden védelem ellen, tiltakozott tehát az ellen, mi saját kötelessége és e pör föladata: az anyagi igazság kinyomozása ellen.

Pedig e felolvasás, mint már most a vádbeszédből meggyőződtem, felette hasznos leendett volna magának a t. kir. ügyészségnek — tájékozására. Meglepett ugyanis a közvádoló úr azon demonstratioja, melylyel Önökre hatni kívánt, hogy itt semmi politikai vétség fenn nem forog, mert a munkáspárt nem politikai párt, hanem mélyebb, társadalmi vétség a tulajdon ellen. Kissé bajos, e mystikus ijesztesben helyes értelmet találni. Azt akarta-e mondani a t. ügyész úr, hogy minden socialista és kommunista író eo ipso közönséges bűntevő, mint p. o. a rabló? Ha ezt akarta mondani, kerülhetek meddő elméleti czáfolatot és egyszerűen valamennyi büntető törvénykönyvre, így a hazai 1878: V. t.-cz.-re utalhatok, hol mindenütt a politikai büntettek sorában találjuk a tulajdon mint társadalmi intézmény bizonyos nemű megtámadásait.

Ha pedig nem ezt, úgy nem tudom mit akart értetni a közbíró úr. De infamáló insinuatiója ellenében, hogy a munkáspárt nem politikai párt, hanem valami bünszövetkezet jellegével bír, ugyancsak a magyar törvényhozás desavouálta az ügyész úr nézetét, midőn az országos munkáspárt petícióját ez évben a képviselőház elfogadta, tárgyalta és annak mint pártbeadványnak mérsékelt szellemét elismerte. Nem egyesek, nem magántársulat, hanem a munkáspárt képviselői írták volt alá e petíciót.

Mindezen érdekes tájékoztató ismereteket megtagadta önmagától az ügyész, midőn ellenezte többek között ama petíció felolvastatását. Megtagadta magától annak felismerését, hogy a magyar munkáspárt a békés reform és törvény útján halad és hogy ennek érdeme nagy részben vádlottaké mint vezéreké és lapjuk által szellemi irányzóké. Pedig ezek ismerete nélkül egy költemény tendenciáját s valószínű hatását a lap kis olvasókörére megbírálni, igazságosan ítélni teljesen lehetetlen.

És midőn a t. ügyész úr mégis vállalkozott e lehetetlen dologra, a logikai ellenmondásokat el nem kerülhette. Minden áron elszigetelten, tekintet nélkül minden egyébre a világon, kívánja megítélni e költeményt, és íme mégis messze túl annak keretén keresi veszélyességének bizonyítékait, munkáspárt, socialismus stb. nyujtanak fegyvert hozzá, melyeket ő persze oly szörnyekként fest, mint képelete engedi és hivatalos utasítása parancsolja. Ez ellenmondás a mily jellemző az ügyész úr taktikájára nézve, oly megnyugtató a védelemre nézve, bizonyítván, hogy vétséget e költeménybe beleolvasni mily keserves dolog!

Hiszen maga a kir. ügyészség az április 13-ikán megjelent közlemény veszélyességét csak három hó után fedezte fel, mikor már rég elfelejtették még azok is létezését, kik valaha elolvasták volt. A kir.

ügyészség, melytől akkor a valódi botrányok — Várady, Zichy, Hieronymi ügyei — által indignált közönség egészen más irányban követelt és várt erélyes actiót, hogy valamit tenni és létjogát igazolni lássék, a társadalom megmentésére neki ment a kis munkáslap régi számának és megindította a költött pört, remélhetően nem a tragikus műzsa, hanem a comicum áldozatául.

Jellemző arra nézve, mily fontosságot tulajdonított maga a vádló ügyészség e pörnek, hogy sietségekben vádját kiterjesztette Külföldre is. Mivel a költeménynyel össze nem függő való szerkesztői megjegyzést irt a cím alá és két szót korrigált a versmérték helyreállítására, őt szerzőtársnak vette. A szerzői jognak ily kiterjesztése mellett minden szedő a legnagyobb szónok és író szerzőtársává válnék és az írói tulajdon minden bitorlása jogossá lenne Érezte is a vádlevél szerzője, hogy komolyan kiírni nem lehet oly képtelenséget, hogy két korrektura erőszakos közlázítást tartalmazzon, és a sajtótörvény ellenére a Külföldit állítólag terhelő kifejezéseket és szöveghehelyeket ki sem tette, úgy hogy a vád e részének eo ipso visszautasíttatnia kellett. Mégis fentartotta a t. ügyészség az alaptalan vádat az utolsó perczig, midőn azt íme, a nélkül, hogy bármely tényváltozással indokolhatta volna, elejtette. Egy embert hónapokon át vizsgálaton, vádon, végtárgyaláson meghurcolni, üldözni, fenyegetni, családjával együtt károsítani és szenvedésnek kitenni bevallott semmiért, valóban oly neme az igazságszolgáltatási játéknak, melynek erkölcselenségét bővebben igazolnom felesleges.

Ez egész pör tehát nem a meggyőződés, hanem szeszély és ürügy szüleménye volt. Nem hittem szemeimnek, midőn először olvastam a vádlevelet s az inkriminált költeményt. Azt hittem, hogy álmodom, hogy tévedek, hogy ez a berlini felségsértési

vagy pétervári nihilista-pörök egyik okmánya, nem magyar ügyészség beadványa magyar bírósághoz. Mert addig én s mindnyájunk nem tudtunk semmit oly veszélyről, minovel e vádlevél fenyeget; eddig nyugodtak voltunk azon tudatban, hogy hazánkban a munkásmozgalom nemcsak kezdeményes és jelentéktelen, hanem tisztán humanitarius és reformatorius jellegű; eddig nem észleltük soha, hogy erőszakos támadásra, lázadásra készülne e párt a polgári társadalom ellen. A vészriadót nem hallottuk ez obskurus dalból: a vészriadót csak maga az ügyészség fújta, de a vak lármára meg nem ijedünk, ha bosszankodunk is felette.

Tisztelt Esküdtszék! Vegyük komoly bonczolás alá az inkriminált helyeket. Először is a czímet emeli ki a vádlevél. És azt hiszem, e cím indította a t. ügyészséget az egész vád emelésére. A „kommunista“ szó azon popanz, melyben mint bűvös schibbolethben lázító erő rejlenék. De meg van-e tiltva e szó használata? Ki van-e törölve a szótárból, száműzve a nyelvből, kiírva az elmékből? Szabad a szó használata, mint szabad a gondolat! S ha az 1848: XVIII. alap-törvényczikk alapján minden magyar polgár meggyőződését szabadon nyilváníthatja, kommunista lehet — mi kétségtelen, — akkor nem látom át, hogy miért ne lehessen a kommunistáknak riadniok és riadót költeniök?

A második fő-lázító hely a refrain legyen: „Kiírtjuk a gázt“. Az ügyész úr szabad paraphrazissal, merész értelmezéssel ezt odafordítja s úgy olvastatja, hogy: kiírtjuk a becsületes embert. Mi jögon tesz így, nem tudom, de eljárásából arra következtetek, hogy e szavakat természetes értelmükben ő sem véli vétkeseknek. A gaz kiírtása a válás parancsa, erkölcsi kötelesség, minden polgár feladata a maga munkakörében. Aunak módjáról, mint érti azt a költő, felvilágosít a demokratia- s a

kommunismusról irt munkájának általam felolvas-
tatni kért mutatványa: e mód a nevelés és törvé-
nyes reform.

A kommunista reformeszmét halhatatlan Eöt-
vösünk nem ítélte el veszélyes lázításként és a tár-
sadalom-bölcsészet dolgában a vádbeszéd meghall-
gatása után is kénytelen vagyok Eötvöst nagyobb
tekintélynek tartani, mint a t. ügyész urat. 1849-ben
a kommunismusra számított a foradalomba merült
nemzet és Táncsicsot ajánlották diktátornak, mint
a felolvasatni kért „Szegedi Hirlap“ tanúsítja. A
nemzet tehát époly kevéssé osztotta az ügyész úr
felfogását, mint modern állambölcsészeink és jelen
törvényhozásunk.

A harmadik inkriminálás a költemény egyes
helyeire vonatkozik, u. m.: „Tűzd ki a zászlót —
riadozzon a vészkürt — a nép dühe rázza a légürt
— a bitangé a kincs, a munkásé a bilincs — nem
lesz irgalom a jogfosztónak, faja kivész — a nép
menyő legyen zsarnokfőre“ stb. Ezek, t. esküdt
uraim, eltekintve védői minőségemtől, rám azon be-
nyomást teszik, hogy semmi egyebek, mint — rossz
versek, de nem lázítók. E versek folytán nem lázad
fel semmi — legfőlebb a múzsa —, és nem bántja
a közbékét semmi zavar, nem ér veszély semmit,
mint legfőlebb a sértett aesthetikát. E versek észre-
vétlenek maradnak a kis munkáslapban, ha a kir.
főügyész úr azokat nagy körben valódi nyilvános-
ságra nem hozza, nagy harangra nem akasztja. De
hiába akarja ezt vészharangnak kongatni; a légy-
ből nem lesz elefánt, a tűzlárma vak.

E verseknél sokkal szebbeket s erősebbeket
olvasunk számos újabb költőnél: Herwegh, Freiligh-
rath, Petőfi stb.-nél, melyeknek közléseért nem vá-
dolnak senkit. Különösen fontosaknak tartom itt —
magyar sajtópörben — Petőfinek, a sajtószabadság
nemes bajnokának, 1849-ki forradalmi költeményei

fölemlítését, melyek közlését a kiadás előtt megkérdezett kir. főügyészség megengedte, és melyek többnyire olcsó népkiadásokban minden néprétegbe, csak az utolsó néhány év alatt 26.300 példányban terjesztettek szerte az egész országban. Csak hármat említek közülök, az Athenäum képes népkiadásában (Petőfi Sándor összes költeményei) a 337., 353., 376. lapokon: „A királyokhoz“, „A gyáva faj, a törpe lelkek“ és „Akasszátok fel a királyokat“ czím alatt foglaltakat. Ezekben van élan, verve, lázító hatalom, s azok nem absztrakt zsarnokfőre, hanem konkrét uralkodóra vonatkoznak. Az első refrainje: „bármit mond a szemtelen hízélgés, nincsen többé szeretett király“; a második végén „vérbe mártott lantját véres kezekkel pengeti“ a költő; a harmadikban maga ajánlkozik a király hóhérának, mert Lamberg s Latour meggyilkolása nem elég. Itt meghatározott személy ellen meghatározott cselekményre egyenesen felhív, tehát valóban lázít a költő — s ez meg van engedve, ezt 26.300 példányban terjesztették eddig, u. m. 1800, 2500, 10.000, 12.000 példányos kiadásokban a kir. főügyészség magas jóváhagyásával.

Midőn a „Kölnische Zeitung“ 1879. augusztus 18-ikán kelt 228. számában s ez után a „Pesti Napló“ 1879. augusztus 21-ikén kelt 201. számában le voltak írva Hieronyminek, Várady Gábor vejének s közlekedésügyi miniszteri államtitkárnak, megvesztegetései és sok hasonló közbotrányos esetben, mely országunk becsületét, hitelét, békéjét sértette, a kir. főügyészség nem indított sajtópört; a magyar „Uj Világ“ vagy a szélbali lapok közvetlen forradalmi cikkei miatt nem indít sajtópört; hanem egy rajongár költeményében, melyet alig ismert lapocskához munkáskörökben, a haza veszedelmét látja, ennek megtorlásában létczélját igazolni s hatalmát mutatni akarja, mert számít az esküdtpolgárok mun-

kásellenes érzelmeire. Remélem, rosszul számított. Önök, uraim, velem együtt meg kell hogy ütközzenek oly eljáráson, mely fontosságot tulajdonít egy álomnak, bajt teremt hol nincs, osztálygyűlöletet mesterségesen szít, a helyett hogy hiányán örven-deznék.

Tisztelt Esküdtszék! Csorba úr kommunismusa nem a párisi petroleuröké, hanem mint művéből: „A Demokratia“, annak a „Népszavában“ közölt részéből, szerkesztői programjából s a munkáskongressus országgyűlési feliratából („Népszava“ 1879. 32. szám) látható: a törvényes reform és nevelés útján elérendő eszményé. Ily szellemű műből és szerzőtől Külföldi, ki a mérsékelt munkáspárt élén áll s a „Népszavát“ ily szellemben 3 évig szerkesztette, bátran hozhatott közleményt. Ily szellemű irányt elnyomni annyit tesz, mint külföldi agitatorok destruktív működését, titkos szövetekezést, a nihilismust elősegíteni. Ezt nem akarhatják Önök, mint valójában józan politikát követő kormány és jól informált közvádlok sem akarhatják.

Én nem akarok itt jogtani felolvasást tartani a lázadás és lázítás fogalmairól. Csak két író idézek, kiknek tekintélyét a főügyész úr sem fogja kétségbe vonni, s kik bizonyítják, hogy jogi értelemben itt lázításról, lázadásra felhívásról komolyan szólni nem lehet. E két író Pauler, az igazságügyminiszter ő excellentiája, kinek könyve a büntetőjogról az iskolákban s a gyakorlati jogászoknál közkézen forog, és Csemegi, a magyar büntető-törvénykönyv szerzője, kinek indokolása ehhez bár közkézen forogna. Pauler kiemeli, hogy a lázadás súlypontja az erőszak, mint ezt régebbi törvényeink, de maga a sajtótörvény is (erőszakos megzavarás) kimondják. Csemegi a sajtótörvény alapjául vett 1819. francia törvényt s általan a nyilvánossággal való vissza-

élést fejtegetvén, kiemeli, hogy a felhívásnak konkrét büntettre vonatkoznia kell, hogy ok-kapcsolatnak kell lennie a felhívás és esetleges büntett között. Nem kell, hogy mindig eredménye legyen a felhívásnak: de az eredmény abból származásának lehetőnek kell lenni. — Jelen esetben ennek lehetősége is kivan zárva. Itt nem pusztán eredménytelen, határozatlan a felhívás, hanem egyáltalán nincs büntettre irányozva, még kevésbé a lázadás, közbéke és csend erőszakos megzavarásának konkrét büntetvére. Itt tehát a büntett tényálladéka, tárgyi alapja hiányzik, mint hiányzik vádlott bűnös szándéka, büntettre irányzott akarata. E közvád tehát objective alaptalan az 1848: XVIII. t.-cz. 9. §. értelmében és védenczem nem bűnös.

Ennek érzetében a kir. ügyészség a költeményen túl a kommunista tendentia veszélyében kereste vádja támpontját. Nem kerülhetem tehát el a kitérést erre is.

Tisztelt Esküdtszék! Bizonyos szempontból fontos praecedens a mai eset; az első, hol a socialismus és kommunismus kérdései e helyen felmerülnek, hova szerintem nem tartoznak, hogy a népbíróság hivatik fel megítélésükre, mely arra illetékelen. Ki ismeri a történetet, az tudja, hogy alig volt nagy férfiú, ki e nagy kérdéssel nem foglalkozott volna. És a legtöbbről azok között, kik a kommunismus mellett nyilatkoztak, mint Lykurgus, Platon, a Gracchusok, az ókori civilizatio megbukásának Cassandrái, J. J. Rousseau, Mably, Morelly, Diderot, az újkori forradalom apostolai és Baboeuf, St. Simon, Fourier, Louis Blanc, Lassalle stb. előzői, semmi esetre sem mondhatni azt, hogy rossz emberek lettek volna. Tudjuk, mily nemes, magasztos jellem volt Morus Tamás, az Utopia szerzője, a középkori politikai romantikusoknak legnagyobbika; tudjuk, hogy a kommunismus a tiszta buddhistikus és az

őskeresztény hitnek egyik parancsa, tehát az emberiség legnagyobb része vallásainak alapítóié: már pedig Buddha és Jézus a legnemesebb emberek voltak; tudjuk, hogy e vallásos kommunizmusnak újabb hívői támadtak, Pascaltól kezdve modern katolikus főpapokig és hogy azt megvalósítani az anabaptistáktól a mormonokig sokszor megkísérelték.

De azt sem állíthatni, hogy csak félőrrült, excentrikus rajongók lettek volna e tannak hívei. Egy John Stuart Mill, a pozitivistá szellem prototypusa, a Political Economy mintaszerzője, a nemzetgazdászok evangéliumának írója, maga Stuart Mill a socializmust jogosultnak ismerte el és a földbirtok kommunizmusát, a „land tenure societies“ célját, helyeselte. Az ókonzervatív Anglia most áll az agrar-viszonyok socialistikus megoldása küszöbén. A latin népek társadalmi tudománya, a németek doctrinär kathedersocializmusa ez irány felé vezettek, és a népek ezen életkérdése fogja ma-holnap eldönteni politikai sorsukat. A szláv népek ősnemzeti tradíciója a kommunizmus, melyet az újabb jogtörténeti buvárlatok szerint bizonyos fejlődési korszakban minden népe, az aria, kelta, semita, finn-ugor, chinai stb. családoknak uralt. Soha sem volt teljes egyéni szabad tulajdon, ma sincs. A nemzetiségi, községi, családi tulajdon után az államtulajdon csak a köztulajdon új neme volna, sőt ez sem, annyiban, mennyiben a jelenlegi államszervezet, melynek minden polgár vérről és vagyonnal oly dúsan adóz közczélok kényszer-érvényesítésére, már maga sem egyéb a kommunizmus egy neménél.

Az ethika, a nemzetgazdaságtan, a politikai történet elismerik tehát, hogy itt komoly mivelődési, tudományos probléma előtt állunk. A szabad verseny nem szült érdekharmoniót az ipar-aerában a néposztályok között. A vagyon megoszlása mind egyenlőtlenebb lett, a szerzés forrása mind kevésbbé

a munka; a tulajdon azaz tőke mindenható arisztokrátiát szült és a munkásosztály a növekedő pauperizmus rabjává, növekedő proletariatussá lesz.

Ily tényekkel szemben is lehetünk skeptikusok és a jelen állapotot két baj kisebbikéül választhatjuk, remélvén, hogy minden bár soha jóvá, de egyre kevésbé rosszszá lesz; de nem mondhatjuk azt, hogy minden jól van és elég, ha becsukjuk azt, kinek így nem tetszik. Nem mondhatjuk, mert arra nincs elég börtön és börtönőr, nem mondhatjuk, mert különben elhagyjuk azon tért, melyet elhagynunk nem szabad, mert rajta épült társadalmunk: a jog terét.

Egy nagy nyomortól sajog az emberiség és ha nem akarjuk provokálni a szenvedélyek forradalmát, tünnünk kell a vizsgálódás szabadságát a gondolatok világában. — Meg kell emlékeznünk Mirabeau szép szavairól a sajtószabadságról: „hogy a jó és rossz az élet termékeny mezején nem elkülönítve nőnek, hanem egymás mellett eredvén, ágaik elválhatatlanul egyesülnek.“ Az inquisíciók és irtó üldözések szellemi mozgalmat nem öltek ki soha, csak késleltették a haladást, fájdalmasabbá tették az újkor születését. Az alchymisták nem találták a keresett bölcsek-kövét, de kutatásaik rávezettek a chemiára, az ipar és haladás e nagy motorára; így a socialisták talán találnak panacáát, mely a társadalom üdvös reformatióját lehetővé teszi. Legyünk óvatosak, skeptikusok, de az eszmék küzdelmét ne fojtsuk el azért, mert a czélt utopiának tartjuk.

Minden új eszmét utopiának tartottak, a míg az megvalósult. De ha utopia is, mely akkor ügyis eredménytelen, ne éljünk hatalommal, hol arra szükség, hol abból haszon nincs. Ne ismerjük el — mert valótlan —, hogy a magyar munkások honáruló, veszélyes petroleurók; ne gyengítsük nemzetünk hitelét, hírnevét, erejét! — Ne ismerjük el, hogy

e versek a közbékét zavarják, mert valótlan, és hogy e sorok büntettet képeznek, mert valótlan! A joguralom tárgya csak a tettek, a külső, ható emberi cselekvények. Ne ismerjük el, hogy e gondolatok s vágyak tett volnának, erőszak, lázítás, mert valótlan.... hanem mondjuk ki az igazat! Igazmondásra esküdtek Önök — mondják tehát ki: a nem bűnöst!

*

*

*

E l n ö k felhívja vádlott Csorba Gézáat védelme előadására.

Csorba Géza védbeszéde.

Tekintetes Esküdtszék!

Abból indulva ki, hogy a saját szavainak és cselekedeteinek legjobb magyarázója mindenki önmaga, a már eddig előadottakhoz kiegészítésül következőket kapcsolom:

A kérdéses közleménynek vádolt részletei állítólag a sajtótörvény 9. §-ába ütközve, megállapítanak a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázítás sajtóvétségét!

Mindenkinek szabad ugyan olyan szemüvegen át tekinteni az eseményeket, a milyenen akarja; — a közvádoló kir. főügyészség, mint az alkotmányosság öréül kirendelt törvényes jogi közeg, csak kötelességét teljesíti, a midőn jelzi az általa gyanusoknak vélt jelenségeket; azok megbírálását azonban egy magasabb forumnak engedvén át. De erősen meg vagyok győződve, hogy a jelen esetben a közvádoló kir. főügyészség aggodalmi nemcsak nem alaposak, hanem tölöslegesekek is voltak; és hogy ezt a tek. Esküdtszék bölcsesége konstatálni fogja.

Az 1848: XVIII. t.-cz. 1. §-a világosan kimondja és határozottan megengedi, hogy „gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és szabadon terjesztheti“. Midőn tehát „A kommunisták

riadója“ feliratú inkriminált közleményt megírtam s azt a „Népszava“ számára kinyomatás végett beküldöttem, csak a törvény által biztosított jogaimat gyakoroltam.

Ugy hiszem, tisztelt Esküdszék, a vizsgálat során szakértőleg s így illetékesen nem konstatáltatott, hogy az inkriminált vers nem költemény. — Már pedig, ha tulajdonítható „A kommunisták riadója“ című közleménynek csak némi költészeti érték is: akkor az által a vádbeli sajtóvétség elkövetése, vagy annak megkísérlése is, — képzelhetlen. Mert a világtörténelem nem mutat arra példát, hogy egy költemény forradalmat, vagy lázadást idézett volna elő; de arra sem, hogy alkotmányos országban költeményért valaha valakit vád alá helyeztek volna.

Hogy valamely költemény kiválóbb lelkesülésre ragadhasson, ahhoz megkivántatik az alak szépségén, a hangzatosságon, szabatoszágon felül még az is, hogy a közvélemény által megérlelt és kedvelt eszméket tárgyaljon. Szóval, egy lelkesítő, valóban tetterre készítő költeménynek nagyon sok követelménye van s mindig a korszak felfogásához kell mérve lennie! A legelragadóbb költeménynél is lelkesítőbb azonban a jó zene hatása s egy hatalmas harczy riadó, pl. a Kossuth-induló, Hunyady-, vagy Rákóczy-induló képes a magyar népet feltüzelni, föllelkesíteni, félistenekké varázsolni, — de azért még azt nem hallottuk, hogy zeneszerzőt lázítás miatt perbe fogtak volna.

Petőfinek egyik költeménye hatalmasabb, erőteljesebb, mint a másik, de azért egyik sem volt közvetlen okozója a forradalomnak, szabadságharcnak. És habár „A királyok ellen“ című költeményében, — hol ezeket mondja:

*„De nagykoru lett a világ s a férfi
Nem gondol többé gyermekjátékával;*

*Le hát a biborszékekről, királyok, —
És fejeteokről le a koronával!
Ha nem teszitek azt le fejeteokről:
Leütjük, — s majd a fej is vele gördül!*

ezekben a királyok jövődöbeli üldözését jósolja; s bár egy másik költeményében egyenesen a királyok felakasztására ösztönöz, azért a koronás főkélete elleni merényletek nem ezen költemények hatásaiként jelenkeznek. — „Ausztia“ czimű költeménye daczára pedig ma is él a „paritás!“...

C z u c z o r „Riadó“-ja a feketesárga lelküeket nem írhatta ki...

S á r o s s y Gyula „Arany-trombitá“-ja sem birta ledönteni II-dik Jericho falait!...

„A kommunisták riadója“ czimű közleményt tehát ilynemű egyéb költeményekkel összehasonlítva, kitűnik, hogy azoktól messzire hátramarad. Lelkesítőbb hatást meg már csak azért sem eredményezhet, mert az ez által felölelt eszmék még elannyira újak, s nálunk oly szokatlanok, hogy azért ma még csak egyesek lelkesülnek. Ily egyeseknek lázadása pedig nem az állam érdekeire, hanem csakis ezen egyesekre lehetne veszélyes, — s még inkább nevetséges! — És vajjon kit lázíthatna fel a „közbéke és csend erőszakos megzavarására“ egy olyan versecske, a melyet még hírből sem ismer a világ?! . . . Talán a kommunistákat, a kik Magyarországon még nincsenek is?! Avagy a dologkerülő csócseléket, kik olvasni sem tudnak, vagy nem szeretnek?!

Úgy sejtem, hogy a közvádoló kir főügyészség leginkább a munkásosztály lázadásától tartott. Ez a feltevés pedig, habár az szoros összefüggésben áll az úgynevezett „munkáskérdéssel“, melyet az államok elvitatni, vagy legalább elodázní, a munkások ellenben mielőbb napirenden látni és

szocziális úton megoldatni szeretnének, — szintén nem bír semmi reális alappal. Így festik falra az ördögöt maguk a kormányok, így kerülnek elének az egész Európát szent borzalommal eltöltő rémképek: a szocializmus és szocialdemokratia; valamint a szocialisztikus elveket erőhatalommal is és épen kizárólag maga a munkásosztály által megvalósítani törekvő Internationale, úgy az ennek túlhajtott válfaját képező nihilizmus, amikre remegve gondol a világ összes diplomatiája.

Mindezek rendkívül fontos jelenségek, amiket semmiféle gondolkozni bíró ember figyelmen kívül nem hagyhat. A kiket akár politikait akár nemzetgazdászati szempontból érdekelt —, mint engemet is —, azok eme mozgalmakat lehetőleg tanulmány tárgyává tettük és igyekeztünk minél tökéletesebb tájékozást szerezni azok irányáról, erejéről és terjedelméről. De a külföldnek ez irányu és igen kifejlődött, teljesen szervezett mozgalmairól nekem itt nincs mondandóm; csupán a magyarországi munkás-mozgalomra akarok reflektálni, s csakis annyiban, a mennyiben az a vádbeli feltevés alaptalanságára világot vethet.

A munkásosztály sorsának javítására Magyarországon is történtek ugyan már ezelőtt is intézkedések; de a szorosabban vett munkásmozgalom csak a múlt évtized utolsó éveiben kezdődik. Rá néhány évre következtek a tömeges demonstrációk, melyeknek hullámai a még élénk emlékü „hütlenségi per“-ben simultak ki. Jelenleg két pártra oszlik a munkásosztály és ez a két párt egymást — úgy tudom — engesztelhetetlenül gyűlöli. Az egyik párt „a nemválasztók pártja“, a másik a „Magyarországi munkáspárt“, melyet amazok „kormány-szocialisták“-nak neveztek el, a míg emezek azokat „német

párt“-nak gúnyolják.*) Már maga ez a körülmény, hogy Magyarország munkásai egymás közt ily belső viszályban élnek, öntudatra nem ébredtek, megnyugtathatja a közbádló kir. főügyészséget az iránt, hogy ez idő szerint munkáslázadástól, munkásforradalomtól minálunk nem félhetni s nem különösen attól, hogy éppen az inkriminált versecske legyen ama szikra, melytől lobot vetne az „összbirodalom“ épülete!

A „magyarországi munkáspárt“-nak magyar organuma a „Népszava“ című lapocska, alig néhány száz példányban jelenik meg. — Ily kis lapban és csak is egyedül e kis lapocskában megjelent vers a lázításnak még csak gyanúját is illusoriussá teszi! De meg ha mindjárt 100.000 példányban terjesztetett volna is el az a vers ilyen viszonyok és szellemileg is nagy részt elmaradt olvasó közönség között: bizony akkor sem akadt volna csak tíz ember sem, a kik képesek lettek volna a közbéke és csend erőszakos megzavarására magukat fellelkesíttetni hagyni, jól tudván azt, hogy egy csomó konstabler ügyis úntig elég leendne heves vérük lehűtésére!...

És méltóztassanak meghinni, tisztelt esküdt urak, hogy Magyarországbán a munkáskérdés még csak csirájában van, csupán abból áll és azt célozza, hogy a munkás ne tekintessék igavonó baromnak, hogy a munkaidő szabályozva, a munkabér az élelmi és egyéb szükségletek árával arányosítható legyen és hogy a ki képes és hajlandó munkálkodni, kaphasson munkát, vagyis

*) E párhasonlás, illetőleg pártviszály eredetét és fejlődését lásd: „A budapesti munkások viszálya“ című híatalos jelentésben (1877) és a „Népszava“ és „Volksstimme“ pártlapjaink három első évfolyamaiban. A párhasonlás különben 1880-ik január eleje óta megszűnt s a két hasonlevő párt most ismét egységes testet képez e cím alatt: „Magyarországi socialdemokratikus párt“, melynek központi közlönye a „Népszava“. K. V.

kenyeret és esetleg — szavazati joot. g— Ugy hiszem, mindenki átlátja, hogy ezek igen csekély s könnyen kielégíthető igények, Csak egy kis jóakarat kell hozzá és a törvényhozás a tökének martalékul odavetett munkásosztályt a nyomasztó helyzetből kisegithetné. De méltóztassanak azt is elhinni, hogyha az említett igények figyelembe véve és kielégítve nem lesznek, — a munkáskérdés Magyarországon éppen azzá lesz, a mivé már egyéb külállamokban eddiglett, és hogy ezen fejlődés bekövetkezik akkor is, ha soha senki a világon nem irand is izgató verseket!... Hogy Petőfivel szóljak :

„Még kér a nép, most adjatok neki,“
mert:

„Habár fölül a gálya
S alul a víznek árja,
Azért a víz az úr!“

Tekintetes Esküdszék!

A vád alá helyezés indokát tekintve, én azt hiszem, hogy a közzvádló kir. főügyészséget nem is a vers tartalma ingerelhette fel annyira, mint a czímirat „A kommunisták riadója“ s az aláírt megjegyzés „A ,Népszava‘ számára írta egy magyar kommunista.“

De kérem — épen a czímirat szerint ez nem is szól specialiter magyar viszonyokról, mert a „magyar kommunisták“-ról még nem beszélt a krónika Nem támadja meg az alkotmányt, nem a dualismus alapelveit, nem ütközik a fenyegető törvényekbe és nem sérti a sajtótörvénynek csak egyetlen szakaszát sem! Ha pedig magyar kommunisták lázítása nem képzelhető, — s ha magyar törvények itt sértve nincsenek: úgy magyar törvényeket semmiesetre sem lehet az ily vers ellen alkalmazni, —

csakis, miután a vers tartalma nemzetközi jellegű: nemzetközi törvények szerint volna az leg-helyesebben elbíráható.

Nem is kis feladat volt minősíteni a vádbeli vétséget, noha szerencsére az 1848. XVIII. t.-cz. 9. §-a legtürelmesebb, mert legtágabb értelmezésű és így midőn az sincs megállapítva, hogy mi hát tulajdonképen az a közbéke és csend erőszakos megzavarása; midőn nem mondja a törvény, ha vajjon „zendülést“ kell-e alatta értenünk, vagy „béketörést“, avagy épen lázadást?! s hogy mily ténynek kell létesülni, hogy az által a közbéke valóban megzavartassék? és midőn a közbéke kir főügyesség nem mutat oly jelenségeket fel, mikből csak valószínűsége is fennforoghatna a csendzavarás megkísérlésének; sőt midőn még a legjobban dreszszirozott titkos rendőrség sem birhatná konstatálni, hogy a kérdéses vers valami szokatlanabb lelkesülést idézett elő az olvasók között: akkor ugyancsak erőltetni kell a dolgot, hogy a vád ön-magába össze ne roskadjon . . . És nagy kérdés, ha vajjon a kommunizmus, szocializmus tanait lehet-e akár fenytő, akár sajtótörvények alapján vádolni? Ezt elbírálni, a tudomány, a korszellem joggal vindikálhatja magának.

A kommunisztikus tanok bár keleti eredetűek, nálunk nem találunk, nem találhatnak olyan talajra, mint más országban; legfőbb oka ennek azonban ott keresendő, hogy szándékosan tévesen ismer tették az elveket s hogy a vagyon- és föld-felosztást hitték kommunizmusnak. — A vagyonnal bíró emberek a kifejlett egoizmus folytán természetesen nem lehettek hajlandók az ő tulajdonaikat másokkal megosztani.

Én nem tagadom, de nem is szégyenlem, hogy szintén a kommunisztikus elveket osztom és meggyőződéseim az, hogy ha valamikor valami lehet,

a mi az emberiséget jobbra, nemesebbé teszi, a mi a közös jólétet és boldogságot megteremtheti, az nem lehet más, mint a kommunizmus, csak hogy az a kommunizmus, a mit én értékezek s a mit „Demokraczia“ című munkám III. füzetében tüzetesen fejtegetek. Aki ezen füzetet figyelemmel átlapozza, látni fogja, hogy nincs ott szó államfelforgatásról, rombolásról, s hogy én ilyen elvek mellett nem is birhatnék oly előre elhatározott szándékkal, hogy tettleges ellenszegülésre, a hatalom elleni nyílt lázadásra hívjam fel azokat az embereket, a kik vagy tévesen, vagy épen nem ismerik a mintatársadalmi rend eszményét; hogy donkisotti harczot kezdjek a szélmalomokkal oly eszmékért, a miket tán csak a jövő századok érlelnek meg.

Akinek elvei, kitűzött céljai vannak, arról feltehető, hogy ismeri kötelességeit is, és hogy az időt és eszközöket meg képes választani és késes kísérletek által nem veszélyezteti az eredményt. — Ezen körülmény magában elegendő lehetne a közvádoló főállamügyészség személyemre vonatkozó aggodalmainak megszüntetésére.

Hogy van-e a kommunizmusnak jövője? — azt nem szándékozhatom demonstrálni. Elég, ha arra utalok, miszerint a Magyar Tudományos Akadémia irodalmi vállalatai, kiadásai közt számos ily elveket ismertető mű jelent meg s nevezetesen, hogy számos első rangú íróink költeményeiben, munkáiban majd nyiltabban majd rejtettebben, de involválta a kommunisztikus elvek és hogy kiváló példával szolgáljak: maga a mély gondolkozású államférfi és volt közoktatásügyi miniszter: báró Eötvös József is „A XIX. század uralkodó eszméi“ című művében a többi közt így szól: „Lehetetlen a kommunizmust elvben megtámadni a nélkül, hogy egyszersmind azon állami intézmények alap-

elveit is meg ne ingassuk, melyeket fönn akarunk tartani. Állítani pedig, hogy a kommunizmus elvei bizonyos módosításokkal sem férnek össze az újabbkori álladalommal, sőt általában minden rendezett államszerkezettel ellenkeznek: igen nagy tévedés; mert nem igaz, hogy oly társadalmi viszonyok, minőket a kommunizmus akar, álladalmakban és pedig nagy államokban soha sem léteztek volna. A szocializmusról pedig ezt mondja: „A vádak között, melyeket a szocializmus ellen emelnek, egy sincs, melyet egykor a keresztyénség ellen nem használtak volna!” Bárá Eötvös József pedig a magyar arisztokracia tagja, világhírű államférfi és kitűnő tudós lévén, remélem, hogy tekintélyül elismertetik. — Ha tehát a kommunizmus elvei igazságosan nem üldözhetők: a szocializmus elvei ép oly kevésbé támadhatók meg, mert a szocializmusnak a legtisztább erkölcs elvei képezik sarkpontját. Jelszava: „segítsünk embertársainkon, csak az igaztalanságot szabad üldözni: teremtsük meg a közös jólétet, szövetkezés, társulás útján.” Ilyen és hasonló elveket csak nem lehet jogosan megtámadni?! Annál kevésbé lehet pedig üldözni a szocializmust, mert az politikailag rendkívül tolerans; — ugyanis az államformák bármelyikének körén belül feladatát képes valósítani és így a szocialisták legfőbb politikai inteniója az általános szavazatjog törvénynyé emelésére irányoztatik. A szocializmus, miként a kommunizmus is, az egész emberiség ügye és így szocialista mindaz, a ki humanista. Azonban sokan azon téves hitben élnek, hogy a szocializmus kizárólag munkáskérdés, holott ez csak mint faj foglaltatik a nemben.

Németországban a reakció nem csupán a szocialdemokracziát, hanem általában a szocializ-

must sujtotta és üldözi. És így tán annál kevésbé képes annak ártani. A szocializmus elveit kiirtani pedig soha sem bírja, habár a szabadság valamennyi ellenségével szövethetnék is.

A szocialisták képezik azon kösziklát, melyen a szabadság méltó szentegyháza épül s a melyen a „szentírás“ szavai szerint „a pokol kapui nem fognak diadalmaskodni soha!!!...“

Tehát m a nem kell félni az Internationale felforgató hatalmától, sem pedig a nihilizmus rémképeitől, — annál kevésbé a szocializmustól!...

Tisztelt Esküdtszék!

Hogy azonban „van valami a levegőben,“ az kétséget nem szenved. A társadalmi és politikai helyzet feszültsége a túlságosan felhúzott húr sorsát juttatja eszünkbe. A jelen helyzettel senki sincs megelégedve, — mert a legnagyobb mérvű bizonytalanság uralkodik, s ennek lélektani hatásaival küzd az emberiség. — Nincs megelégedve a főúri rend, mert tekintélye csökken, vagyona egyre pusztul és fél egy társadalmi változástól; — nincs megelégedve a pénz-arisztokratia, mert zsarnok uralmának elvesztése miatt kell remegnie minden élénkebb demokratikus mozgalomnál; nincs megelégedve az intelligencia, mert képzettségével, társadalmi állásával nincs arányban vagyona, fizetése és már szintén el van adósodva; — elégedetlen a kispolgári osztály, melyet a tőke és munka közre szorít és megsemmisítéssel fenyeget; — elégedetlen a vagyontalan és munkás-osztály, mert elnyomott helyzetében még ki is zsákmányoltatik; — de elégedetlen valamennyi társadalmi osztály, mert egyrészt a nagy, szabad verseny, másrészt a protectio elnyomja a tehetséget, lankasztja a buzgalmat, — a pénznek zsarnokoskodása minden téren, a szabadal-

mazott uzsora pusztítja a hitelt, vagyont, ősi erényeket, terjeszti a demoralisatiót, prostitutiót és minden bűnt. Ily viszonyok nem lehetnek tartósak, mert természetellenesek, igazságtalanok. S ezt mindenki tudja.

Van egy törvénczikkelyünk, a mely a jelen helyzet megteremtésének egyik hatalmas tényezője volt. Ez az 1867: XVII. t.-cz., mely az izraeliták feltétlen egyenjogosítását kimondta. Ezt a törvénczikket Deák Ferencznek köszönhetik az izraeliták, — és a Deák-pártnak róhatja fel a nemzet! Ausztriának csaknem negyedfél századig voltunk gyarmata, panaszkodtunk zsarnoksága és zsarolásai miatt; de hogy nem szívta ki minden vérünket, nem tett bennünket szolgákká, anyagilag nem tett tönkre: azt a 60-as években még impozansul mutatta meg a világ előtt a nemzet.

Az imént említett törvénczikk életbelépte után alig telt el 10 év — és borzadva vesszük észre, hogy „idegen lett honában a magyar“; — megdöbbenve tapasztaljuk, miszerint oly mérget adtak be a nemzetnek az 1867: XVII. tcikkben, mely a szervi bomlást oly gyorsan idézte elő, hogy az a világrengető magyar nemzet ma már a sír szélére jutott és csak csodaorvosok menthetik meg.

Elnök (félbeszakítva szólót): Figyelmeztetnem kell Csorba urat, hogy tartózkodjék védelmében a törvények fejtegetése- és értelmezésétől; tessék csak a pertárgyra szorítkozni.

* * *

Ide iktatjuk Csorba védbeszédének az elnök felszólítása következtében mondatlan maradt részét az 1867: XVII. t.-cz. társadalmi következményeiről. Csorba a zsidó-emanczipáczióról még a következőket akarta mondani:

„És ezt az izraeliták feltétlen egyenjogósításának köszönhetjük leginkább! Annak az emancipálásnak folyamánya volt, hogy csakhamar minden életpálya el lőn árasztva az új polgártársak által és így minden megfelelő elő- s illetve átmeneti intézkedések hiányában a kínálat aránytalanul túlszárnyalta a keresletet; a tőke fokozottan uralta a munkát s az önfentartási ösztön a gyors meggazdagodás mániájává sülyedt alá; — Mindenki megérezte a tolakodást s a ki érzékenyebb volt, hátrább vonult; a ki ügyetlenebb volt, félre taszított; de lassankint a nép zöme azt kezdé észre venni, hogy nem bir boldogulni, előbbre vergődni, sőt anyagilag hanyatlik, pusztul, elvész.... Azt mondták az ilyen emberekre: „élhetetlen volt“ s napirendre tértek fölöttük. Ha körütekintünk az országban, ha megfigyeljük a városok és falvak panaszait, azok mind azt hangoztatják: „Tönkre tett bennünket az adó, meg a zsidó!“ Csak át kell futni 1867 óta a hivatalos hirlap mellékleteinek árverési rovatait, egy pillantást kell vetni a bűnügyi statisztikára és be kell tekinteni az öngyilkosságok hosszú lajstromába, és tekintetre kell méltatni azon évről-évre növekedő számarányokat, a mik a proletáriátust szaporítják; meg kell figyelni, hogy kik gyakorolják polgári jogaikat leginkább, s hogy azt mire használják fel? kik adnak irányt a tőzsdének, sajtónak s politikának? — kik uralkodnak a szegényen úgy, mint a pénzügyminisztereken? — kik szabnak törvényt iparnak és kereskedelemnek? — kik befolyásolják a fejedelmeket is és határoznak béke és háború fölött? . . .

Ez a pénzarisztokraczia zsarnok hatalma, ez az arany borjút, a nyers materialismust istenítő Internacionale, melyhez az izraeliták a vagyonszerzésben mohóskodás folytán igen tekintélyes kontingenst szolgáltatnak és a mely megremegetteti

az egész világot. Ettől lehet és csakis ettől kell félni!

De maga a természet is megsokalja már azt a sok bűnt, azokat a számtalan visszaéléseket, és fel akarja rázni az emberiséget eszméletlenségéből. Az abnormis időjárás, a mire legöregebb emberek sem emlékeznek, szokatlanul sok esőzés, majd hosszas szárazság, télen nyárias és nyáron majdnem télies időjárás, elemi csapások; árvizek, tűzvész, jégeső, földrengés, a különböző ártalmas férgek elszaporodása, rossz termés, inség, éhség, döghalál. Mindezekhez járul még az uzsorások lelketlensége, a törvények kérlelhetlen szigora, a kormányok e részbeni elnézése.

*

*

Az elnök felszólítása után Csorba következően folytatta beszédét:

A nem önhibájából adósságokba keveredett családapa alig győz a kamatokra keresni. És mikor a hitelezők látják, hogy az áldozat már a szalmazsálhoz is kapkod: akkor beperlik, felszaporítják a költségeket, s ha vagyona nem nyújt elég fedezetet, csődöt kérnek ellene! Ez a szegény családapa most elveszíti kenyérkeresetét; elveszíti becsületét, polgári jogait s azt mondják rá, hogy a társadalomra nézve meghalt, — elmehet családjával koldulni, vagy talán napszámba járhat, . . . ha kap munkát. A végrehajtások, árverések és csődnýtások szakadatlan láncolata tanúsítja, hogy nagyon, nagyon sok ilyen szerencsétlen áldozata van az izraeliták feltétlen emancipálásának, a társadalmi egyébb visszaéléseknek. . . .

S a törvényhozás mindezt elnézi, vagy szemet húnyn! De lehetne-e ember, kiben az igazságnak csak szikrája él, kiben csak parányi emberi érzet van, lehetne-e ember, a kiben ilyesmi felne lázitaná a vért?!

Van tehát ok az aggodalomra, mert elég anyag van az elégedetlenségre; elég ok a türelem fonalának elszakítására! De nem az inkriminált vers csinálta e bajokat; és nem is az idézi elő a társadalmi osztályok elkeseredettségét és az elkeseredettségéből származható egyéb következményeket!!

Tisztelt Esküdtszék!

Áttérek „A kommunisták riadója“ vádolt részleteire és taglalására.

*„Esküszünk, hogy kiírtjuk a gázt,
Szívünknek ez ád csupán vigaszt!“*

Ez a refrain; — ebben az állami főügyészség lázítást látott. Csak nem lehet tán azt feltételeznünk, hogy maga az államügyészség is azon van, miként a g a z s á g az államban, társadalomban felburjánozzék? Úgy hiszem, minden morális embernek, testületnek kötelessége, a g a z s á g, romlottság kiírtására közreműködni. Hogy a versben g a z s á g mint főnév helyett g a z mint melléknév, illetve névhatározó használtatik a versmérték kívánalma szerint: az nézetem szerint olyan „költői szabadság“, a minék korlátozására még sem büntető-, sem sajtótörvényeket nem találtak fel. De igen természetes dolognak is tartom, hogy az olyan emberek, kik a g a z s á g g a l nem rokonszenveznek, annak kiírtásán csak örülni bírnak, és ez szívöknek mintegy vigaszt, elégtételt nyújt.

*„Tűzd ki a zászlót és riadozzon a vészkiált
S rá a morajló nép dühe rázza a légűrt!“*

Az első pillanatra világos, hogy ezt az u. n. „költői felhevülés“ diktálhatta. És ha költészeti szempontból bíráljuk ezen kitételt, úgy az teljesen megállja helyét és jogosult is az alapgondolathoz és az eszme-menethez véve; morális és társadalmi

szempontból pedig épen nem lehet kárhozthatni; politikai tekintetből meg egyáltalán nem vádolható: mert, ki tűzte ki azt a zászlót? milyen zászlót tűzön ki? kinek a vészkiáltója riadozzon? s mely morajló népnél dühöztet a zászló? — Csak egy árva betű sem jelezheti, hogy a magyar néphez szándékozhattam volna szavaimat intézni, de semmivel sem lehet azt valószínűvé tenni, hogy én a magyar népet értettem a vádolt vers „nép“ kitétele alatt! — És feltéve — de meg nem engedve, — hogy csakugyan a magyar néphez akartam szólni: annak a felhívásnak — miután a magyar nép nem ismeri a kommunisztikus elveket, és mert a legsúlyosabb terhek viselésében is oly türelmes, hogy forradalomra, lázadásra még csak gondolni sem merne, — annak a felhívásnak bizony semmi hatása, semmi eredménye sem lett volna úgy sem. — Tehát legfeljebb a ráfogás mondhatná, hogy a magyar népet értettem a versben, ráfogás mondhatná, hogy lázítani akartam és ráfogás állíthatná, hogy a lázadásnak csak jelei is mutatkoztak volna. Ugyde a ráfogás nem bizonyítás, annál kevésbé beigazolt tény! . . .

*S a javakért, mit létrehozasz,
Szent jogaidtól foszt meg a gaz.
Lám, a bitangé mind, a mi kincs
És a tiéd, munkás, a — bilincs!
Amde nem is lesz irgalom néki, ki így mert
Típrani, szent jog! Fajja kivész mert:
Esküszünk stb.*

Ha tudjuk, hogy a jogoktól a gazság szokta megfosztani az embereket és hogy ez a jogfosztás árutakon, nemtelenül történik: akkor igazolva találjuk az inkriminált kifejezést; és nem látjuk oly veszedelmes színezetűnek e versszakot sem! Hogy példával világosabb tegyem állításomat, — vegyük

azon esetet, hogy egy családapa szorgalmas munkája és takarékosága által szép vagyont szerzett. Jóságúságát holmi ál-jóbarátok felhasználva, tőle kölcsön fejében pénzeket vettek fel; majd meg különféle fontos ürügyek alatt váltókat forgattattak vele. A lejáratí határidőben azonban nem fizettek. A családapa, hogy családja jó hírét és hitelét a világ előtt megóvjá, kénytelen volt uzsorásokhoz fordulni és mások miatt adósságokba keveredve, mindinkább lejebb sülyedt a feneketlen mocsárba. Rövid idő alatt egymást érik a perek, végrehajtások, — utóbb csődöt nyitnak ellene. Így ezen derék polgár, becsületes családapa elveszíti minden vagyonát s megfosztatott a vagyonhoz kötött jogoktól! Ki tette őt koldussá és ki fosztotta meg jogaitól? — Röviden azt mondhatjuk: a gazság! — Ki becstelenítette őt meg? — A hibás társadalmi rendszerben felburjánzó gazság! — És ha ez a szerencsétlen családapa nem kap alkalmazást, nem adhatja meg családjának a mindennapi kenyeret, ha nem biztosíthatja valami úton-módon a létfontartást: csodálható-e, ha törvénytelen eszközökhöz fordul, ha letér a jó útról? Ki kényszeríti őt ily lépésekre? A hibás társadalmi rendszer!

Hogy „a bitangé mind a mi kincs“?!

Ha elfogulatlanok akarunk lenni, be kell valanunk, hogy minden bitagnak, csalónak, a kit nem geniroznak a becsületesség szabályai, az igazság elvei és a ki csak azon jártatja az eszét, hogy miként lehessen a törvényen kibújót találni: az olyan embereknek rendszerint jól megy sorsa és meggazdagszanak. A most hivatkozott verssort prózában úgy mondtam volna, hogy rendszerint minden bitagnak van sok pénze, vagyona, kincsei. — A „költői nagyítás“ pedig indokolja, hogy a kivételt nem kell a szabály mellé állítani.

„És a tied, munkás, a bilincs!“

En szellemi bilincset értek, vagyis azt, hogy nem nyújt a társadalom és törvényhozás módot a szegény-munkásosztálynak, hogy gyermekeit iskoláztathatná, kiképezthetné; hanem hagyják a butaság éjjelében és a tudatlanság bilincseiben sýnlődni. — Egyébként én úgy tudom, hogy eddig még csak Oroszország és Németország munkásainak egy része van tényleg bilincsbe verve!

*„Amde nem is lesz irgalom néki, ki így mert
Típrani, szent jog! Fajja kivész mert;*

Itt leírási hiba folytán a versmérték is meg-
rövidítettett s azt ekként igazítom helyre:

„Típrani, szent jog, téged! A fajja kivész, mert:“

Ez első sorban költői kifakadás, melyet a költői igazságszolgáltatás indokol és megfejt, de meg igen természetes, hogy a kibennem volt irgalom, az ne is találjon irgalomra. Különben ki az, ki magára meri venni, hogy csakugyan lábbal tiporta a legszentebb emberi jogokat?! . . .

*„Légy viharoknak menyköve, nép, s haragodban
Szórjad a zsarnok főkre a vést szakadatlan!“*

Itt is az a kérdés merül fel, mely nép legyen a viharoknak menyköve? s miféle zsarnokokra zúdítsa a vést?! A „zsarnok“ kifejezést meg csak az veheti magára, a ki — ludas! . . .

A közbádló kir. főügyészség aggodalmai tehát kétségtelenül alaptalanok és fölöslegesek voltak; erről mindenki meggyőződik, ha csak a verset elolvassa, a fölött gondolkozik és ha tudja, miszerint a versnek megjelenése és a vád alá helyezettetés közti időszakban még csak élénkebb érdekelttség sem konstatálható!

A ki magasabb színvonalra felemelkedni képes, a ki tudja, hogy mi az a világpolgárság, mi az a

humanizmus: az érteni fogja azt is, ha valaki nem épen hazájabeli zsarnokokról s nem épen nemzetbeli szerencsétlenekről írhat, s beleképzelvén magát ezen elnyomottak helyzetébe, azok helyett lángszavakkal veri vissza zsarnokaikat. Hogy legyen ország, hol még élénk képzelő tehetséggel birni is bűn: azt nem hihettem; hogy alkotmányos hazánkban ilyen vers miatt még vád alá helyeztessem: azt még csak nem is álmodhattam!

Végül csak azon felfogás ellen protestálok, mintha két lényegtelen és nem is vádolt szónak saját beleegyezésemmel történt megváltoztatása és a névtelenül megjelent vers írójának kiléte iránti útbaigazító megjegyzés, a szerkesztőt szerzőtársként feltüntetni jogosult volna!

Tiltakozom oly magyarázat ellen, mintha a vádolt vers a politikába avatkoznék, vagy azt csak érintené is; mert az kizárólag a társadalmi rendszer hibáit tünteti elő főbb vonásokban és csakis a jelen társadalmi rendszer igen elterjedt bűneinek kiirtására hívja fel az emberiséget; — nem pedig, miként azt a közvádoló főügyészség akarná feltüntetni, a magyar népet szándékozott volna „fellázítani“.

Még csak nem is — bár európai — munkásosztályokhoz mint ilyenekhez van a felhívás intézve, hanem az emberiség összes munkáépese, munkabíró tetterős tagjaihoz, a világ összes humanistáihoz, szocialistáihoz!

Miután a verset én írtam, én legjobban tudhatom, hogy mi volt az én intenczióm.

Nyugodtan várom tehát a tekintetes Esküdtszék ítéletét, mert hála az égnek, még nem vagyunk Oroszországban, hanem alkotmányos országban élünk.

*

*

*

Csorba Gézának ezen védbeszéde után következett volna Külföldi Viktor mint másodrendű vádlottnak védbeszéde, melynek elmondása azonban az ellene emelt vádnak az államügyész részéről történt elejtése következtében elmaradt, de melynek tartalmát — utólagosan kissé kibővített szöveggel — a pör anyagának teljessége tekintetéből ide iktatjuk.

Külföldi Viktor védbeszéde.

Tisztelt esküdtszéki Sajtóbírószág!

Mindenek előtt legyen szabad a közvádoló királyi főügyésznek hálás köszönetemet kifejeznem azon nem várt hivatalos propagandáért, melyet jelen vádemeléssel a „Népszava“ elvei javára megindított.

Elismeréssel tartozom annál is inkább, mert — mint ezt az évszázadok történelméből tudjuk — nagy elvek s magasztos eszmék csak akkor kezdenek élenkebben terjedni, az emberek meggyőződését befolyásolni s a jogérzület helyreigazítására hatni, midőn azon eszméket és elveket üldözőbe veszik; midőn az államhatalom félni kezd tőlök. Láttuk ezt a keresztyénség keletkezésekor: a római hatalom üldözőbe vette az első, csekélyszámú keresztyén községet új elvei és tanai miatt; attól tartottak a rómaiak, hogy az új erkölcsi elvek követőinek elszaporodásával majdan a régi társadalmi rend fenállása veszélyeztetnék. De épen a római üldözésnek köszönhatték a keresztyének, hogy elvtársaik annyira elszaporodtak. — A politikai és társadalmi üldözésnek köszönhetik elismerésüket és dogmáik érvényrejutását a protestánsok hitfelekezetei is; a protestantismus egyes ágazatai némely országban mérvadó politikai hatalmasságra vergődtek.

Valamint az üldözött és mindenképen zaklatott keresztyének végre is győztesek maradtak

szívós és kitartó küzdelmük után, a római államrend pedig megbukott: épúgy bántak el aztán a keresztyének a zsidókkal századokon át, míg végre ezek is célirányos szoros összetartással kierőszakolták elismertetésöket a keresztyén államokban s ma már azon vannak, hogy, daczára kisebbségüknek, társadalmi erejüknel fogva a politikai hatalom után nyúlnak s azt itt-ott már-már birják is. — Az elvek és tantételek érvényesítése végetti harcz időközben hol politikai és társadalmi, hol gazdasági és nemzetiségi alakot öltött; a hatás mindig ellenhatást szült s végre is azon fél maradt győztes, amelynek erőhatalomban túlsúlya volt. A társadalmi erők ekkénti hullámozása pedig onnan ered, hogy az egyik fél a másikon több-kevesebb zsarnoksággal erőt akar venni s fölötte uralkodni. Franciaországban pld. legyőzték a republikánusok a monarchiát, Németországban a védvamosok a szabadkereskedőket, Angliában az angolszász faj az íreket és skótokat, Ausztriában a császáriak az nemzeti autonomistákat, Magyarországban a magyarok a nemzetiségeket stb.

A jelenkorban azonban más jelleget és nagyobb mérvű keretet nyert az emberi társadalom mozgalmak: ma úgy a tisztán politikai és nemzetiségi, mint a hitfelekezeti és közgazdasági küzdelem másodrendi tényezővé súlyodt a mozgalomban, mert valamennyi eddig egymást elnyomással fenyegető hatalmi elemek egy új közös „veszély“ előtt látják magukat, mely közös létalapjokat, eddigi uralmuk közös támpontját sarkaiban veszélyezteti. Az eddig egymást a hatalom kezelésében felváltó osztályok, rendek, nemzetiségek, dynastiák, egyházi és világi szövetkezeteknek ezen újabbkori közös létalapja: a kapitalismus, melynél fogva ők különféle önalkototta jogcímen és módon uralmukat a néperők kizsákmányolására és a nép emberi jogai elnyomására használták fel. E zsarnokság hatása felélesztette

az eddig szunnyadni látszó elnyomott népelemeket s ellenhatása szülte az elnyomók és zsarnokok közös ellenségét: a socialismust és kommunismust.

A modern társadalom ügyeit kormányzó elemek, kik a kapitalismus, a pénzuralom védve alatt magukhoz ragadták az államhatalmat, a régi rosz intézményeknek az új népszabadító törekvések elleni védelmére külön hatóságot installáltak az államügyesség czímmel, melynek feladata, a szövetséges kapitalistikus osztályok és rendek intézményeit védeni s azokat üldözőbe venni, kik ez intézmények gyökeres megváltoztatására antikapitalistikus szellemben és eszközökkel törekeshnek. Ezen állapotok tényleges következménye az, hogy ma itt állunk a törvényszék sorompói előtt — kommunistikus lázítás vádjá alatt!

E tény jele annak, hogy a kormány s a királyi közbádló nem okúlnak a történelem útmutatásain, szem elől tévesztik a jelenségek philosophiáját. Ők nem a veszélyeztetett társadalom megmentése céljából, hanem egy társadalmi osztály érdekében, a kapitalismus ótalmazására fogtak perbe minket, kik a socialismus és kommunismus képviselőiül valljuk magunkat. Ez eljárás most úgyszólván divatban van Európában, s ha a magyar kormány és királyi főügyésze irigylük pld. a németországi, francia s muszka kormányok és államügyészek babérjait, melyeket a kommunista-, socialista- és nihilistahajszszal arattak, — ám legyen, mi, mint mondtam, csak elismeréssel lehetünk a hivatalos propagandáért, melynek sikeres voltáról s nagyszerű eredményeiről a többi államok példáiból meggyőződhattunk.

De sajnos, hogy e hivatalos propaganda kez-peményezése különös körülmények között történt; jelen sajtópör ugyanis eredménye sajátságos téve-

dések játékanak — legyen szabad ezeket felfogásom szerint röviden ecsetelve körvonaloznom.

Folyó évi ápril havában, midőn én a Népszavában a Kommunisták Riadóját közzétettem, sem a felső rendű sem az alsó rendű közönségben, de még a magunk elvtársai körében parányi izgatottság sem volt tapasztalható, — az előfizetők vagy olvasták vagy nem olvasták lapunkat: de lázítást senki sem olvasott belőle s tényleg nem is lázadt fel senki. Teljes három hónap folyt le ily nesztelen csendben; már-már elfeledtük volt a Riadó zengzeties szózatát — egyszerre csak arra ébredtünk, hogy az egész ország lázas izgatottságban van s hogy e kínos állapotot tényleg a sajtó idézte elő a vagyonos és vagyontalan, főrangú és alrangú, művelt és műveletlen osztályokban; sőt látni való volt, hogy a sajtó legnagyobb része szándékosan szította a felizgatott kedélyek elkeserítését s kormányhű és kormány-ellenes polgári lapok egyaránt erőlyesen követelték a kormánytól, indítson sajtópereket az izgató lapok ellen, melyek az országos képviselőház alelnökét Várady Gábort, a belügy-ministeri államtitkárt gróf Zichy-Ferraris Viktort s még néhány magas rangú úri embert olyanoknak tüntettek fel, mint kik méltóságukkal, kormányhivatalukkal nagyban gseftelnek, megvesztegettetik magokat s efféle botrányos dolgok művelése által a törvényhozó testület, a kormány s az úri osztály tekintélyét veszélyeztetik s az ország közhitelét csorbitják. Ezen leleplezések valóban lázító hatást gyakoroltak a béke- s rendszerető becsületes polgárságra.

S vajjon a kormány mit csinált ezen izgalommal szemben, kivált midőn már úton-útfélen lehetett olvasni és hallani: hogy az egész „kormány egy jól szervezett rablóbandából áll”, azért nem meri a maga embereinek e botrányos dolgait a bíróság elé

hozni? — Ekkor, amidőn az izgatottság már forrpontjáig ért, bizonyára a tisztelt esküdt urak is hallották, illetőleg olvasták, miként a kormány végre már engedni akar a közvélemény ellentállhatlan nyomásának és sajtópört fog indítani azon lapok ellen, melyek a közbékét fellázították a kormányemberek ellen; s a ministerialis lapok ezen csillapító ígéretét a kormány be is váltotta . . . de hogy?

Nem polgári lapot vett célba a miniszterelnök — mert tartott a polgári esküdtek verdiktumától e végzetes ügyben —, hanem kiszemelte villámhárító gyanánt a Népszavát, — ezen lapocska ellen s nem az ellenszéki sajtó ellen indította meg a közkeresetet. És hogy ez nem csuparáfogás, bizonyítja maga Kozma Sándor főügyész aláírásával hitelesített vádló szövege, melyben a perindítás indokolásául mondja, hogy „a magyar királyi ministeriumnak az 1848: 18. t.-cz. 19 §-a alapján kiadott meghatalmazása és megbízása értelmében“ jár el a Népszavában megjelent Kommunisták Riadója ellen, mely közlemény „az 1848: 18. t. cz. 11-ik §-a értelmében büntetendő sajtóvétséget“ állapít meg. A hivatolt törvény 19-ik §-a ugyanis elrendeli, hogy a „sajtótörvény 9-ik és 10-ik §§-ai esetében csak az illető testületek által hozott határozat folytában indíthatja meg a közzvádoló a megtorló keresetet“. Miféle „testület“? — azt megmondja maga a 10-ik §, mely ekként hangzik: „Ki a törvény által alkotott valamely hatóságot vagy testületet rágalmakkal illet, két évig terjedhető fogsággal és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.“ — A törvény ezen szövegéből, melyre a kereseti jog van alapítva, kiderül, mikép maga a kormány vélte magát sértettnek, a midőn mint „testület“ vagy „hatóság“ megbízást és meghatalmazást adott a közzvádlónak perindításra — ez kétségtelen.

De kérdem: a Kommunisták Riadója egészben vagy részleteiben, avagy melyik sorával vagy szavával „rágalmazza“ a kormány-testületet, mely a perbefogatást elhatározta? Nem kézzelfogható-e, hogy az inkriminált közlemény és a vádalap közt nincs és nem lehet oki összefüggés? A vádalap tehát hamis, nem létező; az egész csak tévedés.

De azt mondja a kormányutasítás, hogy az általam közzétettköltemény a sajtótörvény 11-ik §-a értelmében büntetendő sajtóvétséget képez. Ezen ráfogás már a képtelenség netovábbja! Mert a 11-ik §. szövege így hangzik: „11. §. Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót, hivatalos tetteire vonatkozólag rágalmakkal illet, egy évig terjedhető fogsággal és 600 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.“ — Mármost méltóztassék csak egy pillantást a Riadóra vetni, vajjon lehető-e, hogy még a legvadabb és legmaliciosusabb ellenségünk akár ezerszer nagyító üvegen át is még csak egy parányi támpontot is kikémlelhessen belőle, mely a 11-ik §. értelmében büntetendő vétség megtorlására tárgyi okot szolgáltatna s rá perbefogatási utasításra alanyi okot adhatna? Bizony nem! Egy tűzzellem szárnyain eszmények felé repdeső gondolatfűzér, a minő a Kommunisták Riadója — és erre ráfogni, hogy a királyi kormányt „hivatalos tetteire vonatkozólag rágalmakkal illetné“, ez már plus quam absurdum! Amidőn Tisza Kálmán kormányelnök ez utasítást kiadta, nyilván kóros visiókban szenvedett s csak azon csodálkozásomnak kell kifejezést adnom, hogy már maga a királyi törvényszék vissza nem utasította a vádlevelet, mely ekkénti szerkezetében a mai jogszolgáltatásnak gúnytárgya.

Miután eddig napnál világosabban kiderítettem, hogy a közvádoló főügyésznek a kormánytól nyert meghatalmazása hamis és megbízatása minden törvényesen beigazolható alapot nélkülöz: tehát meg-

tagadom a királyi főügyészségtől a kereseti jogot s a vádlevelet úgy egészben mint részleteiben visszautasítom s tekintet nélkül a pertárgyalás eredményére, előre is bejelentem a semmiségi panaszt a vádindítás hamis és törvénytelen volta alapján.

Az előadottakból, nevezetesen azon törvényszakaszok szövegéből, melyekre a közvádló úr kereseti jogát alapította, a t. esküdt urak mármost meggyőződhetek, mikép igazam volt, midőn állítottam, hogy eredetileg tulajdonkép nem is a Népszava elleni perindításra kapott meghatalmazást a főügyész úr, mert az e lap elleni kereseti jog igazolásául a vádlevélben felhozott törvéncikk idézett szakaszainak egyike sem alkalmazható az inkriminált közvéleményre, — de igenis alkalmazható leendett volna a polgári lapok izgatásaira, a melyek ellen bűnvádi eljárást követelt a közvélemény és maga az összes ellenszéki sajtó. A ministerium engedett ugyan e nyomásnak és megígérte a sajtóbírószág mozgósítását, ki is adta a főügyészségnek a megbízást, hogy a 11. §. értelmében büntetendő „rágalmazást“ megtoroltassa, mely a belügyministeri államtitkárról s a képviselőház alelnökéről keringő botrányos leplelésekkel állítólag elkövettetett a polgári sajtóban; — de még sem ezen lapok ellen zúdultak a főügyészség vádnyilai, hanem kiszemelte — a Népszavát, hadd lakoljon ez azon állítólagos bűnökért, miket el nem követett; hadd engesztelje ez az izgatottságot, melyet nem ő szított. Így lőn a Népszava a ministeriumnak azon villámhárítója, mely a közönség felháborodott és sértett jogérzetének a kormány ellen fordult menyköveit elhárítandó vala! Nézetem szerint ezen eljárás erkölcstelen volta magában véve elég erős ok lesz arra, hogy önök felmentő verdiktummal elítéljék a kormány eljárását.

Fentartva a kereseti jog ellen felhozott tiltakozásomat és esetleg a semmiségi panaszt, nyilatkozom

a vádirat további tartalmáról s az azzal összefüggő körülményekről.

Igaz, hogy az alcímet: „Írta a „Népszava” számára egy magyar kommunista” én írtam s azzal nem csak csorbíthatlan szerkesztői jogomat gyakoroltam, hanem igazat is mondtam, aminthogy Csorba úr a Riadót tényleg az akkor általam szerkesztett Népszava számára írta; továbbá minthogy Csorba Géza úr tényleg kommunistának vallja magát; s hogy „magyar” kommunistának mondtam, ezzel azt akartam jelezni, hogy ő magyar nyelven író kommunista; nem pedig azt, mintha a különféle nyelveken író és beszélő kommunisták elvökre nézve külön irányt követnének, vagy sectákat képeznének. — A királyi főügyész úr annak alapján, hogy a költemény főcíme alá — a szerzőség tüzetesebb jellemzésére — alcímet írtam s hogy a szövegben két apró változást tettem, engem szerzőtársnak minősít, vádjait egyaránt rám is kiterjeszti s mint az állítólagos lázításban részeszt elítéltetni kér. Ezen alapot kereken visszautasítom, mert a sajtótörvény értelmében csak „szerző” helyezhető vád alá, a szerzés kritériuma pedig nem egy-két szó vagy akár egy sor írása, hanem több gondolatnak belső, logikai összefüggésben álló lánczolata s ezen alaptételből kiindulva, a főügyészség elméletét a szerzőségről mint tarthatatlant visszautasítom.

Eszerint csak azíránt kell magamat igazolnom, hogy miért közöltem a Riadót, mi lehetett célja és eredménye, lázítás volt-e és lehetett-e határozott célja Csorba Géza úrnak, midőn a Riadót nekem közlés végett átadta? — volt-e vagy lehetett-e nekem célom a lázítás, midőn a Riadót közzétettem? — s végre megegyezik-e általában a lázadás eshetősége, illetőleg a lázítás okszerűsége vagy okszerűtlensége a mi elveinkkel? — mik a lázadás előfeltételei, kik a lázítás tényezői s kiket terhelhet a felelősség?

Tekintetes Esküdszék!

Azon vádra nézve, mely a fenforgó peres kérdésben nekem osztályrészül esett, első rendben az világítandó meg: vajjon mi okból közöltem az inkriminált költeményt?

Közöltem a Riadót pszichologiai és sajtójogi szempontokból, ugyanis 1-ször azért, mert — őszintén megvallva — e költemény eszmemenete és felfogása teljesen megfelelt a magam észjárásának és világnézetemnek, a benne kifejezett keservek és óhajok lelkületemben oly élénk viszhangra találtak, minőt Petőfi Sándor és Gáspár Imre néhány hasonló irányú költeményein kívül eddig egy magyar költemény sem keltett bennem; — 2-szor: mert, kiindulva a magam gerjedelmeiből, feltettem a Népszava olvasóiról és elvtársaimról, hogy bennök szintoly meleg rokonérzetre fog találni; — 3-szor: mert nem találtam benne semmi olyast, mi az érvényben álló sajtótörvény tilalmaiba ütköznék, annnyival kevésbbé, mert a független magyar törvénykezés helyreállítása óta sokkal élesebb, bátrabb, nyiltabb költői és írói közlemények kerültek ki sajtó alól, semhogy a Riadó egynémely kitétele miatt annak kinyomatása iránt bármi aggodalmam lehetett volna; — 4-szer: mert a törvény lázítási paragrafusait még álmomban sem véltem alkalmazhatóknak e költeményre, aminthogy az illető 9-ik §-t az 1848-iki törvényhozás az akkor nagy forrongásban volt nemzetiségi áramlatok lázongó kifakadásainak meghiusítása szempontjából alkototta, nem pedig ilyen idealistikus ömlengések és hasonló elmefuttatások megtorolhatása tekintetéből. — De úgy rémlik, mintha a királyi főügyesség illetőleg a kormány kétféle mértékkel eszközlené az igazságszolgáltatást: a törvénynek más czélt subsumál, ha a vagyonos polgári osztályról, és mást, ha a vagyontalan munkásosztályról van szó; mely

feltevést azon tény által is látom beigazolvá, hogy pld. Petőfinek a mai bizonyítási eljárásnál bemutatott költeményét „Akaszszátok fel a királyokat!“ háborítatlanul kinyomathatta az Athenäum-társulat sok ezer példányban, sőt mint utánajárásom eredményei alapján mondhatom, annak és hasonló forradalmi és „lázító“ Petőfi-féle költemények kinyomtatása egyenesen a kir. ügyészség előzetes tudtával és beleegyezésével történt, mire aztán Petőfi költeményeiből olcsó népkiadást rendeztek, melyet még a kormánylapok is érdeme szerint egekig magasztaltak és terjesztettek — anélkül, hogy azóta bárhol is forradalom vagy lázadás tört volna ki. Ellenben a „Népszava“ iránt a kir. főügyészség nem akkora bő értelmet tulajdonít a magyar sajtószabadságnak. Jogállamban pedig ilyenét kétkulacsos igazságszolgáltatásnak nem szabad létezni! Avagy a „Népszava“ nem ugyanazon törvények védve alatt áll-e mint az Athenäum nyomtatványai? Avagy az Athenäum-részcény-társulatnak és más vagyonos kiadóknak kiváltságos joga van-e, sok ezernyi példányban szótátot intézni a néphez, hogy „akaszszátok fel a királyokat!“, mivel a kormányhű részvényes uraknak Petőfi lángszellemével sikerülend, zsiros részvényjuttalékok bezsebelni, — énnekem pedig, mivel szegény proletár vagyok, ne legyen szabad a „Népszava“ néhány száz olvasójához azt riadnom, miként „esküszünk, hogy kiírtjuk a gázt“? Köszönöm azt a „jogegyenlőséget“, melynél fogva a gazdagnak úgyszólván minden szabad, holott a szegénynek még feljajdulnia sem szabadna, vagyis más szóval: hogy a szegénynek azt bűnül róvja fel az állam, mi a birtokosra nézve dicsőség! Petőfi nem ilyen jogegyenlőségért küzdött, minőt az ügyészség gyakorol Petőfi és Csorba költeményeivel szemben! Ha dicső Petőfink köztünk lehetne, bizonyára ő is velem egy véleményen volna, hogy t. i. a törvény előtt Petőfi neve is csak annyit

nyomhat az igazságosság mérlegén mint akár Csorba Géza neve.

A királyi főügyészség szerint a Kommunisták Riadója és annak közzététele lázítás bűntényét megállapító sajtóvétséget képezne. Én e minősítés indokoltságát határozottan tagadom. Nem akarok a lázítás fogalmának értelmezésébe, sem pedig a lázítás politikai elméletének megfejtésébe mélyebben bocsátkozni, de szükségesnek tartom azt nyomozni, vajjon lázítás volt-e és lehetett-e úgy a szerzőnek mint a közlőnek czélja?

Erre azt válaszolom, hogy lázítás tényleg nem lehetett sem Csorba Gézának, sem nekem czélunk; a l a n y i szempontból nem, mert azt már nem fogja senkisé is rólunk feltenni, hogy mi csak úgy vaktába neki lázítsunk határozott és előkészített czél nélkül; a tényleges helyzet pedig semmilyen alkalmat ily czélra nem szolgáltatott s a közzéadló ú r k i sem is mutatta, hogy lázítási eredményre előkészítettük volna közönségünket; — továbbá a szerző nem is tudhatta, vajjon alkalmasnak fogom-e találni költeményét a lapban való kinyomatásra; — t á r g y i szempontból nem, mert ha valaki lázítani akar, e czélra egy csak néhány száz példányban megjelenő pártközlöny alkalmatlan s hasztalan közeg; továbbá ha a Riadónak lázítás leendett volna czélja, akkor a „Népszava“ 37-ik számának többi cikkei- és közleményeinek egyöntetesen lázítási tendenciával konvergálniok kellett volna, tényleg pedig ezen szám többi cikkei minden egyébre buzdítanak, csak nem lázításra; sőt mondhatnám: még ha az egész 37-ik számot teletöltöttem volna forradalmi s lázító költeményekkel — tessék elhinni: nem lobbant volna fel a lázadás máglyája; mert a „Népszava“ kicsiny ugyan, de önfegyelmezett olvasóserege tudja, hogy a közintézményeket nem helyi pucscsokkal lehet megváltoztatni. — Mindezeknél fogva tehát lázítás a

tényleges viszonyok szempontjából nem volt s nem lehetett célja sem a szerzőnek, sem nekem mint szerkesztőnek.

De elvi szempontból tekintve sem róvható fel nekünk a lázítási szándék, annyival kevésbé, mivel-hogy éppen alanyi meggyőződésünknel, elvi pártállásunknál fogva ellenére vagyunk minden rendzavar-gásnak, erőszakos tüntetésnek, helyi lázadásnak; ha tehát a tárgyi eredményt perhorreskáljuk, az azt szülendő alanyi előzmény nekünk nem imputálható. Álláspontunk e részben oly annyira félremagyaráz-hatatlan s világos, hogy csak a minden falra ördö-göt festő államügyészek rémlátó képzelme olvashat világnézetünkéből mást, mint a mit magunk vallunk róla. — Ügylátszik a királyi közvádló nincs tisztában magával a forradalom és lázítás elméletei között fenforgó elvi különbség iránt; ő a forradalmároknak lázítókat, a lázítóknak pedig forradalmárokat lát. Én igenis forradalmár vagyok, ki tehetsége szerint az új társadalom előkészítésére közreműkö-dik, de nem lázító azon értelemben, minőt a köz-vádló tulajdonít e fogalomnak; és hogy a nekünk terhül rótt cselekménynek lázításként minősíthető kellékei nincsenek, azt Dell' Adámi és Csorba urak már világosan kiderítették. Azt mondja maga Csorba „A Demokratia“ című művében: „A forradalmárok a közmeggyőződést szavakba öntik, annak konkrét kifejezést adnak s a rokonvéleményűeknek mintegy megbízottjai, szószóloi gyanánt szerepelnek s a fen-álló törvények s jogrend javítását, a közérdekek kívánalmái szerint, a hatalom birtokosaitól követelik a nép nevében.“

Mi a hamisítatlan tudomány módszereivel ki-fejttet elveknek és világnézetnek közvélemény-né alakulásával akarjuk az új társadalmat léte-síteni, eszközünk pedig a szabad szó és szabad írás, nem pedig kasza és kapa, mint azt a kir. főügyész

úr véli, midőn azzal vádol, hogy „erőszakos“ béke-zavarásra lázítunk. Ezen feltevésnél a királyi fő-ügyészség másrészt meg sem is gondolta, hogy az erőszakos ellentállás a hatalom túlkapásai ellen nem csak természetes joga a népnek, hanem tételes törvényeinkben is nyer kifejezést. Avagy elfeledte-e Szilágyi Dezső képviselő és egyetemi jogtanár-nak a képviselőház 1878-ik évi májushó valamelyik ülésében kifejtett azon érvelését, mely szerint a közhatalomnak törvénytelen jogosítványai, törvénytelen kényszere ellenében az ellenszegülést az alkotmányos és jogállam alapelveiből kifolyó következménynek állítja, mely igazságon annyival kevésbbé lehet megbotránkozni, mivel ez elvet maga az országgyűlés szentesítte a büntetőtörvénykönyvben, mely szerint csak a törvényes hatáskörben kiadott rendeletek elleni ellenszegülés tekintetik bűncselekménynek? Szilágyi úr ugyanis beszédében jogosnak, illetőleg büntényt meg nem állapító eljárásnak mondta a törvénytelen rendeletek erőszakos keresztülvitelével szemben az erőszakos visszatorlást. — És ha eltekintünk is a közhatalom törvénytelen cselekedeteinek lázadásra izgató kihatásától, bátran állíthatom, mikép a lázadások és forradalmak kitörése nem egyes emberek, vagy egyesületek, cikkek, lapok vagy könyvek izgatásától van feltételezve; mert emberek és nyomtatványok nem „csinálhatnak“ sem erőszakos forradalmat, sem erőszakos lázadást.

Engedje meg a tisztelt Esküdtszék, hogy a közvádoló úr homályos tájékozottságával szemben röviden vázlatozzam azon tényezőket, miknek összehatása a mi felfogásunk szerint minden lázadásnak szülő okait szokta képezni. Különösen már azon tekintetből is szükséges ezt felhoznom, mivel a közhatalom rendesen a socialistikus munkásmozgalmat vádolja lázítási üzemekkel, s ezen váddal szemben

nem fölösleges ismerni azt, hogy éppen a socialistikus munkások mily véleménynyel vannak e kérdés illetőleg e vád iránt. Mi, t. Esküdtszék, mint mondtam, nem emberekben keressük a lázítókat, mi a társadalmi visszás állapotoknak az emberekre való visszahatásából eredő jelenségeket tekintjük lázító jellegűeknek. Ezen visszahatás az erőszak minden kellékeivel bir és nyomasztó súlyától csak úgy szabadulhatna az emberiség, ha békés egyetértésben egyezkedhetnénk a visszás állapotok észszerű rendezése felett, a mi pedig vajmi nagy nehézségekkel járna, mert a rossz állapotok okozóinak le kellene mondaniok sok kellemes előnyről, melyet nekik a jelen helyzet éppenmaradása nyújt. De mi sem is természetesebb, mintsem az, hogy az emberi együttlét előnyeiből kirekesztett elemekben e miatt az igazságérzet felháborodik. A társadalom mintegy kilencz tizedrésze vagyontalan és a tizedik tized uralma alatt áll; ez szabja nekik a törvényeket, ez igazgatja az államot, ez határozza meg a többi kilencz tizednek létfeltételeit, amennyiben ő a többi kilencz tizedrészt bér munkában robotoltatja s a bérmennyiségben kifejezést nyerő életfeltételeket annyival lejjebb szállíttatja, mennyivel fokozottabb benne a tökegyűjtési vágy vagy a pazarlási hajlam. Ismeretes Önök előtt a börze kapitalistáinak pénzsomja, ismeretesek az iparvilág közt dúló árkonkurrenczia átkos pusztításai, — de nem ismeretes Önök előtt a bér munka-rendszer azon nyílt és lappangó belső ereje, mely a bér munkásosztály életfeltételeit egyre megszorítja, miáltal a természetes jogaitól megfosztott munkásosztály azonfelül nemzedékről nemzedékre mindinkább elsatnyul, elcsenevészsedik úgy testileg mint szellemileg. Minthogy pedig a munkásosztály e rémítő állapotok súlya alatt eszméletre jő s benne a társadalmi osztályok életfeltételei közt létező különbség igazságtalan volta az „ember“ ter-

mészeti egyenlőségének öntudatát ébreszti, — ezen öntudattól nem várhatni egyéb követelést, mint a létfeltételek egyenlősítését — a kommunismust.

A fő-lázító tehát nálunk és mindenütt, ahol az emberek társadalmi együttléte osztályuralmon alapszik, nem egyesek izgató fellépése, hanem az egyéni és társadalmi létfeltételek hiánya; a létérti küzdelemre való ösztön benne rejlik az emberi természet sajátságaiban. És a létfeltételeiben hiányt szenvedőnek természetes joga van a lázadásra: ha a hiányt nem természeti, hanem társadalmi erők szántszándékkal okozták. Annál jogosultabb az ellentállási ösztön, ha társadalmi erők, néprétegek, rendek vagy osztályok erőszakkal megvonják felebarátjaiktól a létfeltételek kellő mértékét, vagy ennek megszerezhetési módjait. Eszerint nem a lázadó a bűnös, hanem a lázító, — a lázító pedig az, ki a lázadást okozta! Ezen jogbölcseleti elmélet alaptételét a társadalomra való alkalmazhatás végett konkrét alakban úgy formulázható, hogy miután a műveltsége és vagyonánál fogva a társadalomban uralkodó szerepet viselő osztály a bér-munka-rendszert a nagy többség veszedelmére erőszakkal fentartani igyekszik, ennél fogva az ez által veszélyeztetett többségnek természetes jogában áll, a konok kisebbség zsarnokságát szintén erőszakkal megtorolni és eltörölni. — Persze a mai tényleges viszonyokból kínálkozó célszerűségi és ildomosági, valamint esélyességi tekintetek e jog gyakorlatba vételét most nem, de különben is csak a végső esetben ajánlhatnák: ha az ellenséges táborral már minden törvényes transzaktionális kísérlet kudarcot vallandott volna.

Az előadottak szerint a mai társadalmi szervezet alapjait felizgató főtényező a bér-munka-rendszer, mely következményeiben a munkásosztálytól mintegy müleges erőszakkal megvonja a meg-

élhetés azon feltételeit, melyekre természeti joga van. — Ezen elmélet foglalatja szerint tehát a lázítók első sorában áll maga a bér munka-rendszer összes következményeivel, ugymint: 1. a köznyomor, mely onnan ered, hogy a csekély számú birtokos osztály kizsákmányolja a nagyszámú birtoktalan osztály emberi munkaerejét; 2. a műveletlenség, melynek tényezőit a birtokos osztály szintén mülegesen és folyton szaporítja, mert az osztályuralom és vele a bér munka-rendszer csak addig gyakorolható illetőleg tartható fön, míg van elég műveletlen ember, kik sem jogaikat nem ismerik sem nem követelik és tudatlanságuknál fogva a meglevő állapotokat változhatatlan „isteni rend“-nek vélik; inséget szenvedő tudatlan ember a szolgaság leghajlékonyabb eszköze; 3. az osztály-uralom, melynek alapja az, hogy a tulajdonos-osztály a bér munka-rendszer által a maga birtokába ejté mindazon létfeltételeket, melyeket nem ő, hanem a dolgozó osztály teremtett, és így magától a munkásosztályt függővé teszi, uralja, elnyomja, kizsákmányolja, nyomorba sodorja és föllázítja a fennálló rend nyomasztó és igazságtalan intézményei ellen; — és minthogy minden emberi cselekedet csak az elme és kedély összhangzatos határozatainak végrehajtása, különösen ki kell emelnem 4. az erkölcsök elvadásulását, mert a folytonos jogtalanságot és nyomort szenvedő ember, ki véres verejétkkel küzködik a létfeltételek előhozásában, és mire előteremtette — legnagyobb részét kapja a nem-dolgozó gyáros a „bér munka-rendszer“ szenteséges jogczime alatt, — ez az emberi teremtés halálos ellensége lesz minden ethikai érzésnek, elvadul, mert kizsákmányolóinak rajta elkövetett zsarnokságai fellázították benne az állatias ösztönöket a jobbmódúak és emberhez méltón élők ellen; — az erkölcsök elvadásulásának egy másik szülő oka a há-

ború, vagyis a fejedelmi kamarillák és cselszövös közegeiknek, az osztályuralom ármánykodó intézőinek azon hatalmi erőszakoskodása, melylyel az „alattvalókat” a tömeges embermészárlásra parancsolják, őket rendszeresen arra nevelik, előkészítik és az öldöklést „polgári erény” színében tüntetik föl, — van-e alkalmasabb mód arra nézve, hogy az emberekben, sőt egész nemzedékekben az erkölcsi érzések, nézetek és elvek felbomoljanak és összezavarodjanak? Ha az ekként erkölcsi alapjaiban megroggalt nemzedék még a bér munka-rendszer százféle zsarolásait és gyötörtetéseit is kényszerítették elszenvedni, nem csoda, ha a jelen intézményeket meg nem kedveli, hanem lelke mélyében ellenök fellázad.

Ezek azon főbb tényezők, melyek a mai társadalmakban a lázadásokat mintegy szervesen előkészítik, okozzák és a lázadásokért felelősek is, — nem pedig azon emberek, kik emberbaráti kötelességöknek tartják, a társadalmat e visszás és természetlen állapotok mikénti keletkezéséről és megváltoztatásuk szükségességéről felvilágosítani; — felelősek ezen állapotokért nem az uralkodó osztály egyes tagjai vagy csoportjai, hanem az ő érdekeiket képviselő testületek, jelesül azok, kiknek hatalmában és kötelességében áll ez állapotokat igazságos alapon s békésen, törvénynozásilag megváltoztatni.

A lázadási jogot mint ilyent különben Magyarországon a korábbi századok bölcs törvényhozói nem csak elismerték, de sőt mint a magyar alkotmány és függetlenség egyik legsarkalatosabb jogát in optima forma szentesítették, a mennyiben az országgyűlés a nemesi rendet törvényesen feljogosította a magyar király elleni erőszakos lázadásra, ha ez királyi praerogatíváit túllépve, alkotmányellenesen szándékoznék az országot kormányozni. És ha a magyar országgyűlés a nemzeti, tehát politikai létjog sérelmének megtorlására a lázadási jogot ünne-

pélyesen elismerte és gyakorlotta, — mennyivel inkább jogosult e jog azon szempont alatt, ha a társadalom többsége természeti, emberi létjogában, életfeltételeiben veszélyeztetik! A tény pedig, hogy e törvény az 1793-ik évben — több százados érvénye után — eltöröltetett, nem involválja annak elvi jogosulatlanságát.

A lázadási jog alapelvein sarkall a forradalmi jog elmélete is. A törvényes ellentállás sikertelensége kényszerűleg a forradalom terére és eszközeire vezet; miről a magyar nemzet függetlenségi küzdelmei igen fényes és dicső tanuságot tesznek; így a jelen magyar alkotmányos államélet s vele a magyar kormányemberek ép úgy mint a tekintetes királyi ügyészség is csak az erőszakos forradalomnak köszönhetik fenállásukat illetőleg existenciájukat.*) De valamint nem egyes emberek forradalmi működése folytán üt ki bárhol is a forradalom, ép oly kevésbé csinál maga a nép forradalmakat. Ha a közéletlenség, az elkeseredés és a sértett létérdek mégis kitörnek forradalomban, ennek mindig a népszabadság és népjogok esküdt ellenségei az okai. Példa erre az 1848-iki magyar szabadságharcz; a mult pedig a jövő tükre; amit 1848-ban tényleg elismertünk, azt 1879-ben elvben megtagadni, az nem csak következetlenség, hanem erkölcstelenség egyzersmind. A társadalmi kérdés problémája nálunk eddig még ugyan nincs napirendre tűzve, de azon fáradozunk, hogy e problémának általunk javasolt megoldási módozatait a közvélemény magáéivá tegye. Mire a nép többségében a saját természeti jogairól és érdekeiről való öntudat bizonyos fokig kifejlődött s a nép közvéleménye a jelen intézmények megváltoztatását követeli: akkor az eszé-

*) „Fast allwärts wurde der moderne Staat aus der Revolution heraus geboren.“ — Egy magyar államférfi és diplomata a „Pester Lloyd“ 1880-ik ápril 23-iki számának vezércikkében.

lyesség arra fogja készíteni a kormányzókat, hogy a közvéleménynyel ne daczoljanak, mert öntudatos férfiakból álló nép meg nem tűrné a daczolást, tudva, hogy magamagának csak jót követel, s a mi a többségnek üdvös, az a kisebbségnek is csak jó lehet.

Bízunk benne, hogy a jogfejlődés siettetésére s az uralgó rossz rendszereknek absolut jobbakkal való helyettesítésére irányzott kitartó törekvésünk végre mégis a socialismusra terelendi a közvéleményt s jogérzületet, és mihelyt a nép többsége a mi elveinket közvéleményének vállalja: akkor az átalakulás, a reform biztos, amennyiben felteszszük a kisebbségről, hogy a többség követeléseinek nem fog erőszakkal ellentállani; hanem ellenkezőleg, reményljük, hogy nép és kormány az ellentétek kiegyenlítésére össze fognak működni, hogy a közjólét biztosítékait magában foglaló új intézmények alkotóivá legyenek. Ellenben ha az uralkodó osztály kisebbsége maga elhagyná az alkotmányos tért s a törvényes átalakulás helyett az erőszakhoz folyamodnék; ha a hatalommal a jog ellen s az igazságtalanság mellett küzdeni akarna: akkor ez erőszakoskodás bizonyára forradalmat idézne elő, mely véres mellékutakon végre mégis a jogrendi reformot eredményezné. — Hasonló véleményen van vádlott társam is, ki művében eziránt következően nyilatkozik: „Minden lényeges reform forradalom és így békés és erőszakos illetve fegyveres forradalmat különböztethetni meg. Ez akkor következik be, ha a zsarnoki hatalom nagy ellentállást gyakorol. A fegyveres forradalom vezetőit ép oly kevésbé lehet azonban büntetni, mint a békés forradalmak embereit és vezéreit; mert azok és ezek egyenlően a többség, a jogaik elismerését követelők megbizottjai, szószólói; a kor eszméinek csak eszközei.

A kor eszméjét, a közvéleményt kellene tehát a hatalomnak büntetnie, ha birná és joga volna ahhoz!

Mi társadalmi demokraták, mint az elvek, az eszmék, a tantételek szellemi forradalmának embe-
rei, abban különbözünk a polgári demokratáktól,
hogy ők irtóznak a szellemi harcztól s eszményöket,
a polgári köztársaságot, csak erőhatalommal vélik
elérhetni, míg mi a szellemi harccsal a nép jog-
érzetét megnyerve, az uralgó rendszereket erő-
szak nélkül is reméljük megváltoztathatni. Állás-
pontunk e kérdésben oly félreismerhetlen, hogy
csak államügyési okoskodással lehet a Kommu-
nisták Riadójának más konkrét célzt alácsúsztatni.
Jericho óta nem ismétlődött az a csoda, hogy har-
sonaszóktól megrendültek volna a várak falai...
De arra igenis van számtalan példa, kivált a fran-
czia történelemben, hogy eszélytelen, türelmetlen,
ósvi világnézetükben megrögzött kormányok és
államférfiak azáltal, hogy a történelmi fejlődés pro-
cessusát meggátlolni akarván, a szabad szót és
sajtót erőszakosan elnémitották, — maguk szították
a forradalmi ellentállás szellemét. Egyébbiránt az
egész modern államélet nem egyébb állandó forra-
dalomnál, melyet sem államügyészek, sem esküdszé-
kek nem fognak visszaterelni! Hiszen maga a vi-
lágtörténelem szakadatlan forradalommal azonos:
az állami és társadalmi átalakulás forradalmi pro-
cessusa egy napig sem akad fen, mert állam és
társadalom élő szervezetek, és ezeknek átalakulási
és megifjodási életfejlődését megszüntetni, annyit
tenne mint az államot és társadalmat halálra kár-
hoztatni. Ezt az igazságot felismerték a socialisták
és kommunisták, s azért képeznek forradalmi
pártot, melynek célja a társadalom természetes
fejlődését gátló természetlen akadályokat elmozdí-
tani s így a fejlődést siettetni. A konservatív hala-

dás csak foltozgat az intézményeken, ellenben az életerős, céltudatos forradalmi haladás az egész társadalom jóllétét tartja szem előtt s veszi célba. *)

Habár a lázadás és forradalom természetjogát elismerjük, mindazáltal annak gyakorlatbavételére sem nem lázítunk, sem nem akarhatunk lázítani. Minden erőszakoskodásnak ellenségei levén, a békés reformnak szeretnők útjait egyengetni s e célra minden alkotmányos eszközt veszünk igénybe. Ilyen eszköz pedig a szabad sajtó is, melyet arra használunk, hogy a közvéleményt magunknak meghódítsuk, nem pedig arra, mit a közvádoló úr állít: hogy a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázítsunk.

Tisztelt Esküdt urak!

Őszinte meggyőződéseim szerint meg kell vallanom, miszerint a királyi főügyészség bizonyára nem indítandott volna keresetet ellenünk, ha Csorba költeménye címében nem a „kommunista“ szót foglalná magában; mert valamint a birtokos osztály legnagyobb részében, úgy az államhatalom képviselőiben még inkább megfeneklett azon végzetes előítélet, mely szerint a kommunismus alatt egyebet nem lehet érteni, mint az utczai proletárság által a birtokos osztályon elkövetendő erőszakos birtokfoglalást, rablást, gyújtogatást és egyéb efféle rémséges merényleteket; és hogy a kommunisták azon szörnyek, kik a ma rendíthetlen helyességűnek elfogadott erkölcsi elvek megbuktatásán, a közművelődés és polgárisodás úgynevezett vívmányai megsemmisítésén fáradoznak s kiknek

*) „Én részemről azt tartom, hogy a reform abban különbözik a forradalmi átalakulástól, hogy az (a reform) nem az abszolút jót keresi (mint a forradalom), de keresi az adott helyzetnek lehető javítását.“ — Tiszta Kálmán kormányelnök, a képviselőház 1880-iki márczius 17-ikén tartott ülésében.

nincs egyéb czéljuk mint az „urakat“ kényelmes helyzetükből kivetni, önmagukat pedig beleültetni, a rendet és intézményeket felforgatni, a kormányembereket felakasztani, a királyokat elűzni vagy „meghődelezni“, s az általános zűrzavarban az eddig gyűjtött kincseket összerabolni és a — régi világ romjan felcsapni még rosszabb zsarnokoknak, mint a minők az eddigiek voltak. — Körülbelül ilyforma az előitélet, melylyel a mai „mérvadó körökben“ találkozunk a kommunizmus és a kommunisták felől. És ezen előitélet tartalma egyszersmind szomorú jelensége és tanúja annak, mily alacsony a szellemi és kulturai „emelkedettségünk“, melylyel a délkeleti népek előtt büszkélkedni s a nyugati államok előtt kérkedni szoktunk.

A műveltebb és vagyonuknál fogva befolyásos köröknek a kommunizmus elleni ellenszenvére és előitéletére akarta építeni vádját az államügyészség; a kommunistikus elveknek és tanoknak az esküdtbírák előtti ismeretlenségétől várja a vádlottak elítélését, — habár a közvádlo államügyésznek magának meg kell vallania, hogy bizony ő sem ösmerkedett meg még az általunk képviselt tudományos kommunizmus alaptételeivel, miről a királyi alügyész úr vádbeszédéből — melyre még visszatérek — meggyőződtem. Ezen felismerés pedig feljogosít egy elsórangu állambölcsésznek ide illő itéletére való hivatkozásra. Mill Stuart János ugyanis azt mondta a polgári skeptikusoknak: ki a kommunizmust ismeri és érti, az nem fogja jogosultságát s propagálását tagadni; aki pedig nem ismeri, nem érti, annak nincs joga, a kommunizmus jogosultságát tagadni s propagandáját üldözni. Szint-ezen admonítiót intézhetem az én vádlóimhoz is a fenforgó esetben.

Nehogy azonban a tisztelt Esküdtszék szintén hódoljon a kommunizmusról nálunk divó és mester-

ségesen ápoltt előítéleteknek, védelmem érdekében s a tisztelt esküdt urak informálása valamint az államügyész úr okulása céljából szerfelett fontosnak tartom, azon főtantételeket felsorolni, melyek a mi és minden tudományos kommunista sarkalatos vezérelveit képezik s melyek nem csak irodalmi tevékenységünk zsinormértékeül szolgálnak, hanem melyeket propagandánk által gyakorlatilag intézményeinkben is érvényre akarunk juttatni. Ezen elveinket idézem pedig egy magam által magyar nyelven kiadott kis füzetkéből, mely a socialisták és kommunisták programját foglalja magában s mely következően szól:

Az összes gazdagságnak és összes kulturának forrása a munka, s minthogy általában hasznot hajtó munka csak a társadalom összeműködése által lehetséges, tehát a munka összes jövedelme is a társadalmat, azaz: összes tagjait illeti, egyrészt egyetemes munkakötelezettség mellett, másrészt mindenkinek észszerű szükségleteinek megfelelő egyenlő élvezetjog biztosítása mellett.

A mai társadalomban a munkaeszközök a kapitalista-osztály monopoliuma; a munkásosztálynak ezáltal föltételezett függése képezi a bármi alakban jelenkező nyomor- és szolgaságnak főokát.

A munka csak úgy lehet szabaddá, ha a munkaeszközök a társadalom közvagyonát képezik és ha az egyetemes társas munkának szabályozásával a munkajövedelemnek igazságos felosztása és a közjóra való fölhasználása kieszközöltetik.

A munka fölshabadítását magának a munkásosztálynak kell véghezvinnie, mivel hozzá képest mind a többi osztályok csupán egy nagy reaktionárius tömeget képeznek.

Ezen általános elvekből kiindulva, a socialisták és kommunisták minden törvényes esz-

köz fölhasználásával oda törekszenek, hogy a szabad állam és a socialistikus társadalom életbe léptetessék, a bér munka rendszerének eltörlése által a zsarnok bértörvény megsemmisíttessék s hogy a bármi alakban gyakorolt kizsákmányolásnak vége szakadjon; végre pedig hogy minden társadalmi és politikai egyenlőtlenség megszűnjék.

A socialisták és kommunisták, habár egyelőre nemzeti szervezetben működve, teljes öntudatában vannak a munkásmozgalom nemzetközi jellegének, s készek, minden ebből a socialistákra háromló kötelességeknek megfelelni, hogy az emberek közti testvérülés igaz ténynyé váljék.

A socialisták és kommunisták, tekintve a társadalmi kérdés megoldásának szükségét, követelik a socialistikus termelőtársulatoknak államsegély útján való föllállítását a munkásnép demokratikus ellenőrzése mellett. A termelő-társulatok akkora számban létesítendők az ipar és földművelés számára, hogy azok az egyetemes munkának socialistikus szervezetét eredményezhessék.

Politikai tekintetben a kommunisták és socialisták követelik, hogy az állam alkotmánya a következő alapelvekre fektetessék:

1. Általános, egyenlő, közvetlen választási jog, titkos és kötelező szavazással, adassék meg a 20 éveseken kezdve minden állampolgárnak, — történjék a választás bár az állam, a megye, a város vagy a községek érdekében. Az országos és megyei választások községenként fogantatosíttassanak. A választási nap mindig egy vasárnap vagy ünnep-napra tűzessék ki. — 2. A törvények közvetlenül a nép által hozásának, azaz: a népnek azon joga, hogy törvényeket javasolhasson vagy elvethessen, biztosíttassék. A béke és háború fölötti kérdésekben döntsön az általános népszavazás. — 3. A rendek, a birtok

a születés és vallásfelekezet utáni előjogok töröltessenek el. — 4. Általános, kivételnélküli védkötelezettség. Az állandó hadseregek helyébe hozzassék be az általános népfölgyverkezés. — 5. Minden kivételes törvény, névleg a sajtó, egyesülési és szövethetkezési törvények és rendeletek töröltessenek el, általában mindazon törvények és rendeletek, melyek a szabad véleménynyilvánítást, a szabad gondolkozást és szabad buvárlást megszorítják. — 6. A bíraskodás joga közvetlenül a nép által gyakoroltassék. Az igazságszolgáltatás semmiféle költségbe ne kerüljön. — 7. Általános és egyenlő, az állam által eszközöndő népnevelés. Minden gyermek az iskolábajárásra köteles. A tanítás minden tanintézetben nyilvános és díjmentes legyen. — 8. A hittanítás az iskolákban eltiltassék. A vallás magánügynek nyilváníttassék.

A socialisták és kommunisták követeléseai a társadalom mai szervezetén belül a következők:

1. A politikai jogok és szabadságok a lehető legnagyobb mérvbeni kiterjesztése a fenti követelések értelmében. — 2. Az államra és községekre egyetlen egy adó: a fokonkénti jövedelmi adó, vetendő ki; mind a többi adók, jelesül a népet terhelő közvetett adók, eltörlendők. — 3. Teljes sajtószabadság. A hírlapi kautió eltörlése. — 4. Korlátlan szövethetkezési jog. — 5. A társadalom viszonyaihoz alkalmazott, törvényileg megszabott napi munkaidő. A vasárnapi és éjjeli munka eltiltása. — 6. A gyermekmunka eltiltása, úgyszintén az egészségnek és erkölcsiségnek ártalmas női munka eltiltása. — 7. A néptanítók fizetésének javítása. — 8. A perügyekbeni védelem szabadsága. — 9. A munkások életét és egészségét ótalmazó törvények. A munkáslakások közegészségügyi ellenőrzése. A

bányák, gyári, kézműves- és házi ipar felügyeltetése a munkások által választott hivatalnokok által. A munkások segélyegyleteinek teljesen önálló kezeltetése és ellenőriztetése. — 10. A rabmunka szabályozása, vagy is a rabmunka által a szabad munkásoknak keletkező konkurrencziának megakadályozása.

Ezen felsorolt elveket valljuk a magunk programjának; ezen elvek adnak cselekvésünknek irányt; ezek buzdítanak bennünket ernyedetlen tevékenységre, — mert csak ezeknek érvényrejtésével véljük elenyészethetőnek azon nyomorúságos állapotok átkos tömkelegét, melyet társadalmi kérdéseknek nevezünk s mely az emberiség egyetemes haladását akadályozza.

A mi kommunizmusunk célja az igazságosság, azért küzdünk az igazságtalanság ellen; célja a szabad munka, azért harczolunk a bérszolgaság ellen; célja mindnyájunk jólléte, azért küzdünk a nyomor ellen; célja mindnyájunk művelődése, azért harczolunk a tudatlanság és barbárság ellen; a mi kommunizmusunk célja nem a rendzavarás és békeháborítás, hanem a béke és rend, azért küzdünk a népöldöklés ellen, az osztályok harcza ellen, a most dúlongó társadalmi anarchia ellen, melyet a királyi közbádló védeni látszik!

És most kérdem a közbádló úrtól: vajjon őszintén hiszi-e, hogy a t. esküdt urak ítélőtehetségét az általa feltételezett s nekünk imputált romboló törekvések továbbfeszegetésével sikerülni fog befolyásolni? — vajjon a felsorolt elvekkel szemben meri-e még fentartani azt a vádat, mintha esztelen lázítókkal s nem határozott s észszerű politikai és kulturai programmal bíró pártképviselőkkel volna dolga? — vajjon tovább is táplálni akarja-e a polgárságban dívó előítéleteket, mintha a kommunisták csak rombolók, gyujtogatók, rablók, kiket a sze-

rencsétlen „Fortuna“ legdohosabb pinczéjébe kellene elzáratni — a művelt esküdt polgároktól kiédesgetett szavazat alapján?

Azt hiszem, eddig is eléggé bebizonyítottam, hogy a vádolt közlemény meg nem támadható sem elvi, sem elméleti szempontból, de meg a politikai ildom, a politikai czélszerűség szempontjából sem. S ha a közvádlo által felállított prämissák már elméletileg tartathatlanok, annál roskadékonyabbak érvei, ha azokat a tényleges viszonyok színében megvilágítjuk, amint azokat a politikai s törvényhozási tények konkrét alapjaiban megismerjük. Báró Eötvös Józsefnek a „Népszavá“-ban reprodukált megcáfолhatlan nézete szerint a socialismus és kommunismus csak következetes továbbfejlesztése a jelenben uralkodó elveknek; ezen igazság tartalma azonban magában foglal egy másik igazságot, t. i. hogy a mai társadalom hajója már a socialismus árjában ringatózik; csak előítélet nélkül és tiszta szemmel meg kell néznünk a tényeket. Önök között, tisztelt esküdtpolgárok, többen vannak, kiknek hivatása a jog és törvény elemzése és tudományos megbíralása. Felhívom Önök figyelmét a magyar törvényhozás által az utóbbi évtized alatt hozott néhány, sarkalatos jogelveken alapuló törvényre, melyeknek szorosán vett vezérelvei nem egyéb mint socialistikus elvek szerves gyakorlati alkalmazása. — Ha sikerül kimutatnom, hogy magyar törvényhozásunk maga is már azon van, hogy a socialismus tanait elismeri s törvényeinkben kötelező erőre emeli, akkor méltán remélhetem, hogy Önök a közvádlo kérelmét mint indokolhatlan vexatiót vissza fogják utasítani.

A tudományos vizsgálódás az induktív logika módszerével kitüntette azt az axiomát, hogy — mint azt a „Népszavá“-ban gyakran kimutattam — a socialismus és kommunismus lényegileg véve

nem egyéb mint a ma gyakorlatban levő elveken alapuló társadalmi intézmények kényszerű folyománya; napvilágossáig bebizonyították ezt másutt évtizedek előtt Marx Károly, Engels Frigyes, Lassalle Nándor, s a polgári gazdasági rendszer képviselői közül fentartás nélkül elismerték azt az angol Mill Stuart János, a német nemzetgazdászok Hillebrandt, Rodbertus s többen, a magyar tudósok közül báró Eötvös József, és ha a magyar egyetemi tanári kar nem hemzsegne az aranygyapjas Verwaltungsrathoktól, bizonyára a tudós dr. Weisz Béla tanáron kívül még többen elismernék. Ha elfogulatlanul tekintünk legújabbkori törvényhozásunkra, észreveszszük, hogy maguk a magyar törvényhozók úgyszólván már nyakig benn vannak a socialismus hálójában. Az 1848-iki törvényhozás a hűbéri rendszer eltörlésével úgyszólván az első lépést tette meg e téren; egy második nagy lépés az általános védkötelezettség törvényesítése; egy harmadik socialistikus előrelépés az egyetemes tankötelezettség kimondása; az iskolaügynek az egyháztól való elkülönítése, a felekezet nélküli iskolák állami berendezése; az országos tanügy állami felügyelése, a zsidónép egyenjogusítása; a törvény előtti jogi egyenlőség kimondása; az általános adókötelezettség; az ősiség s a nemesi előjogok többségének eltörlése, a megyei és községi önkormányzat fentartása és kibővítése; a társulási, egyesületi és szövetkezeti jog elismerése; a közegészségügyi törvény, stb., stb., — mindezen törvényhozási cselekmények nem egyéb mint az uralgott elvek általánosítása a socialismus-követelte egyenlőség irányzata felé!

De az állam még prononcirtabban halad a socialismus felé, még pedig leginkább a gazdasági és társadalmi élet terén: az állam nemde már most is szerepel munkaadó gyanánt, nem csak az állam-

javak kebelbeli kezeltetésével, de mint gyártulajdonos is? Azután bérházaknak is tulajdonosa levén, közvetve szabályozólag hathat a lakbérek hullámozására. Gazdasági téren az állam némely termelési és forgalmi ágat már egészen a maga kezébe vett, így a dohány-, só-, lőportermelést egészen monopolizálja, másrészt pedig törvényeket hoz az iparügyek szabályozására s a hazai termelés védelme érdekében; az ipar- és szakiskolák felállítása; a hajózási, vasuti és egyéb teher- és személyszállító forgalmi eszközök árszabályára határozó befolyást gyakorol s forgalmukat megadóztatja; a posta- és távirda-intézményeket monopolizálja és kebelbelileg kezelteti. Pénzügyi tekintetben szintén egy nagy lépést — akart tenni elveink felé az országgyűlés, amennyiben ezelőtt 3 vagy 4 esztendővel egy kereskedelmi és leszámítoló bankot államilag akart alapítani; a magyar-osztrák bank tiszta nyereségében pedig a kincstár tényleg osztozik; a takarékpénztárakról is már törvényjavaslat készül, úgyszintén az értékcserét közvetítő ércpénz és papírpénzek czélba vett törvényes szabályozása; említendő még a földhitel könnyítésére állami előjogokkal felruházott országos földhitel-intézet alapítása; továbbá az országos közös érdekek óvása szempontjából a külfölddel kötött nemzetközi kereskedelmi s egyéb védszerződések, stb., stb., — mindezek oly tények, melyeknek alapjai habár nem egyöntetű tervszerű társadalmi czélgyánánt, de tényleg mégis a közös társadalmi közérdekből folyólag a socialismus, illetőleg a kommunismus tantételein sarkallanak.

A modern állam socialistikus cselekményeinek sorozata ma már hosszúra nyúlik s napról-napra újabb karika fűződik e lánczolatba. Nem sok időbe telik s azon veendjük magunkat észre, hogy gyakorlatilag nagyobb szabású socialistikus themák

fognak minálunk is a törvényhozók napirendjére tüzetni; ilyen közel eső kérdések pld. az összes iparügyek állami vagy községi kezeltetése, különösen a kenyér- és hústermelésnek a községek által leendő monopolizálása; azután a községek által közös munkába veendő mezőgazdasági termelés; a munkásoknak a nagyiparból eredő nyereségben részesztetése; a gabonakereskedésnek államilag leendő kezelése; az összes egészségügy állami (vagy községi) kezelése, úgy hogy a kórodák és gyógyszer-tárak állami tulajdonba és kezelésbe mennének át, az orvosok és gyógyszerészek állami illetőleg megyei és községi szolgálatban állnának stb. Persze az állam-ügyész úr ezen horoskop felállítását fikciónak fogja tartani, mert ezen a közel jövőben kényszerüleg bekövetkezőnek mondott átalakulások a magántulajdon jogkörébe nagy éket vernének, — mintha a mai törvényhozás tényleg nem a kommunizmus alapján állana, midőn kénye-kedve szerint tarkánál tarkább czímeken megadóztatja a polgárságot, a magán-vasutakat államtulajdonba átveszi s a mi több: midőn már kisajátítási törvényeket is hoz, melyeknél fogva a kormány és városok, megyék feljogosíttatnak, a közérdeknek a magánérdek fölébe helyezésével eddigi birtokosától anynyi magántulajdont elvenni s ott, ahol s amennyit az állam, a megye, a város közérdeke megkövetel. Vajjon a kisajátítási jog elismerésével nem ismerte-e el országgyűlésünk a kommunizmus azon főkövetelését, hogy mind a közérdekeket veszélyeztető magántulajdon az állam javára kisajátítandó? A mi követelésünk csak a gyakorlatilag már elismert jog kibővítése, és ez „jönni fog, mert jönnie kell“, s jönni fog is, mert az anyagi szükség parancsolólag ki fogja követelni és erőszakolni a törvényhozók- és kormányzóktól, valamint eddig is sok olyat „engedményeztek“, mit évtizedek előtt kono-

kul megtagadtak a szabadság, rend és jóllét indikálása ellenére.

Tekintetes Esküdszék és Sajtóbírótság!

A királyi alügyész vádbeszéde oly sötét, de egyszersmind oly csalfa képet tárt Önök képzelme elé azokról a veszedelmes törekvésekről, miknek mi állítólagos főfaktorai vagyunk, hogy el nem kerülhetem, miszerint fejtegetéseivel tüzetesebben ne foglalkozzam, jóllehet tudom, hogy érvelesem meddő szélességével Önök türelmét és jóindulatát kockáztatom. De szíves elnézésökre számítok, annyival inkább, mert e pör mikénti eldöntésétől nem csak az elvi harcz szabadsága, de a vádlottak személyes szabadsága is függ.

Elismerem, miként nem közönséges mindennapi sajtóperről van itt szó; de tagadom a t. alügyész úr felállítását, mintha itt az államhatalom csak két törvényszegővel állana szemközt; a vádbeszéden vörös fonalként áthuzódik az ügyész úrban lappangó tudat, miszerint a törvényszék sorompói előtt most két ellentétes társadalmi osztály képviselői állanak egymással szemközt: a hatalmon levő uralkodó birtokos osztály, képviselve kirendelt jogöre, az államügyész által, és az elnyomott, uralt birtoktalan osztály, képviselve két választott bizalmi férfia által. A vád éle nem annyira az egyes vádlott személyek ellen fordul, mint inkább az általuk védelmezett osztály jogkövetelési mozgalma ellen. Szomorú valóságról tanúskodik ennél fogva az alügyész úr azon beismerése is, hogy a mi peres közleményünk inteniói az alkotmányos élet keretén kívül mozognak — igenis „kivül“, mert az általunk képviselt osztály is az alkotmányos élet keretén kívül mozog, amennyiben az alkotmányos jogélvezetből ki van tagadva, politikai jogokkal nem bír s így aspirációi is az alkotmányos fórumokon kívül kell hogy szellőztessenek, — aspirá-

tiók, melyek az alkotmányos politikai jogok elnyerését veszik célba. Így a mai pörnek is van politikai jellege és iránya, — mert a mai pör megnyerésével az államhatalom alkotmányos fegyvert akar nyerni ezen aspirációk hivatalos elfojtására. A mi közleményünk csak formai ürügy, maga a vád pedig a socialistikus mozgalom ellen tervezett irtó háborúhoz rég keresett casus belli előfutárja. „A Kommunisták Riadója sokkal veszedelmesebb a politikai támadásoknál — úgymond az alügyész úr —, mert alapgondolatai mélyebben fekszenek. Csorba közleménye éppen azt támadja meg, ami évszázadok óta szent és sértetlen volt; azt támadja meg, ami az államéletnek éppen gyökerét képezi: a tulajdont, a jogot a közbiztonságot!” Ezen pár mondatban találja az alügyész úr leghatalmasabb fegyverét ellenünk, — szerintem e fegyver éle nagyon csorba, tompa és nem veszedelmes.

„Megtámadjuk a tulajdont!” Ezen vád, ily lakonikus formulázásban egy jogtudós bíróság elé hozva, szerintem — merő képtelenség; mert eddigelé sohasem tapasztaltam, hogy művelt esküdtek s művelt bírák előtt, művelt vádlottak ellenében a közvádló traditionális nyelvezettel élve, súlyosaknak feltüntetett vádakát a lakonismus szőszegény alakjaiba öltöztessen; definitiók gyanánt jelígeszerű szórőppentyűk felemlítésével eleget vél tenni a vád körülírása, indokolása s a vádlottak cselekményeire való alkalmazása tekintetében tartozó kötelezettségének. „Megtámadják a tulajdont”, — e frázist annyival kevésbbé értem, mert e frázisnak nincs foglalatja, nincs konkrét jelentősége, és szerfelett csodálkoznom, ha a tisztelt ügyész úr nem tudná, miszerint a „tulajdon”-fogalom nem absolut, hanem traditionalis, történelmi jogon sarkalló viszonylagos fogalom, mely megtámadhatás konkrét tárgyát nem képezheti. Mert valamint az istenká-

romlás jogilag nem büntethető, mivel valami nemlétezőnek káromlása által sérelmet nem okozhatunk, ép oly fikció a tulajdon-megtámadás miatti vádemelés, melynek hiányzik az abszolút fogalmi alap. — Ha a t. ügyész úr ezen vádjával azt akarta mondani, hogy megtámadjuk a tulajdon-alanyt, a tulajdonszemélyt, akkor megtagadom tőle a kereseti jogot, az esküdszéki sajtóbírószágtól pedig az illetékességet, mert a tulajdonszemélyek elleni vétségek elbírálása a fenyítőtörvényszék elé tartozik; — másrészt ha a t. ügyész úr azzal akart bennünket vádolni, hogy valamely tulajdon-tárgy ellen vétünk, akkor ez alapon is megtagadom úgy a kereseti jogot mint az illetőséget, mert a tulajdontárgyak elleni vétségek részint a fenyítő törvényszék, részint a magánjogi ügyeket elbíráló polgári bíróság elé tartoznak; — végre ha a t. ügyész úr az általunk állítólag megtámadott „tulajdon“ alatt a tulajdonalany és tulajdontárgy közötti viszonyt, a tulajdonjogot értené, ez esetben is szintén el nem ismerhetem a vádemelés jogosultságát, valamint az esküdszéki elbírálás illetőségét sem, mivel valamely jog vagy jogviszony szó- vagy írásbeli megtámadását anyagi törvényeink nem tiltják, nem is tilthatják, mert az a sajtótörvény 1-ső §-a értelmében törvényes joga minden polgárnak; másrészt pedig a jogokról s így a tulajdonjogról felmerülő különböző nézletek helyes vagy nemhelyes volta felett nem esküdszéki sajtóbírószágek vannak hivatva, mérvadólag itélni, de meg a királyi szabadalmazott tudományos egyetemi kar sem, legkevésbé pedig a — királyi ügyészség!

Minthogy tehát a tulajdonfogalmat konstituáló három elem: a tulajdonszemély, tulajdontárgy, tulajdonjog — egyikét sem tüntette ki a királyi ügyész úr, ennél fogva csak sejtelmem után indulok, ha felteszem, mintha nekünk a mai társadal-

mi szervezetnek a magántulajdonon alapuló jogrendje megváltoztatására irányzott törekvésünket akarná terhül felróvni és ezen eredményben igenis „megtámadjuk a tulajdont“, mert ezen jogrend mindnyájunkat kötelezi, anélkül hogy hozzájárulásunkat, helyeslésünket birja, az azt megállapító törvények a tulajdonoszemélyek által hozottak a nem-tulajdonosok kizárásával; eszerint mi sem természetesb, mi sem jogosultabb, mint hogy az ekként sérelmet szenvedő nem-tulajdonos osztály illetőleg annak védői és harcosai, a ránk erőszakolt igazságtalan jogrend megváltoztatására a szellemi harcz minden fegyverével törekesszünk. Emberi művet emberi erővel mindenkor és mindaddig lehet és kell is megváltoztatni, míg az emberek többsége érdekeinek legjobban meg fog felelni. Így a tulajdon-jogrend eddig is többféle metamorphosison ment át; de a „jogrend“ igazságtalan volta leginkább szembe szökő a földbirtok magántulajdonnak való konfiskálásánál: az összes földterület, mely az emberiség közös öröksége s melynek termékei szintén közös használatra rendelkezék, el lőn kobozva a rajta lakók kisebbsége által. Ezen kisebbség kisajátította a nagy többséget az őt természetjogilag megillető örökségi osztályrészéből, s műlegesen szerkesztett „jogtételek“ alapján felosztotta kobozmányát kisebb-nagyobb telkekre; a közös földbirtokból hol erőszakos foglalás, hol cselszövényes bitorlás útján szereztek maguknak magánbirtokot. A többség természeti örökségétől meg lett fosztva; a kommunisták feladata: a magán-tulajdon jogrendét gyökeresen megváltoztatni és az örökséget az emberiségnek revindikálni.

Ha már elméletileg, mint kimutattam, meg nem támadjuk a tulajdont, tényleg sem támadjuk meg, midőn a Népszavában hirdetjük: hogy „min-

den a mienk, az embereké, zsarnoki kény tagadni meré“; mert ezzel csak tényállást konstatalunk. Avagy a természet örök törvényeiben megvan-e az állapítva, hogy például hős Bendegúz vitéz nemzetsége és daliás ivadékai századiziglen magok élvezzék az őselődük által a néptömeg erejével elfoglalt sok mértföldnyi területek arany kálászeit, miket a gondviselő anyaföld mind a rajta létezőknek ajándékoz? Így a földtulajdon viszonyai Magyarorszáiban és Erdélyben a századok során át oda fejlődtek, hogy jelenleg a 15 millió népesség közül csak vagy egy hatod része: 2,500.000 ember képezi azok számát, kik a földbirtokot magántulajdonuknak vallják s termékeit kényük-kedvük szerint monopolizálják. De nem csak az ingatlan földbirtok, hanem a mozgó tőke is magánbirtokosok hatalmában van; s e hatalom korlátlan gyakorlása által nem csak a földbirtokot, hanem az anyagi művelődés összes eszközeit is mindinkább összehalmozzák s tömörítik a vagyonosabbak kezében. És hogy ez állapotok fentartathassanak, hogy a magántulajdon intézménye megőriztessék, s a magántulajdonosok egymásközi viszályai, úgy szintén hogy a tulajdonosok és nemtulajdonosok közt éppen a tulajdon miatt felmerülő viszályok kiegyenlittessenek, — e czélokra az állam az igazságügyi miniszterium czím alatt egy sokágú hatóságot szervezett, mely évente mintegy tíz millió forintba kerül; — és ezen a magántulajdon védelmére kiadott tíz millió forintnak megfelelő értékeket nem a birtokosok, hanem épen a nem-tulajdonosok állítják elő! Ily „igazságosságot“ von maga után a magántulajdon „államalkotó“ intézménye!

Az ügyész úr ezen állapotokat természetesenek és igazságosaknak tartja s ezt igazolva véli az által, hogy a jelen polgári törvények ezt az égbekiáltó igazságtalanságot szentesitik. Éppen az

a törekvésünk s minden emberbarát törekvésének kellene lennie, e zsarnok törvények megváltoztatását sürgetni. Ezzel korántsem az osztzkodásitant hirdetjük, mint az ügyész úr elég maliciosusan állítja rólunk; — igenis maliciosusan állítja, mert az államügyész komoly feladatával összeférhetlenek találom, hogy az útczai mendemondák szójárásait alkalmazza a vádlottak intentióinak jellemzésére. A mai korban ugyanis csak tudatlan és avatlan ember fogja ránk az osztzkodás szándékát; avatott és tanult ember pedig tudja, hogy a modern socialisták és kommunisták közül egy sem azonosította magát e tannal, hanem minden alkalommal visszautasította, sőt mi elsőkk lennénk, kik ily tanok hirdetőit körainkből kiutasítanók. Mit korábbi a tudatlanság homályában tévelygő századok férhaila tulajdon-felosztás kérdésében felállított hamis és téves jelszók kitüzése által vétettek, azt nekünk a tudományos korszakban felróni oktalanság. Hangoztattak ugyan minálunk is ilyen téves jelszókat a Bocskayak, Illésházyak, Rákóczyak, Martino vicsek korában (sőt az 1848/49-iki forradalom alatt is), de az akkori osztzkodó apostolokat a mostani tudományos kommunistákkal összetéveszteni nemtelen maliciositás.

Sem nem osztzkodni, sem a tulajdont általában eltörölni—de még a magántulajdont sem akarjuk eltörölni.

Az 1848-iki magyar törvényhozás eltörölte a hűbéri tulajdont s kiterjesztette a polgárságra is, — mi pedig a mostani polgári tulajdont ki akarjuk terjeszteni az összeségre a társadalmi tulajdon megalapításával. Ha a t. ügyész úr lakonikus phrásisával ez irányu törekvésünket a polgári esküdtek előtt osztzkodási velleitásoknak akarta gyanúsítani, akkor igen méltatlanul járt el; mert ha igaz is, hogy a polgári tulajdont megtámadjuk,

mivel ez intézmény az emberek egymás közti kizsákmányoláson alapuló osztályellentét kifejezése, melynek megszüntetését óhajtjuk, de ezen megtámadás nem az egyes polgárok tulajdona és vagyona ellen van intézve, hanem társadalmi küzdelem, mely a mai tőkehalmozás és a mai tulajdonkobbzás összes forrásaira, formáira és eszközeire terjeszkedik ki.

Magától értetik, hogy a mi támadásunk, a mi küzdelmünk nem lehet a szerzett tulajdon, az önmunkálkodás által keresett tulajdon ellen intézve, aminthogy éppen az önmunka által szerzett tulajdon élvezetét a szerzőnek biztosítani akarjuk, másrészt pedig igazságos termelési rend megalapításával megakadályozni akarjuk azt, hogy a nem-dolgozók élvezzék a dolgozók munkájövedelmét, mint ez most és már évezredek óta történik és mit a t. ügyész úr az „államélet gyökerének és alapjának“ nevezett. — De a mai kispolgárok és kispöldmivesek önszerzette tulajdonának megtámadása illetőleg eltörlése sem róvható reánk, mivel a nagybani termelés és általa a tömeges konkurrenczia amúgy is elnyomja és elfojtja a kisbirtokosok életerejét, míg végre az önállóság feltételei hiányában kicsiny tulajdonuk a nagybirtokosok ölébe esik, a volt kisbirtokosok pedig a nagybirtokosok proletár-béreseivé szegődni kénytelenek. A tőke mint társadalmi hatalom leigazza a munka természeti hatalmát; a mai bérmunkarendszernél fogva a munka nem szülhet birtokosának tulajdont, mert a birtokosoknak tőkét, azaz újabb tulajdont, kell teremtenie, mely megint csak úgy szaporodhatik, ha újabb birtoktalanok bérmunkáját kizsákmányolja — akár a mezőgazdaság, akár az ipartermelés vagy a pénzhitel terén. A modern

magántermelési mód nem egyéb, mint a munkajövedelem elsajátításának törvényesen rendszeresített szentesítése!

Ha a t. ügyész úr ezen állapotok gyökeres megváltoztatására irányzoti kommunisztikus törekvéseinket azzal identifikálja, hogy az állam létalapját és a szabadságot aláaknázzuk, akkor a tényállást hamisítja, mivel az általam felsorolt viszonyok nem az absztrakt áliameszme szükségszerű konkrét létföltételeit képezik, hanem igenis a mai kényszerállam, az osztályállam, a magántulajdonosok önalkototta specialis érdek-állam létföltételeit teszik. — Az általunk állítólag veszélyeztetett szabadság alatt nem az eszményi szabadságot lehet érteni, melynek üdvárasztó paradicsomáért a népek sóhaja epedez, hanem megint csak a tulajdonososztály szabadságát, mely abban áll, hogy a tulajdonos-osztály a vagyontalon osztályok munkaerejét szabadon kizsákmányolhassa, hogy a bér munka termékeivel szabadon kereskedhessen, szabadon adhasson-vehessen, szabadon csereberélhessen — ezt a „szabadságot“ félti tőlünk az örszemes államügyész úr!

A polgári osztályállamnak a néperő kizsákmányolását életfeltétele gyanánt elismert „szabadsága“ gyakorlásával és az államügyészségek által védett fentartásával oda jutottunk immár, hogy Magyarországon (Erdélylyel együtt) csak 2,486.265 földbirtokos létezik; e szám érthetőbbé válik, ha a birtokarányt idézem. Nem égbekiáltó igazságtalanság-e, hogy 231 tulajdonosnak összesen 3,930.000 hold földbirtoka van, melynek legkisebbike is nagyobb 10.000 holdnál, míg 2,348.110 tulajdonosnak együttvéve csak 15,027.889 hold birtoka van, melynek legnagyobbika a 30 holdat meg nem haladja s melynek terméséből tulajdonosa családjával meg sem is élhet; a többi földbirtok 132.729 közép

földbirtokosra, kik (30-tól 1000 holdig) együtt 13,400.000 holdat, és a 5195 nagyobb földbirtokosra esik, kik (1000-tól 10.000 holdig) összesen 14,240.000 holdat birnak. Ezen hivatalos adatok alapján konstatálhatom, hogy Magyarország és Erdély összes lakosságának csak egy igen csekély része, az az 138.155 tulajdonos monopolizálja a magyar társadalom 46,597.889 holdnyi földbirtokát!

A birtokviszonyok rendezésével való elégedetlenségünk okát legvilágosabban illusztrálja a statisztika, ha benne kutatjuk, kik birják nálunk a földtulajdont.

A magyar- és erdélyországi földtulajdonnak csak 20.3 százaléka, vagy $\frac{1}{5}$ része t. i. 9,434.631 hold képez köztulajdont, amennyiben 2,723.012 hold koronai és kincstári javak, 385.937 hold alapítványi javak és 6,325.682 hold városi és községi földtulajdon létezik; emellett fölemlíthetem még, hogy épen azon városok, melyek lakosságuk számarányához képest tetemes községi városi földtulajdont birnak, mint pld. Debreczen, Szabadka, Kecskemét, H.-M.-Vásárhely, Török-Szt.-Miklós, a lakosság is aránylag jobb módú a többieknel és kevesebb proletársága van. — Ellenben az ország többi négy ötöd-rész földtulajdona, t. i. 79.7%, azaz 37,163.258 hold, magánbirtokosok kezében van; a papok ugyanis, kik a földművelés fáradalmaiban személyesen épen semmi részt nem vesznek, 1,288,612 hold termését élvezik, az aristokrata családok hitbizományai 463.352 holdat zsákmányolnak ki, míg végre 35,411.294 hold egyéb nagy- és kis birtokosok kezében van. — Eltekintve a kistelkesektől, kik jobbadán maguk megművelik földjeiket, a többi mezőgazdasági munka Magyarországhoz és Erdélyben 1,332.059 béres, 1,314.292 napszámos és 14.860 gazdatiszt végzi. Ezen 2,661.211 főnyi munkaerő évente mintegy ezer kétszáz millió forint értékű

árút termel s ha ezeknek összes előállítási költségeit adóval együtt 900 millióval számítom, a 400 milliónyi maradvány sem a társadalom, sem pedig a tényleges földmivelők, hanem a föld magántulajdonosai birtokába megy át; a népesség többi millióinak pedig semmi egyéb nem esik osztályrészül a természet-adta közös földi örökségből, mint a munka veritéke, a „bilincs“, mert a henyélőké a „kincs“!

De az ipari tulajdon igazságtalan, mert aránytalan és természetlen viszonyai szintén küzdőterre hívják a kommunistákat; különösen azért, mert az iparvállalkozók ép úgy mint a földesurak magántulajdonban monopolizálják a munka-eszközöket, miáltal a bér munka-rendszerénél fogva az emberi munkaerőt kizsákmányolják tőke-gyűjtési célra, a halmozott tőkék pedig fokozottabb kizsákmányolásra képesítik. A magyar korona területein mintegy 291.091 önálló iparos magántulajdonban bírja az ipartermelés első anyagi feltételeit: a tőkét és a munkaeszközöket; azok 355.873 munkást és tisztet bérben tartanak, kik a munkaeszközökkel az árukat előállítják; a munka jövedelme pedig nem ezeknek, hanem annak jár, ki a tőke és munkaeszközök birtokosa.

Végre ha még felemlítem, miszerint a forgalmi eszközök, a vasutak, hajók, továbbá a természeti források, gyógyfürdők, bányák, sőt még a vizek tartalma (halászati jog!), a levegő szárnyasai és a vadállatok (vadászati jog!) is magántulajdon tárgyát képezik, — azt hiszem, eléggé kimutattam, hogy a mai jogrend egyrészt a természet adományainak élvezetét, másrészt a munka-eszközöket épúgy mint a munka jövedelmének legnagyobb részét a gazdagok javára elkobozta, a ter-

mészetet meg az emberi munkaerőt portéka gyanánt áruba bocsátja s így a társadalmi testet két részre hasítja: a vagyonos élvezőkre és a vagyontalan éhezőkre. Ily jogrend nem a civilizáció eszményi jogállamának, hanem az ókori barbár ököljog intézménye! . . .

A magántulajdon kérdésének észszerű és igazságos megoldása a megoldandó társadalmi kérdések nagy tömkelegében első helyen áll. A javak, a munkaterhek és az élvezetek észlelhető aránytalan mai felosztásának igazságtalansága az öröklött római jogban gyökerező modern magánjogban rejlik. Magunk is esztelenségnek nyilvánítjuk, hogy az összes létező magántulajdon társadalmi tulajdonná változtassék át, de a magánjog nem egyéb mint az erőszak, az anyagi ököljog kodifikációja. — Jóllehet századok óta nehezen megoldható kérdésnek tapasztaltatott az, vajjon a társadalmi és a magántulajdon közti határvonal hol vonandó; és csak az újabbkori kommunisták feleltek a tétellel: ott, hol a magánjog a közjóllétet aláaknázza az által, hogy az a munkajövedelemből az emberiség egy nagy rétegének tartozó osztályrészét ettől megtagadja. A társadalmi kommunistikus tulajdon határvonala ott húzassék, hol az valamely jogosult magánérdeket megsemmisítene. A magán- és társadalmi tulajdon-jogrend ekkénti rendezését pedig nem a közbéke és csend erőszakos megzavarására való lázítással akarjuk elérni, mint az ügyész úr ezt ránk fogni méltóztatik, hanem az eszélyes transzaktió útján. Vegyük például a vasútat, a melyeknek részvényei a vasút értékét képviselik és magántulajdont képeznek. A részvények értékének kifizetését a kormány magára vállalja, a mikor azt a közkincstár állása lehetővé teszi. Azalatt a vasútak az egész társadalom javára és rovására kezeltetnének. — Ezen eljárás elvi és tényleges jogosultsága

törvényeinkben et lön ismerve, midőn a vasutépítéshez szükségeltetett magántulajdonok, telkek, épületek stb. kisajátítottak, hogy a vasutépítő magántársulatok tulajdonába menjenek át; mert akkor a vasútak építését a közjöllét érdekében szükségesnek találták. De minthogy most tapasztaljuk, hogy a vasútak mint magántulajdon nem felelnek meg a közjöllétre nézve beléjük helyezett várakozásnak, tehát a kormány és törvényhozás immár magok is szükségesnek látják a kommunismus elvét fogadtatósítani, mely szerint a vasuti magántulajdont társadalmi illetőleg államtulajdonba veszik át. A különbség csak abban áll, hogy mi ezen elv gyakorlati érvényesítését a földre, bányákra, hajókra, fürdőkre, gyárakra és ipartelepekre is akarjuk kiterjeszteni.

A társadalmi tulajdon megalapítása által az államhatalom nem csak hathatósan fejleszthetné a társadalom minden rétegének jóllétét, hanem minden állampolgár közvetve a tulajdonos attributumait bírná és a teljes jogegyenlőség ezen előfeltételeinek birtokában a közös tulajdon jóvedelméből viszonylagos osztályrészét is bizton nyerné: a földtulajdon emelkedő értéke a társadalom előnyére lenne fentartva; az eddig oly mostoha gondviselésben részesült földmivelő osztályt az állam közvetlenül felkarolhatná; a tervszerű termelés tetemes előnyei arra képesítenék az államot, hogy az iparososztályt a szomszédállamokénál sokkal nagyobb munkajövedelemben részesíttethetné; az állam a földtulajdont községenként közös megmunkáltatásra, a gyárakat, ipartelepeket a szövetséges szaktársulatoknak közös tervszerű termelésre adhatna ki, — magától értetik, hogy állami előirányzat és ellenőrzés mellett; az állam a hajlékügy mai botrányos elhanyagolásának valamint a városok túlnépesedésének véget vethetne s elérhetné a lakhelyek

decentralisációját; a mezőgazdasági nép javított helyzete üdvösen visszahatna az iparosnép helyzetére, és viszont ezeknek jobb helyzete gyökeresen megszüntetné a cselédség mai rabszolgaságát, meghozván ennek a társadalmi felszabadulást s a gazdasági függetlenséget; az adókérdés pedig szükségkép radikális reformnak örvendhetne, s az állampolgárnak nemcsak léte biztosíthatnák, hanem a százféle jogcímen rajta erőszakot vevő adózaklatásoknak vége szakadna; az állam abba a rég követelt, mindig megígért, de soha el nem ért helyzetbe jutna, hogy az összeség valódi anyagi és erkölcsi kulturája emelésére hathatós intézkedéseket tehessen s így a társadalmi közczélt, a közös jólétet, az állam e legmagasabb feladatát, megközelítve, azt következetesen fejleszthetné.

Azokból, miket eddig a tulajdonról való nézetünk körvonalozásául elmondani szerencsém volt, a tisztelt esküdt urak azt a meggyőződést meríthetik, hogy az általunk képviselt kommunismus nagyon távol van olyan tanoktól, minőket pld. ezelőtt mintegy tíz évvel Asztalos és Madarász Félégyházán hirdettek; nem az osztozkodás, nem az erőszakos elsajátítás a mi célunk, nem lázadás az eszközünk, mert célunkat lázadás és forradalom nélkül is véljük elérhetni, habár tudjuk azt is, hogy amíg kizárólagosan csak a tulajdonos-osztály képviselői ülnek a törvényhozó-testület padjain, addig merő önámítás, reményleni, hogy a vagyontalan osztály állapota törvényhozásilag javíttatni s a népjogok érvényre jutni fognak. A parlamentaris jog gyakorlásának mai módszerénél fogva épügy mint a választási és törvényhozási jog következtében a vagyontalan millióknak sem politikai sem társadalomgazdasági helyzete egyelőre nem fog változhatni. A mai úgynevezett „parlamentaris kormányzás“ nem egyéb mint a különféle polgári pártok és

pártárnyalatoknak egymásközi versenyzése a hatalom gyeplői elnyerése végett. A győztes párt vagy frakció nem a társadalom közös jóllétét, hanem saját érdekeit és céljait tartja szem előtt. A pártkormány a politikát „geschäft” gyanánt űzi; a reaktionáriusok és konservatívok kizsákmányolják hatalmukat a dynasztia s a királyi udvar fénye és kétes népboldogító céljaira; a liberálisok ellenben dynastikus pártfogás mellett a tőkegyűjtő nagypolgárság önző érdekeit fejlesztik a dolgozó nép rovására s politikájuknak nem is lehet egyéb eredménye mint depravatio, elszegényedés és rombolás. mert leginkább az ő soraikban leljük a spekulánsokat, börzelovagokat, bukott nemeseket és mágnessokat, papokat, a vasuti királyokat, a gyárkérményes bárókat, királyi hivatalnokokat; köztők tanyáznak mind azok az enyves markuk és mázos jelleműek, az élősdiek, kiknek piszkos önhaszonlesésükön és zsarnok fenhéjazó göggyükön kívül nincs sem elvök, sem lelkek, sem öntiszteltetők, sem néptiszteltetők: kiknek csak egy a törekvésük, t. i. a férfiatlan mamelukság után az ország konyhájából járó konczokat háborítlanul fölszededetni... de nincs köztők munkásképviseelő, de még egyetlen egy nyílt és őszinte munkásbarát sem! A törvényhozó-testületek ekkénti összetétele nem nyújt kilátást arra nézve, hogy egyhamar a magánosok, családok és osztályok kiváltságai helyett a néptöbbség érdeke legyen döntő a törvényhozó-testületekben. Nyíltan bevallja ezt maga a birtokos osztály sajtója. Így emlékszem, hogy az osztrák-magyar kapitalisták főközlönye, a bécsi „Neue freie Presse”, a parisi Commune agyonfojtásakor a következőket írta: „Bevor eine gesittete Gesellschaft sich der Proletarier-Diktatur unterwirft, wird sie lieber auf jede Freiheit verzichten”. ami annyit tesz: hogy mielőtt a birtokososztály megengedné, hogy

a nép többségének érdeke mérvadó legyen a társadalomban, inkább megsemmisítené az alkotmányt s ágyúval és szuronyal, börtönnel és bitófával fogna kormányozni. Hogy ez ostromállapot eshetőségeit kikerüljük, hogy e barbár s végzetes osztályharczra mi ne szolgáltatassuk az ürügyet, azért követeljük az egyetemes választási jogot, melynek gyakorlása által valódi népképviselők is választatnának, kik nemcsak saját személyes érdeköket, vagy legjobb esetben egyes társadalmi osztályokét, hanem a társadalom valamennyi osztálya érdekeit képviselnék és hordanák szívükön. Majd ha a hamisíttatlan és hamisíthatatlan népakarat maga alkotja törvényeit, akkor, t. ügyész úr, „a javakért, miket létrehozunk, szent jogainktól nem foszt meg a gaz, s nem a bitangé lesz mind ami kincs s nekünk munkásoknak a bilincs; ámde nem is lenne irgalom néki, ki akkor tiprani merné szent jogainkat, a faja is kiveszne, mert esküszünk, hogy a nép kiírtaná a gatz!“

Tisztelt Esküdtszék!

A milyen alaptalannak és indokolatlannak bizonyult a királyi ügyésznek a tulajdon és jogrend miatti vádja, szintolyan alaptalan és indokolatlan azon további vádja, mely szerint mi a rend és közbiztonság ellen lázítottunk volna. Minthogy a t. ügyész úr vádja e részében is kápráztatási czélzattal a lakonismus iránti hajlamainak engedett, beérván azzal, hogy bennünket egy hatalmas phrassissal mint rendháborítókat és közbiztonságveszélyeztetőket bélyegezzen, anélkül hogy egyúttal kifejtette volna, mit ért ő a „rend“ és „közbiztonság“ fogalmai alatt: vajjon e fogalmak alá a társadalmi együttlét elméleti rendjét és ennek biztonságát vagy a társadalmi egyedek egymás közti tényleges jogviszonyainak rendjét subsumálta-e, — minthogy a t. ügyész úr e súlyosaknak feltüntetett

vádakat is mintegy meggondolatlan felületességgel, sőt mondhatnám könnyelműséggel s minden tüzetesebb értelmezés és okadatolás nélkül emelte: ennél fogva védekezésben is csak azon feltevésből indulhatok ki, hogy a királyi ügyész úr a „rend“ és „közbiztonság“ alatt a mai ügynevezett társadalmi rendet s a tényleges társadalmi szervezet biztonságát értette, amennyiben azt tartja, hogy a mai társadalmi rendnek megvannak mindazon attribútumai, mik a rend fogalma alá foglalhatók, hogy tehát a socialis intézmények úgy az egyesre mint az összeségre nézve észszerűen, igazságosan, tervszerűen vannak „rendezve“, úgy hogy az emberek boldogsága a mai rend által a közcélnek megfelelően biztosítva volnának, s aki e rend zavarására izgat vagy lázít, az a társadalom jóllétét veszélyezteti, bizonytalanná teszi, s e vétsége miatt bűnhődni tartozik.

Ezen felfogás ellenében bátran mondhatom, mikép sem a Kommunisták Riadója sem egyéb nyilvános cselekvésünk által „fennálló rend“ ellen sem nem lázítottunk, sem nem lázíthattunk, abból az egyszerű okból, mivel Magyarországon olyan társadalmi rend nem létezik, a milyen miatt a királyi ügyész úr bennünket perbe foghat vagy a milyent ő létezőnek képzel. Mert az az állapot, melyet ő társadalmi törvényes rendnek és közbiztonságnak nevez, amennyiben az a törvényes intézkedések folyománya, nem egyéb mint a törvényesített anarchia! A mai „társadalmi rend“ a mindnyájunknak egymás elleni harcának törvényes szabadalmazása, vagyis — mint lucas a non lucendo — a legfőbb rendetlenség eredménye! Sem a társadalmi közös jóllét célját eredményező intézmények nincsenek észszerűen, igazságosan, tervszerűen rendezve, de a fennálló „törvényes rend“ mellett még az egyedek és családok létjoga

sincs biztosítva. Ezen átkos „jogállapot“ zürzavarát nem csak észlelhetjük, de é r z i is azt naponként a társadalom nagyja és apraja, gazdaga és szegénye, uralója és uraltja. Ennélfogva a kir. ügyészségnek ebbeli vádja teljesen alaptalan, mert a mi nem létezik, a mi nincs, az ellen nem is lehet lázítani, azt nem is lehet sem felforgatni, sem veszélyeztetni.

Avagy lehet-e az államképviselő részéről az általunk felforgatandó rend és közbiztonságról hallott phathetikus szónoklata ellenében lesújtóbb czáfolatot még képzelni is, ha konstátálom, hogy még maga az igazságügyi ministerium közvetlen kormányzása és ellenőrzése alatt álló s katonai pánczéllal körülvett intézetekben, hol a bennlakók minden mozdulatát éjjel-nappal Argus-szemmel megfigyelik, — még ily intézetekben az is lehetséges, hogy emberek éveken át tuczat számra meggyilkoltatnak?! Ilyen megrendítő, csaknem hihetetlen eset pedig megtörtént ezelőtt vagy 9—10 évvel a váczai országos fegyházban, hol a vagyonos fegyenczek nagy száma néhány összeesküdött csaló, sikkasztó és csempész által méreggel meggyilkoltatott — ugyanazon államfegyházban, hová a kegyelmes főügyészség bennünket is pár évre beszállásoltatni óhajtana.... E vérdermesztő büntény épen akkor került napfényre, midőn én s még néhány társam fölségárulás és hűtlenség vádja alatt ugyanott vizsgálati fogságban voltunk, — és elképzelhetik Önök, uraim, mennyire lázadt föl bennünk az igazságérzet, midőn láttuk, hogy az összeesküdött gyilkosok ellen az elővizsgálat után nem csak hogy bünfenyítő eljárás nem indítatott, de a tényállás és az elővizsgálati akták még fel sem is terjesztettek az igazságügyiministeriumnak!... Uraim, nem szólok többet ez esetről, csak azt mondom: oly országban s oly kormányzat alatt, ahol ily büntények megtorlatlanul

és a hivatalos közegek által önhatálmilag palástolva megtörténhetnek — ily országban s ily kormányzat alatt „rend“ és „közbiztonság“ nem létezik, csak szemfényvesztő frázis, kivált ha királyi közvádlo hangoztatja — a „lázító“ kommunisták ellen...

Ha a dolgok tényleges állását, a „törvényes rend“ anyagi alapját tekintjük, az emberiség üdvéért lelkesülő szív undorral fordul el azon rémletes látománytól, melyet nekünk a modern társadalmi élet rendjének és az emberek „létfjogi biztosítékai“-nak képe nyujt!

Magyarországnak tudvalevőleg 15 millió népessége van; ezek közt van mintegy 100.000 gazdag, kiknek a mai jogállapot a képzelhető legjobb rendnek tetszik; azután 1,500.000 jó módú, kik úgy az egyéni mint a társadalmi helyzetet tűrhetőnek mondják; s végre van tizenhárom millió és négy száz ezer szegény! A százezer gazdagnak több a vagyona mint a tizenhárom milliónak együttvéve; úgy szólva mindent birnak, mert a jómóduak csak keveset, a szegények pedig semmitsem birnak munkaerejükön kívül, melylyel élet-hossziglan keservesen keresik mindennapi kenyérüket. Mily szívdermesztő igazságtalanság rejlik e számárányokban! Ilyenek az anyagi jóllét alapjai! Míg a gazdagok vagyonuknál fogva kicsapongó fényűzésben és munka nélkül henyélhetnek, magasztalva a mai „fönséges társadalmi rendet“, addig a szegények minden gyönyör és élvezet nélkül a gazdagok boldogságának növelésére éjjel-nappal munkával kínlódnak, csak hogy éhen ne haljanak családjukkal. De minő tünetekben jelenkezik a társadalom ekkénti „rendezése“ a közéletben? Csak néhányat akarok közülök fölemlíteni.

Az éhínség az országnak majdnem mindegyik megyéjében borzasztóan pusztítja a népességet. Igaz, a föld az idén megtagadta tőlünk a

kenyeret; de a rosz aratás százezernyi kisbirtokost koldosbotra juttatott, mert magántulajdona jövedelméből nem tud megélni, a munkaügy pedig nincsen államilag szervezve. A csekély termést összevásárolják a börze tőkés leventéi, elrakják hambárok- és közraktárakba, sőt magánépületekbe és emeleti lakásokba, s a termelők inséges helyzete kizsákmányolásával ekként potom áron kicsikart gabonakészletet addig tartják halomban, míg nagy profittal túladhathatnak rajta, azaz: míg az éhhalállal küzdő népnek rémitően felcsigázott áron eladhatják. Csak tényt konstatálok, a midőn megemlítem, hogy épen e napokban valamely pesti sugáruti palotában egy emeleti terem leszakadt a benne elhelyezett búzamennyiség súlya alatt! — Vajjon ezen körülmények a társadalmi „rend“ alkatrészeihez tartoznak-e, mi ellen ne volna szabad lázítani — olyan „rend“-e ez, mely ellen az emberben az igazságérzetnek nem szabad felháborodnia? Avagy azt követelné-e tőlünk az államügyész, hogy ezt a „rendet“ még dicsőítsük és magasztaljuk? Vajjon a tényleges viszonyok igazolják-e az ügyész úr állítását, hogy létezik nálunk „közbiztonság“, nálunk, hol ma azt sem tudom, vajjon lesz-e holnap enni valóm, ha a „munkaadók“ nem akarnák munkaerőmet igénybe venni?

Egész társadalmunk a gazdagok kapitalistikus kizsákmányolásának hallatlan nyomása alatt nyög; a függetlenségét sóvárgó Magyarország a Rothschild-Wodianerék gyarmatává süllyedt; a lakoságnak több mint három negyedrésze el van rongyosodva és éhséggel küzdöklik, a kormány pedig, mely az adócsavart kegytelenül kezelteti, csakhogy a királyi udvar fényüzését s a katonatartás sok milliónyi költségeit fedezhesse, még alamizsnával sem tengetheti mind a végingéggel küzdökliket. Az ország segélyforrásai kimerültek, az országnak nincs

termelése, a kereskedők pedig — mint mondtam, — a készletben levő vagy az inséges földművelők kényszerhelyzetétől kiszarolt élelmiszereket a legvakmerőbb spekuláció céljából magukhoz ragadták; gazdagságuk nőttön-nő, míg a termelő munkaerő az általános pangás következtében szünetelni s koplálva lézengeni kényszerül. — Avagy ezen viszonyok is a „törvényes rend“ szükségszerű kellékeihez tartoznak-e, mik ellen a felszólamlás és ostromlás azonos a lázítással?

A nálunk annyira féltett „jómódú“ középosztály is rohamosan a pusztulás örvénye felé tolong; versenyképtelenségéből folyó gazdasági kényszerhelyzete természetszerűleg magával hozza birtoka felszívattatását a nagyobb birtokos versenyképessége által vagy a magánhitelezők és hitelintézetek uzsoráskodása által. Az insolventiák és vagyonbukások sorozata napról-napra aránytalanul hatványozódik. Az éhhalálnak martalékul átengedett úgynevezett utczai proletárság az „önsegély“ eszközeihez nyul: veszélyezteti az „idegen tulajdon“ biztonságát. Az egész országban az állami fegyverintézetek, a törvényszéki fogdák, a községi és rendőrségi „tetűvárok“ majd kivétel nélkül telvék, sőt zsúfoltak; úgy szintén a köz- és magánkórházak. A közegészségi viszonyok a lehető legrosszabbak, részint élelmi nélkülözések és rossz tápanyagok élvezése, részint élelmiszerek hiányos szállítása miatt; a gabona-árak a mult termés óta majdnem 100 percenttel felcsigáztattak, míg a munkabérek ugyanazon időtartam alatt 15—25—50 percenttel lejjebb szállítottak; a városokban a kínálkozó munkakéz sokasága egyre nő, míg az inség a vidékről a bukott földművelők proletár-karavánjait a városokba szorítja, hol az amúgy is csekély napszámot csökkentik. Ezer meg ezer foglalkozás nélküli munkaerő faluról-falura összebarangolja az országot, kenyeret és munkát

koldulva; kiéhezett csoportok a természet ösztö-
nének engedve ott vesznek, ragadnak, ahol vala-
mit találnak — mitsem törődve azzal, mit mondanak
hozzá a tekintetes államügyész urak —; mindenütt a
megélhetés feltételeit pusztulóban, a hatóságokat
s a kormányt a tehetetlenség pamlagain látva, az
egészen vagy félig tönkre jutott középosztály sok
ezernyi tagja itt hagyja hazáját, mert a mai társa-
dalmi „rend“ mellett „nem leli honját a hazában“,
kivándorolnak s átengedik a királyi ügyész urak-
nak, hogy azokat üldözzék, kik ezen „rend“ gyalá-
zatos háttérét az ész szövéténekével megvilágítani
merészkednek; — az önfentartási ösztön kicsiny-
nél-nagynál a legközelebb fekvő eszközök igénybe-
vételére utal, mert az „állam“-nak csak a királyi
udvar s a birtokos intelligencia érdekét tartja méltó-
nak védelmére, míg az ország millióit átengedi a
véletlen, a vakeset, az önsegély gondviselésére....
Avagy ily helyzetben is közbiztonságot lát a ki-
rályi ügyészség, mely „közbiztonságot“ a kommu-
nisták irományaikkal veszélyeztetnek? Vagy kell-e
ily ténylegesen lázító viszonyokhoz még szóbeli
vagy írásbeli lázítás?

Az ország társadalmi és gazdasági
viszonyai kétségbeesztők! A pénzügyi vál-
ság napról-napra aggasztóbb. Megyék, városok és
falvak, állam és nép, elszegényednek. kiszivattyú-
ztatnak, hogy a dynastia s aristokratia nagyhatal-
massági aspirációinak adózzanak, mint ezt legujabban
a boszniai kaland mutatja; az állami javak egy-
másután elfecséreltetnek, hivatalok, méltóságok és
— rendjelek legtöbbet-ígérőknek adományoztatnak,
a legfőbb állami tisztségek s befolyásuk arra hasz-
náltatnak, hogy a kormányzók vagyoniilag megron-
gált pajtásai megszédhessék magokat; állami szer-
ződéseknél a kormány közegei gseftelgetnek s bot-
rányos önhaszonlesések az állam tekintélyével pa-

lástoltatik; hirhedt uzsorások magyar nemesi oklevelekkel tüntettetnek ki, kik aztán szédelgős jogcizmek alatt választási megvesztegetésekre tőkéket csúsztatnak kormánypárti kedvenczek előnyére; állami és közhivatalnokok nem ritkán meglopják a gondviselésükre bízott pénztárakat; állami birtokok bérbeadtnak olyanoknak, kik vagy a királyi udvarnak vagy a kormányembereknek valami „jó szolgálatot“ tettek, amiért a bérösszegekkel haláluk órájáig adósak maradhatnak; a szegényektől pár garas adóhátralék miatt exequáltatják utolsó párnájukat, míg a dúsgazdag mágnás vagy kormánypárti Nábob, ki a „kenőcs“ csúsztató tulajdonságait ismeri, évekig hátralékot hátraléokra halmoz, míg azt végre — elengedik; nincs hét, mely öngyilkosságok, defraudatiók, csalások, elillanások hírét ne hozná oly férfiakról, kik addig vagy a törvényhozás, vagy állami, megyei és városi hivatalok, köz- és magánintézetek, gyárosok vagy nagy családok dísze virága gyanánt szerepeltek; ismert nagyúri zsványok előtt még a rend és közbiztonság hitesei hátgörnyeszéssel süvegelnek; míg a nagybani tolvajok gáztetteit „szokásos spekuláció“-nak keresztelik s a nagyságos vagy méltóságos zsványt felelősségre sem vonják, addig a szegény socialista munkás embert, ki egy gorombáskodó drabantot szerényen útjából taszít, félévi börtönre ítélik; — szóval: az egész közigazgatási szerkezet a legrútabb anarchia undorító torzképeit tárja elénk. Vajjon ezt a zulu-kafferi „rendet“ mi okoztuk-e, avagy a Kommunisták Riadója képes-e, ezt a „rendet“ felforgatni? Nem kellene-e inkább óhajtánunk, hogy e zúrós „rend“ mentől előbb eltöröltessék? A t. államügyész úr bizonyára azt válaszolja, hogy sehol a világon tökéletes emberi mű nem létezik, s hogy a mai társadalmi rend is egyre javíttatik s kinövései ellen intézkedések tétetnek. Igen ám, de csak ott s

a mennyiben a rendetlenség kinövései a kiváltságolt úri osztályokat sujtják.

Arról, hogy a mai anarchiának főokait: az osztályuralmat s vele a bér munkarendszert, mint a gazt gyökerestől kiirtani kellene, nehogy az anarchia felburjánozhassék, — erről az államügyészségeket mozgósító királyi kormány még álmodni sem mer.

Azt mondja a t. királyi ügyész, hogy az általunk irodalmilag megtámadt mai jogrendet nem a zsarnokság, hanem a törvény állapította meg, s ezzel nagyot vélt mondani. Amellett elfeledte, hogy a vagyontalanok előnyére egyetlenegy lényeges alkotmányos törvény sem létezik, sőt ellenkezőleg: a legtermészetibb jogok gyakorlása, — mire emberi törvényt hozni maga már zsarnokság, — súlyos büntetések terhe alatt tilos. Ha pl. sérelmeinket és panaszainkat megbeszéljük vagy nyíltan kimondjuk — ez izgatás, lázítás; ha magunk közt megbeszéljük és megvitatjuk a sorsunk tartós javítására célzó módozatokat — ez összeesküvés; ha nyomorítóink és zsarnokaink rajtunk elkövetett gáztetteit nyilvánosságra hozzuk — ez becsületsértés; ha valaki a zugligetben egy szabadon álló fáról egy almát szed — ez lopás; még a földön sem szabad mindenütt járni — mert ez tulajdonsértés; ha az éhezők alamizsnát mennek kéregetni — ez kóborlás, csavargás: — ilyenek a szegények törvényei... Az „urak“ törvényeiről, azt hiszem, mai beszédemben már eleget szóltam.

Azt is hangsúlyozta a kir. ügyész úr, hogy annál károsabb eredményüvé válhatnak a mi állítólagos lázításaink, ha „a tudatlan alsóbb néposztályokhoz vannak intézve“, mert fölkeltik bennök az elégedetlenséget. E váddal implicite beismeri az ügyész úr, hogy az elégedetlenség föltételei már megvannak a népben, csak helyzete felis-

merésére kell hozni azt. De kérдем, vajjon lehetséges-e a népet elégedetlenségre lázítani ott, hol a nép önmegelégedett állapotnak örvend? Lehet-e oly emberekre rábeszélni, hogy inségben sínlódnak, kik semmiben hiányt nem szenvednek? Boldogokkal lehet-e elhitetni, hogy boldogtalanok? Bezzeg az efféle demagogok roszul járnának, mert kikapoznának! — És eltekintve az alsóbb néposztályok valóban sanyarú helyzetétől, — vajjon a felsőbb. a polgári osztály mondhatja-e magáról, hogy meg van elégedve a dolgok mostani helyzetével? Nem olvasunk-e naponta polgári napilapokban, mint keseregnek a kereskedők, a gyárosok, az ügyvédek, a hivatalnokok, az írók, az orvosok, a földesurak a viszonyok mostohaságáról, az adók szörnyű nyomásáról, a forgalom és hitel csökkenéséről, az iparkonkurrenzia válságairól, a közbiztonság megbízhatlanságáról stb., stb.? Csakhogy a polgári osztály nem veszi észre, vagy nem akarja felismerni, hogy ezen elégedetlenségét szülte válságos helyzet okai éppen a polgári osztály egyeduradalmának folyományai. — Ha tehát úgy az alsóbb mint a felsőbb osztályoknak van oka az elégedetlenségre — miért rója fel a kir. ügyész úr nekünk e veszedelmes jelenségeket, kik azokat nem okoztuk? A felső és legfelső körök pedig, kik a mi rovásunkra teljes boldogságban élnek világukat, bizonyára nem fogják magukat általunk elégedetlenségre lázítani

A valódi, a tiszta etikára alapított természetes, észszerű jogrend és közbiztonság, a minőt mi a kommunistikus társadalomtól reménylünk s mely az egész emberiségre alkalmazható, oly alapelvekre kell hogy fektettség, melyeknél fogva az emberiség társadalmi rendje és közbiztonsága akként szerveztetik, hogy ne legyen senkinek se joga, se lehetősége bővelkedni és dőzsölni, ha

mások szűkölködnek és éheznek; ne legyen senkinek joga a szükségesnél több ételre, ha testvére éhhalállal küzd; ne legyen senkinek joga palotában lakni, míg vannak boldogtalanok, kiknek csak földüregek vagy börtönök jutnak hajlék gyanánt.

— Ily szervezetű társadalomban aztán lesz joga az államhatalomnak rendről és közbiztonságról szólni, — a mai anarchikus zűrzavarról azt állítani nincs még erkölcsi joga sem!

Tisztelt Esküdtszék!

Nyiltan és tartalék nélkül elmondtam észrevételeimet a kommunisztikus lázításnak minősített vádakra; nyilatkozataim őszinteségével meggyőzni véltem önöket arról, hogy a szabad sajtó harcza koránsem erőszakos rendbontás avagy a közbátorság veszélyeztetése. Egy szabad nép, mely véleményének nyílt kifejezést adhat, nem hajlandó erőszakoskodásokra; ellenben egy társadalom, melyben a vélemény- és akaratnyilvánítás szabadságát megszorítják vagy államügyészileg üldözik, oly gőzkazánhoz hasonlít, mely zárt szelentyűkkel működik, — ilyen gőzkazánnál a szétrobbanás csak idő kérdése Es épen a társadalom szétrobbantása, a társadalmi forradalom az, mitől a közvádoló ügyészség leginkább rettegni látszik; de nem veszi észre, hogy épen a szabad sajtó képezi e társadalmi kazán mentő s vészháritó szelentyűjét; a sajtó elnémitása csak sietteti a felrobbanást. A társadalmi forradalmat nem mi csináljuk, megvan annak gyúanyagja már bőven egész Európában; a tömeges éhinség meg az ethikai fogalmaknak az uralkodó osztály által országszerte műlegesen szított és kizsákmányolt anarchiája — maga e két jelenség következményei az egyetemes világhelyzetet annyira vészterhessé alakították, hogy előbb-utóbb a társadalom alapjaiban szörnyű átalakulást fognak előidézni; az uralgó anarchia nem

maradhat állandó, arról gondoskodnak a magában a társadalmi mozgalmokban rejlő természeti törvények.

És éppen ettől a bekövetkezendő szörnyű ítélet napjától retteg az államügyész úr, midőn jelenbeni működésünket „csirájában elfojtandónak“ véli, hogy j ö v ő b e n „kárhozatos gyümölcsöket ne teremhesse-nek“. Igen ám — ha elismerem is, hogy a mai törvényhozók s a mai államtudomány a mai intézmények őrei gyanánt rendelték ki államhatóságaikat — de én megtagadom a mai kormánytól és közegeitől azt a jogot, hogy bűnvádi eljárást indítsanak ellenem oly cselekmény miatt, mely csak bizonytalan j ö v ő b e n eredményezhetne tényleges bűnesetet. Emberi bíráknak nem lehet, nem szabad maguknak isteni gondviselészerű hatalmat arrogálni; a papi és bibliai „mindenható isteni gondviselés“ nevezet alatt e földön csak a mindenható népakarat érthető; csak azon nemzedék indíthat megtorló keresetet ellenem, mely nemzedéknek jóllétét tudva és akarva károsítottam. Azért hát a mai államhatalom providentialis jogot bitorolt magának, ha netalán j ö v e n d ő eseményekért engem ma felelősségre akar vonatni. — Ha a hatalom kezelői csakugyan „ártalmatlanokká“ akarják tenni elvi küzdelmeinket, tessék elveink állított „alaptalanságát“ szintén a sajtó útján megczáfolni, — de ez a feladat rájuk nézve bezzeg a „circuli quadratura“ lenne.

Hogy a hatalmon levő bölcsek „providentiája“ a szabadság és kultúra kérdéseiben különben is mindig hamis és megbízhatatlan volt, láthatjuk Kossuth Lajos Országgyűlési Tudósításaiban is, melyekben konstatáltatik, hogy a vaskalapos bölcsek a konzervatív Széchenyi Istvánt még a kolera-zendülésekért is tették felelőssé és gyakorlati elveit „az országban elterjedő valóságos pestis“-nek denuncziáltak, óva intvén „azoknak elébb-utóbb bekövetkezendő szomorú következményeire“ ugyanazon elveket veszé-

lyeseknek denuncziálták, miket a mai nemzedék most, egy fél évszázad múlva, a magyar kultúra megváltó elvei gyanánt szokás elismerni.

Az általam ma felhozottak méltánylását remélve, kérem a tisztelt esküdt urakat, mondják ki egyhangulag a „nem-vétkes“-t! Önök a Nép ő Felsége nevében ítélnék!

A királyi ügyész válasza.

Dr. Bökk János kir. ügyész válaszában kiemeli, hogy mindazok, miket védő a kommunizmus elméletéről mondott, ide nem tartoznak. Az egy köd, mely által a tudatlan munkások félrevezettetnek. Hogy mi benne a tényleg, megmutatta Páris rombolása. Petőfi költeményei a forradalomban irattak, holt költő művei és veszélytelenek, mert sokkal mélyebb a magyar nép hűsége fejedelméhez, hogy sem az elleni lázítás eredményétől tartani és ily költeményeket üldözni vagy tiltani kellene. Ellenben a munkások izgatása veszedelmessé válhatik, ha nem is most, úgy a jövőben, ha netalán Magyarország is egykor mint Franciaország 1871-ben a halál zsákmánya lenne. Azon kérdésére védő úrnak, minő jog és ki joga sértetik a költeményben, azt feleli, hogy az veszélyes támadást tartalmaz az állam alapjai, a jog fejlődése ellen. Az állam keletkezési alapja a tulajdon; a költemény kommunizmus a rablás. Ez ellen ótalmat vár az esküdtszéktől. Kéri vádlott elítélését.

A védő ügyvéd viszonzválasza.

Dr. Dell'Adami Rezső ügyvéd viszonzválaszában természetesnek találja, hogy az ügyész szerint nem tartozik ide semmi, mint vádlott elítélése, mire az ügyész indokot talál még — Páris

rombolásában is! Az ügyész köd-elmélete nem világalkotó mint La Place-é; a történet megczáfolja hitét: az államok kezdetleges állapotában a köztulajdon a szabály. Az olvasni nem tudó munkások, kik e verseket nem értik, miattuk nem fognak fellázadni; a távol veszély miatt most büntetni, az inquisitio terrorismusa volna. Ha a veszély csak népünk halálakor állhat be, akkor nagyon közönyös lehet reánk nézve. Az ügyész érvelése Petőfi költeményei tekintetében sajtószzerű: azt hiszi-e ő, hogy a magántulajdonhoz kevésbé hű népünk, mint fejedelméhez, ki ellen egyszer háborúlt viselt? hogy könnyebb a fellázítás a tulajdon ellen, mely „oly mélyen gyökerezik“ a társadalom jelen szervezetében? E hitet nem lehet osztani.

Jelen költemény nem sért semmit; az ügyész új sérelmi tárgyat fedezett fel: a jogfejlődést. Hogy ezt megsértetni, hogy az büntett tárgya lehetne, a büntető jogban eddig ismeretlen volt. Reméli, hogy ezentúl is az marad. Az esküdtek tudják, hogy vádlott hatalma ártani annyi, mint tehetsége, tolla: meggyőződhettek beszédéből, vajjon oly veszélyes egyén-e, a kit az ország békéjének fentartása végett egy évre bebörtönözni kellene? Szigorú jogot és törvényalkalmazást kér. Lehetetlen, hogy művelt ember e verseknek lázító erőt tulajdonítson, és nem is állíttatott, hogy tetteleg bárkire így hatottak volna. Kéri vádlott felmentését.

Az esküdtszéki verdiktum és a bírósági ítélet.

Elnök Kriszt János ezután röviden összegezi a tárgyalás folyamatát és az esküdtek elé a következő kérdéseket terjeszti:

I. A Népszava című lapban megjelent: „A kommunisták riadója“ című vers képezi-e a közbéke

és rend erőszakos megzavarására való lázítás sajtóvétségét, igen vagy nem?

II. Csorba Géza szerzője-e az inkriminált közleménynek?

III. Vétkes-e Csorba Géza az első kérdésben körülírt sajtóvétségben, igen vagy nem?

Az esküdtek erre a mellékterembe visszavonulnak. Hosszas, majd fél órai tanácskozás után visszatérve, Dr. Friedmann Bernát, az esküdtek magok választotta elnöke, kihirdeti a következő eredményt: Az esküdtszék felelt:

az első kérdésre öt igen- hét nemmel;

a másodikra egyhangulag igennel;

a harmadik kérdésre négy igen és nyolcz nemmel.

A vádlottnak jelenvolt elvtársai és a közönség legnagyobb része ezen verdiktumot hangos „Eljen!” kiáltásokkal üdvözölték.

A bíróság rövid tanácskozás után az elnök Kriszt János a bírósági ítéletet hirdeti ki: Vádlott Csorba Géza az esküdtszéki szavazat alapján a vád alól felmentetett; Külföldi Viktor ellen pedig a további eljárás megszüntetik. Az ügyészség köteles, Csorba Géza részére 80 frt. perköltséget, Külföldi Viktor részére 24 frt. munkamulasztási kárpótlást, a kincstár részére pedig előlegezett 94 frt. 38 kr. költségeket fizetni.

A felek közül egyik sem jelentett be semmi ségi panaszt.

A „budapesti kommunista-pör” kiadási költségei fedezésére adományoztak:

Mallár István 1 frt., Arlett István 1 frt., Varga Sándor 50 kr., Jónás Ferencz 3 frt., Fráler József 1 frt. 50 kr., Rátz Lajos 7 frt., Petráczi István 2 frt. 50 kr., Cseh Sándor 1 frt., Békes Elek 3 frt., Ujváry Adolf 50 kr., Németh János 50 kr., Spitz Mór 30 kr., Szegedi János 30 kr., Schmid János 75 kr., Balogh László 50 kr.,

Pocsai Lajos 25 kr., Váczi Nándor, Skultéty J., Suszter, Bedő
Ferencz 1 frt. 20 kr., Szeletky 10 kr., Horecsányi 10 kr., Suszter
János 50 kr., Horváth János 20 kr., Külföldiné Luiza 5 frt., Csorba
Géza 2 frt., Kátser Flórent 50 kr., Kis Márton 25 kr., Csák
Kálmán 3 frt. 50 kr., Domián Gáspár és társai 2 frt., Klein Ignác
50 kr., Petrovics 10 kr., Vilbrand Lajos 50 kr., Nyúl Pál 20 kr.,
Udvardy József 20 kr., Schrodtt Lajos és társai (Aradon) 80 kr.,
Külföldi Viktor 150 frt.

DE BALLACI GÉZA.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	3
„A kommunisták riadója“	7
A sajtóügyi birói vizsgálat	8
A királyi főügyészség vádlevele	10
Az esküdtszéki tárgyalás	14
A királyi ügyész vádbeszéde	26
Dr. Dell'Adami Rezső ügyvéd védbeszéde	29
Csorba Géza védbeszéde	39
Külföldi Viktor védbeszéde	57
A királyi ügyész válasza	113
A védő ügyvéd viszonzválasza	113
Az esküdtszéki verdiktum és a bírósági ítélet	114

1891

Socialistikus és kommunistikus irodalom.

— A socialismus és kommunismus barátjainak és ellenségeinek ajánlva. —

Tettye Nándor és Társa könyvkereskedésében (Budapesten, váci-utca 27. sz.) s általa minden vidéki könyvárusnál, úgyszintén Külföldi Viktornál (Budapesten, Ferencz-József-rakpart 19 kaphatók :

A demokratia mint a közjólét megvalósítója és biztosítója. Irta Csorba Géza. Négy füzet.

Az I-ső és II-ik füzet a demokratikus (köztársasági) államrendet tárgyalja; mindkét füzetnek ára együtt 1 frt. — A III-ik és IV-ik füzet a társadalmi közösséget (kommunismust) tárgyalja; mindkét füzetnek ára együtt 70 kr.

A socialisták politikai, társadalmi és gazdasági programja. Kiadta Külföldi V. Ára 20 kr.

Tartalom: Egyetemes elvek. — Különleges elvek. — A program indokolása: politikai osztály-uralom — jog — kizsákmányolás — osztályállam és népállam — állandó hadsereg — népsereg — nevelés — jogszolgáltatás — népbíróságok — szabad község — ököljog — bérrendszer — pauperismus — prostitutio — társasmunka — kereskedés — tulajdon — család. — Végzéljaink.

A munkások követelése. Az első magyarországi munkáskongresszus azországi gyűléshez intézett kérvényének teljes szövege. Ára 10 kr.

A munkásmozgalom alapjai. Dr. Jacoby János nyomán magyarította Külföldi Viktor. Második kiadás. Ára 30 kr.

Tartalom: Bér munka-rendszer, a nagyipar, a kapitalisztikus termelés mód eltörlése, a térsulati munka-rendszer behozatala. — Mit tegyen a munkás? mit tegyen a munkaadó? mi történjék az állam részéről hogy a munkáskérdés békés úton való megoldását eszközölje? Tőke és munka. A munkáskövetelések egyes részletei. A socialistikus munkáspárt főelvei.

A munkásegyletek czéljai. Kiadta a „Nép-szava szerkesztősége (Külföldi V.). Ára 20 kr.

A furfangos munkás. Socialistikus színmű. Magyarította Külföldi Viktor. II-ik kiad. Ára 20 kr.

Ezen színmű a modern gazdasági rendszer alapjait gyakorlatilag megvilágítja és különösen a munkaadó és munkavető közötti fizetési viszonyt élénk és jellemző vonásokban ecseteli. Az egész művecskét humorisztikus szellem iengi át, de mindazonáltal számos komoly és oktató részt foglal magában, a miért is minden osztálybeli olvasónak ajánlható.

Szabadság-költészet, munkásdalok és szavalmányok. Kiadta Külföldi Viktor. I-ső füzet. — Ára 60 kr.

Freiheits-Poesie, Arbeiterlieder und Deklamationen. Herausgegeben von der Redaktion der „Volksstimme“. I. Heft, 1879. — Ára 15 kr.

„Népszava“, a magyarországi socialdemokrata párt közlönye; megjelen 1880. óta minden vasárnap Budapesten, külső dob-utcza 33. sz. a.; szerkeszti Csorba Géza, üllői-út 23. sz.; ára negyedévre 60 kr.

„Népszava“, a magyarországi munkáspárt közlönye. Szerkesztette Külföldi Viktor. Három évfolyam (1877, 1878, 1879); egy-egy évfolyam ára 60 kr.

„Volksstimme“, Organ der Ungarländischen Arbeiterpartei. Szerkesztette Külföldi Viktor. Három évfolyam (1877, 1878, 1879); egy-egy évfolyam ára 60 kr.

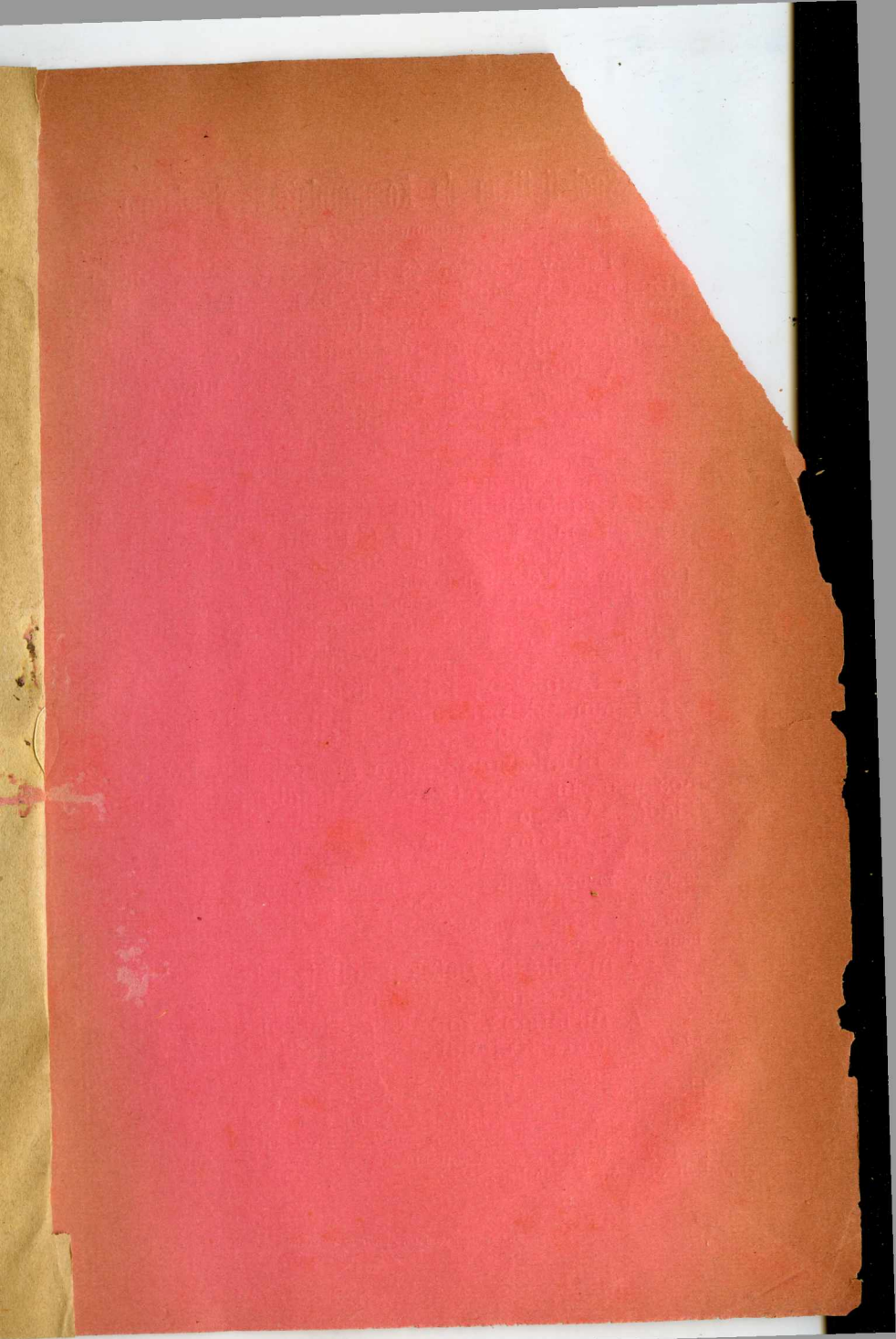
„Altalános Munkás-Ujság“, az első magyar socialistikus pártközlöny. Kiadta és szerkesztette (1870-ben) Külföldi Viktor. Az összes megjelent számok ára 60 kr.

„Allgemeine Arbeiter-Zeitung“, az első pesti német socialistikus pártközlöny. Kiadta és szerkesztette (1870-ben) Külföldi Viktor. Az összes megjelent számok ára 60 kr.

Sajtó alá készül:

A kapitalisztikus termelés mód rendszere. Társadalom-gazdászati tanulmány. Három kötet. Irta Külföldi Viktor.

Die sozialistische Arbeiter-Bewegung in Ungarn, von 1870 bis 1880. Von Betheiligten und Unbetheiligten.

Socialistikus és kommunistikus irodalom.

A socialismus és kommunismus barátjainak és ellenségeinek ajánlva. —

Tetty Nándor és Társa könyvkereskedésében (Budapesten, vácz-utca 27. sz.) s általa minden vidéki könyvárusnál, úgyszintén Külföldi Viktornál (Budapesten, Ferencz-József-rakpart 19) kaphatók:

A demokratia mint a közjölét megvalósítója és biztosítója. Irta Csorba Géza. Négy füzet.

Az I-ső és II-ik füzet a demokratikus (köztársasági) államrendet tárgyalja; mindkét füzetnek ára együtt 1 frt. — A III-ik és IV-ik füzet a társadalmi közösséget (kommunismust) tárgyalja; mindkét füzetnek ára együtt 70 kr.

A socialisták politikai, társadalmi és gazdasági programja. Kiadta Külföldi V. Ára 20 kr.

Tartalom: Egyetemes elvek. — Különleges elvek. — A program indokolása: politikai osztály-uralom — jog — kizsákmányolás — osztályállam és népállam — állandó hadsereg — népsereg — nevelés — jogszolgáltatás — népbíróságok — szabad község — ököljog — bérrendszer — pauperismus — prostitutio — társasmunka — kereskedés — tulajdon — család. — Végcéljaink

A munkások követelése. Az első magyarországi munkáskongresszus az országgyűléshez intézett kérvényének teljes szövege. Ára 10 kr.

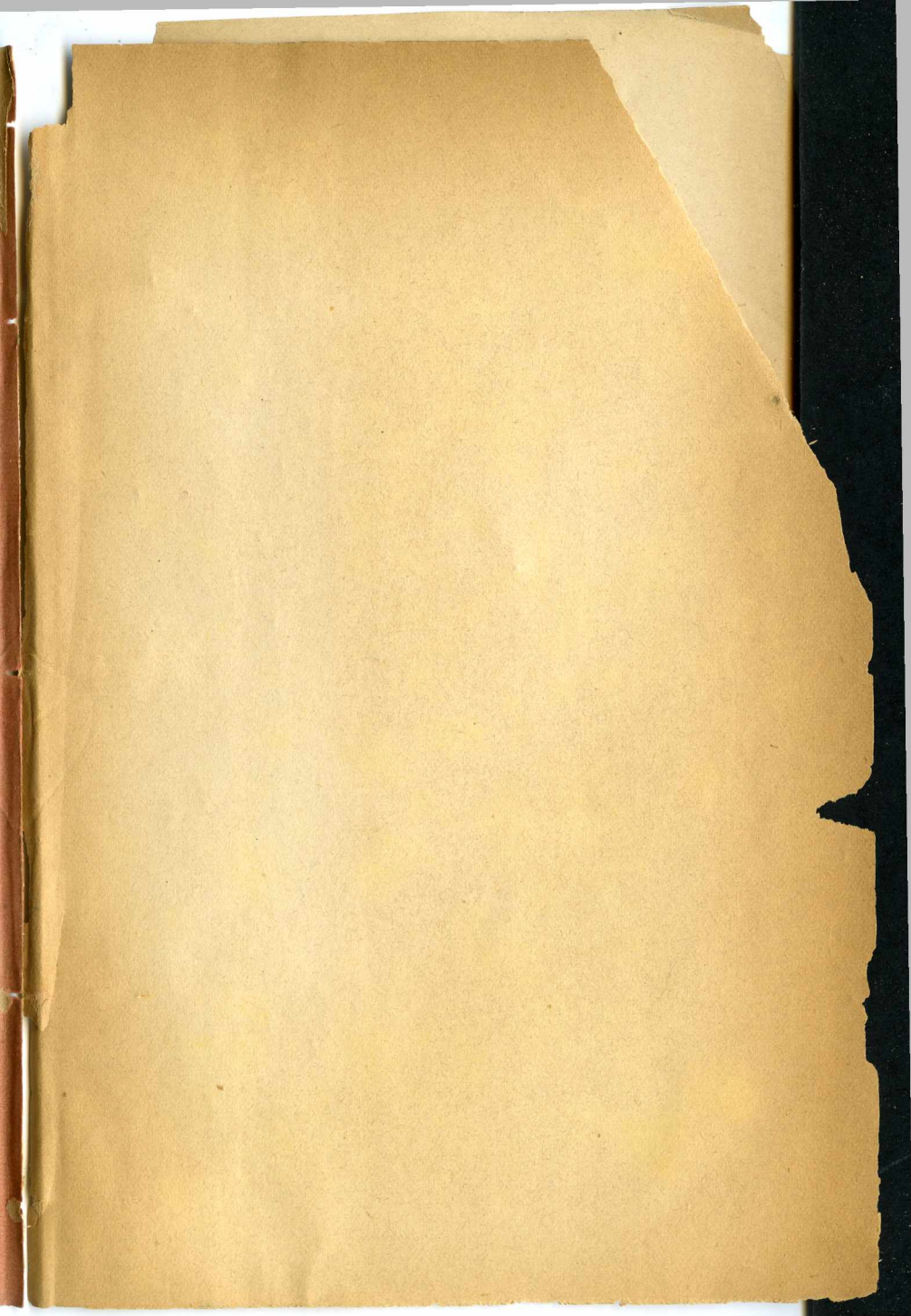
A munkásmozgalom alapjai. Dr. Jacoby János nyomán magyarította Külföldi Viktor. Második kiadás. Ára 30 kr.

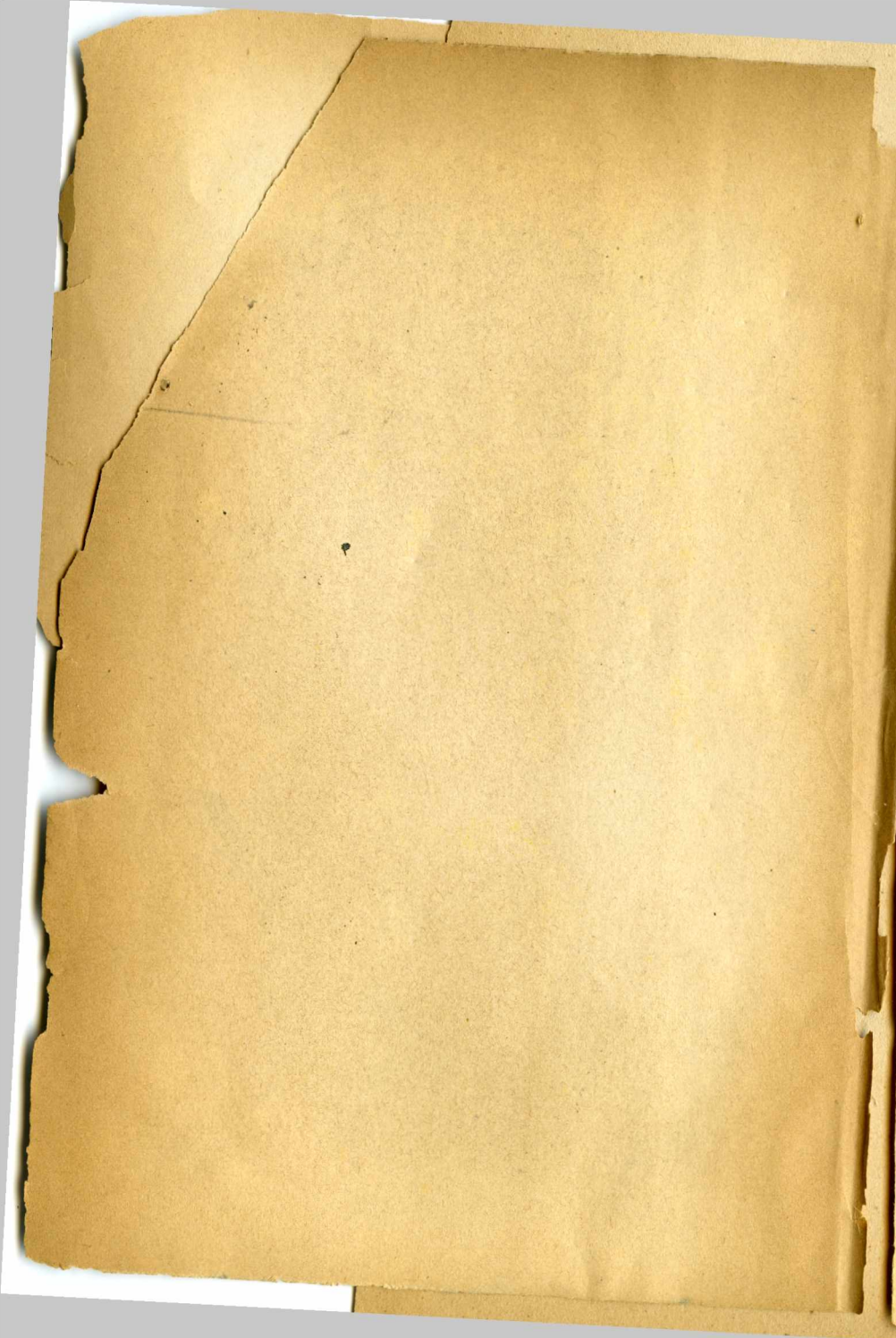
Tartalom: Bërmunka-rendszer, a nagyipar, a kapitalisztikus termelés mód eltörlése, a társulati munka-rendszer behozatala. — Mit tegyen a munkás? mit tegyen a munkaadó? mi történjék az állam részéről, hogy a munkáskérdés békés úton való megoldását eszközölje? Tőke és munka. A munkáskövetelések egyes részletei. A socialistikus munkáspárt főelvei.

A munkásegyletek céljai. Kiadta a „Népszava” szerkesztősége (Külföldi V.). Ára 20 kr.

A furfangos munkás. Socialistikus színmű. Magyarította Külföldi Viktor. II-ik kiad. Ára 20 kr.

Ezen színmű a modern gazdasági rendszer alapjait gyakorlatilag megvilágítja és különösen a munkaadó és munkavető közötti üzleti viszonyt élénk és jellemző vonásokban ecseteli. Az egész művecskét humorisztikus szellem lengi át, de mindazonáltal számos komoly és oktató részt foglal magában, a miért is minden osztálybeli olvasónak ajánlható.

882 - 885

1. Magyarok születésnapjai. Országgyűlési emlékir. Ponoré Theodorovsk József.
1867.
2. Múlt és jelen. Szegedi A. Kálmán. 1870.
3. Deák. Nedecký Zetván. 1876.
4. A budapesti kommunista párt. Külföldi Viktor. 1880.

2002

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

